

T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANA BİLİM DALI

TRANSFER FİYATLANDIRMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE KOÇYİĞİT

081102102

İSTANBUL 2010

T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANA BİLİM DALI

TRANSFER FİYATLANDIRMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE KOÇYİĞİT

081102102

Danışman Öğretim Üyesi
PROF.DR. DİLEK YILMAZCAN

İSTANBUL 2010

ÖZET

Dünya piyasalarının her geçen gün biraz daha küreselleşmesi ile transfer fiyatlandırması konusu uluslararası vergi uyumsuzluklarının önemli nedenlerinden biri haline gelmiştir. Son yıllarda, daha fazla sayıdaki ülkenin vergi otoriteleri transfer fiyatlandırması yoluyla vergi gelirlerinin azaltılmasını önlemek amacıyla bu konuya eğilmeye başlamışlardır. 1997- 2007 sürecinde açıkça göze çarpan sonuç, transfer fiyatlandırmasına ilişkin olarak şirketlerden belge isteyen ülke sayısının 6'dan 40'a kadar yükselmiş olmasıdır. Transfer fiyatlandırması konusunda ülkelerin farklı vergi düzenlemeleri ve uygulamaları nedeniyle vergi otoriteleri ve Çokuluslu Şirketler (ÇUŞ) zorluklarla karşılaşabilmektedirler. Son yirmi yılda dünya ekonomisine yön veren ülkelerin vergi otoritelerince Çokuluslu Şirketlere karşı transfer fiyatlandırması yoluyla düşük vergi ödedikleri gerekçesiyle açılan çok sayıda dava olmuştur.

Küreselleşme ile birlikte uluslararası ticaretin boyutu hızla artmaya devam etmektedir. Bu durum uluslararası vergi hukuku alanına giren ekonomik faaliyetlerin artmasına neden olmuştur. Ülkelerin sahip olduğu vergilendirme yetkilerinin çakışması vergi sistemlerine yeni düzenlemeler getirilmesini zorunlu hale getirmiştir.

Türk Vergi Sistemine dâhil edilen transfer fiyatlandırması bu düzenlemelerden biridir. Ulusal ve uluslararası işlemleri konu olan transfer fiyatlandırması uygulaması Kurumlar Vergisi Kanunu'nda ve Gelir Vergisi Kanunu'nda yerini almıştır.

Bu çalışmanın amacı, transfer fiyatlandırması uygulamasının önemi ve boyutlarını irdelemek, uygulamada karşılaşılan sorunları değerlendirerek yapılması gerekenleri saptamak. Bu bilgiler ışığında ülkemizde yasanın uygulanması sırasında ortaya çıkabilecek sorunları belirleyerek olası çözüm yollarını ortaya koymaktır.

ABSTRACT

Due to globalisation of world markets every day, the subject of transfer pricing has become one of the most important causes of international tax incompatibility. During recent years, the tax authorities of many countries have started to pay attention to prevent the decrease in tax incomes by transfer pricing. The observable fact that it strikes is that between the years 1997 and 2007, the number of countries that demand documents of transfer pricing increased from 6 to 40. Because there are various tax regulations and exercises among countries, the tax authorities and multi-national companies face obstacles. During the passing 20 years, the tax authorities of the countries that lead the world economy prosecuted multi-national companies for paying less tax through transfer pricing.

With the process of globalisation, the scope of international trade keeps on increasing enormously. This situation increased the economic activities that are covered by the international tax law. The convergence of taxation authorization of countries makes it necessary to put new regulations on tax systems.

The transfer pricing that is added to Turkish Tax System is one of these regulations. Application of transfer pricing that focuses on both national and international operations took its place in Forced Income Tax Law and Corporate Tax Law.

The purpose of this study is to investigate the importance and scope of transfer pricing, to assess the problems faced in application and therefore define the necessary precautions. In the light of this information, it is among the goals of this paper to predict the possible problems that our country might face and put forward some possible solutions.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
GİRİŞ.....	1
1. TRANSFER FİYATLANDIRMASI.....	3
1.1. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ KAVRAMI.....	3
1.1.1. Mal ve hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirilen işlemler.....	10
1.1.2. İlişkili kişi tanımı.....	12
1.2.-TRANSFER FİYATLANDIRMASININ GELİŞİMİ.....	14
1.3. -TRANSFER FİYATLANDIRMASININ ÖNEMİ.....	17
1.4.-TRANSFER FİYATLANDIRMASI NEDEN KULLANILIR?.....	19
1.5.- TRANSFER FİYATLANDIRMASININ AMAÇLARI VE SÜRÜKLEYİCİ GÜÇLERİ.....	23
1.5.1.Amaç Uyumluluğunun Sağlanması.....	26
1.5.2. Bölümsel Başarının Ölçülmesi.....	26
1.5.3. Yöneticinin Motive Edilmesi.....	27
1.5.4.. Bölümsel Özerklik.....	27
2.1- TRANSFER FİYATLANDIRMASI YOLUYLA ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI.....	32
2.2.1.Kavram ve Şartları.....	32
2.2.2. Transfer Fiyatının Belirlenmesi.....	33
2.2.3. Örtülü Kazanç Dağıtımı ile Hazine Kaybı İlişkisi.....	35
2.2.4. Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Kar Dağıtımı Sayılabilir mi?.....	41
2.2.5. Örtülü Olarak Dağıtılan Kazancın Kar Payı Sayılması.....	43
2 - MÜLGA 5422 SAYILI KVK İLE 5520 SAYILI KVK'NİN ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI İLE İLGİLİ HÜKÜMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	44
3- TÜRK VERGİ HUKUKUNDA ÖRTÜLÜ KAZANÇ, ÖRTÜLÜ SERMAYE	46

3.1.-Örtülü Sermaye ve Örtülü Kazanç Dağıtımına Yönelik Açıklamalar.....	46
3.1.1.- Örtülü Kazanç Dağıtımı.....	46
3.1.2.- Örtülü Sermaye Kavramı.....	51
3.1.2.1. – Örtülü Sermaye unsurları.....	56
3.1.2.1.1. –Objektif Unsurları.....	56
3.1.2.1.1.1–Kurumun Borç Alabileceği .	
Kişiler.....	56
3.1.2.1.1.2 - Borçların Kurumda Devamlı	
Kullanılması.....	58
3.1.2.1.1.3 - Borçların Emsali Kurumlara	
Nazaran Bariz Fazlalık	
Göstermesi.....	60
3.1.2.1.2 – Subjektif Unsurları.....	67
3.2.Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımının Düzeltilmesi.....	67
3.2.1.KDV'nin Transfer Fiyatlandırması Karşısındaki Durumu.....	67
4-OECD DÜZENLEMELERİNDE TRANSFER FİYATLANDIRMASI.....	77
4.1. – Transfer Fiyatının Belirlenmesi.....	77
4.1.1. – Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi.....	80
4.1.2.- Maliyet Artı Yöntemi.....	82
4.1.3.-Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi.....	86
4.1.4.-Emsallere Uygun Fiyata Yukarıdaki Yöntemlerden Herhangi Birisi	
İle Ulaşma Olanığı Yoksa	88
4.1.5.- Diğer Yöntemler.....	90
4.1.5.1. - Kâr Bölüşüm Yöntemi (Profit Split Method).....	90
4.1.5.2. İşlemsel Net Marj Yöntemi (Transactional Net Margin	
Method).....	91
4.1.5.3. Peşin Fiyat Sözleşmeleri.....	91
4.1.5.4.- Emsal Fiyat Prensibi Karşıtı Bir Yaklaşım: Global Formüller	
Dağıtım (Oranlama Yöntemi).....	93

4.1.6 Emsal Bedele Ulaşmak İçin Yöntem Belirlenmesi ve Öncelik Sırası.....	94
4.1.7. Belgelendirmenin Önemi	98
4.1.8. - OECD'nin Cezalandırmaya Bakışı.....	99
4.1.9.-İhtilafli Konulara Yönelik İdari Çözüm Yolları.....	100
4.1.9.1.- Çifte Vergilendirme	103
4.1.9.2.- Karşılıklı Anlaşma Usulü ve KarşıDüzeltilmeler.....	106
4.1.9.3.- Peşin Fiyatlandırma Sözleşmeleri (Advance Pricing . Agreement).....	109
4.1.9.3.1.-İdare ile peşin fiyatlandırma anlaşması yapmaya gerek var mı?.....	113
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	115
KAYNAKÇA.....	117
ÖZGEÇMİŞ.....	128

KISALTMALAR

A.P.A. : Advance Pricing Agreements

Ç.U.Ş. : Çok Uluslu Şirket

Dn. : Danıştay

G.V.K. : Gelir Vergisi Kanunu

K.D.V. : Katma Değer Vergisi

K.V.K. : Kurumlar Vergisi Kanunu

K.K.E.G : Kanunen Kabul edilmeyen Giderler

O.E.C.D. : The Organization for Economic Cooperation and Development

U.F.R.S. : Uluslararası Finansal Raporlama Standartları

T.T.K. : Türk Ticaret Kanunu

GİRİŞ

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK), kurumlar vergisi sisteminin günün ihtiyaçlarına cevap verebilir bir yapıya kavuşturulması amacıyla hazırlanmıştır. Mülga 5422 sayılı KVK'da mükelleflerin en çok eleştiri aldığı konuların başında 15. ve 17. maddelerde düzenlenen “ örtülü kazanç “ sorunu görülmektedir. Emsal fiyatın belirlenmesine ilişkin usulün belirtilmemiş olması, örtülü kazanç tespitini zorlaştırmakla beraber vergi uyumsuzluklarına neden olmaktadır. Bu bakımdan örtülü kazanç konusu 5520 sayılı KVK'nın “transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı “ başlıklı 13. maddesiyle yeniden düzenlenmiş, emsal fiyatın belirlenmesinde kullanılacak yöntemler belirtilmiştir.

KVK'da örtülü kazanç ile ilgili yapılan bu düzenlemelerin yanında 5615 sayılı Kanun'un 3. maddesiyle 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun “ gider kabul edilmeyen ödemeler “ başlıklı 41. maddesine de konuyla ilgili bir bent eklenmiş, böylece örtülü kazanç ile ilgili uygulamalar 5520 sayılı Kanunla sermaye şirketlerinden bütün kurumlar vergisi mükelleflerine ve ticari ve zirai kazanç elde eden gelir vergisi mükelleflerine yayılmıştır.

Maliye Bakanlığı, vergi sistemimizde 5520 sayılı KVK md.13 ile yeniden düzenlenen örtülü kazanç dağıtımının uygulanmasını ise 18.11.2007 tarihinde 26704 sayılı Resmi Gazete'de yayınladığı 1 Seri Nolu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Tebliğ ile göstermiştir. Bunun dışında, KVK md. 13 / 7'de transfer fiyatlandırması ile ilgili usullerin Bakanlar Kurulu tarafından belirleneceği ifadesi yer almaktadır. Söz Konusu hükme dayanılarak 2007 / 12888 nolu “ Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Karar “ çıkartılmıştır.

5520 sayılı Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. Maddesi ile, giderek daha fazla globallesen ekonomik yapılanmalar dikkate alındığında, uluslararası vergi uygulamalarının belki de en önemli konusu sayılabilecek “transfer fiyatlaması” hakkında eski hükümlere nazaran çok daha somut ilke ve kurallar ortaya konmuştur. Konuyla ilgili hükümlerin 1 Ocak 2007 itibariyle yürürlüğe girmesi ve uygulamaya

yönelik kararname, yönetmelik ve tebliğlerin çıkarılmasıyla beraber izlenecek yöntemler daha fazla açıklığa kavuşacak, uluslararası uygulamalarda olduğu gibi Türkiye'deki vergi mükellefleri de bu konuda daha bilinçli hareket etme imkânı elde edeceklerdir. Yapılan bu düzenlemeler sayesinde; Türkiye ile diğer ülkeler arasında meydana gelebilecek adil olmayan kar transferlerinin önemli ölçüde önleneceği, vergi gelirlerine katkıda bulunan tüm yerli / yabancı sermayeli kurumların bundan böyle objektif kriterlere dayalı olarak değerlendirilerek bu konu ile ilgili muhtemel haksız tarhiyatlara maruz kalma riskinin önemli ölçüde azalacağı kanaatindeyim.

1.TRANSFER FİYATLANDIRMASI

1.1. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ KAVRAMI

Transfer fiyatlandırması Türk Vergi Sistemine eski (5422 sayılı) Kurumlar Vergisi Kanunu'nun "Örtülü Kazanç Dağıtımını" başlığını taşıyan 17. maddesiyle 60 lı yıllarda girmiş; ekonomik hayattaki değişiklikler karşısında yetersiz kalması nedeniyle yeni (5520 sayılı) Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 1.1.2007 de yürürlüğe giren 13. maddesindeki düzenlemeyle çağdaş gelişmelere ayak uyduracak bir nitelik kazandırılmıştır. Bu düzenlemeyle: "Kurumlar, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunursa, kazanç tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış ..." sayılmaktadır.

Uluslararası literatürde oldukça fazla tartışılan İngilizce Transfer Pricing kavramı, Türkçe'ye Transfer Fiyatlandırması olarak çevrilmektedir. Transfer fiyatlandırması¹ (Transfer Pricing), birbiriyle bağlı şirketlerin kendi aralarındaki mal ve hizmet alım ve satımlarında veya benzeri ticari işlemlerinde uyguladıkları fiyatlardır. Benzer şekilde "...transfer fiyatlandırılması, bir işletmenin gelir-gider veya kar paylaşımı olarak bağıntılı olduğu, kar paylaşımı açısından aynı çıkar birliğine dâhil olan, ana şirket veya alt şirketlerle veya yönetim ve denetimi itibariyle hâkim durumda olduğu ortaklık, iştirak ve şubeleriyle, karşılıklı olarak mal ve hizmet sunumunda uygulanan fiyatlama olarak tanımlanabilir."

---

¹ Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Kavramı, 5520 sayılı Yasanın 13. maddesinde; "Kurumlar, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal ve veya hizmet alım ya da satımında bulunursa, kazanç tamamen ya da kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış sayılır. Alım, satım, imalat ve inşaat işlemleri, kiralama ve kiraya verme işlemleri, ödünç para alınması ve verilmesi, ikramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler her hal ve şartta mal veya hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirilir" şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımdan ortaya çıkan hususlar şu şekilde belirtilebilir;

- Kurumların, ilişkili kişilerle bir mal veya hizmet alım satımında bulunması gerekmektedir.
- Mal veya hizmet alım satımının emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen bir bedel veya fiyat üzerinden olması gerekir,
  - Alım, satım, imalat ve inşaat işlemleri, kiralama ve kiraya verme işlemleri, ödünç para alınması ve verilmesi, ikramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler her hal ve şartta mal veya hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirilir.

Transfer fiyatlandırması kavramının Türk Vergi Hukukunda tam karşılığı bulunmamaktadır. Buna rağmen, transfer fiyatlandırmasının emsallerinden farklılık arz etmesi halinde, farklılıkların tanımlaması KVK'nun 17 nci maddesinde düzenlenen örtülü kazanç kavramı ile yapılmaktadır. Transfer fiyatlandırması aralarında değişik açılardan bağ bulunan şirketler arasında mal ve hizmet alışverişlerinin nasıl olması gerektiği yönünde temel prensipleri ortaya koyan olumlu bir kavramdır. Örtülü kazanç kavramı ise hangi tür ilişkilerin vergi hukuku açısından kabul edilmeyeceğini tanımlamaktadır. Transfer fiyatlandırması ile örtülü kazanç kavramları bir arada değerlendirildiğinde, emsallerine uygun olmayan transfer fiyatlandırmaları örtülü kazanç olarak mütalaa edilebilecektir. Diğer bir deyişle örtülü kazanç, transfer fiyatlarının kötüye kullanılması olarak değerlendirilebilir².

Kanun maddesindeki “Mal ve hizmet alım ya da satımı” ibaresinden Alım, Satım, İmalat ve inşaat işlemleri, Kiralama ve kiraya verme işlemleri, Ödünç para alınması ve verilmesi, İkramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler her hal ve şartta mal veya hizmet alım ya da satımı anlaşılması gerekmektedir.

İlişkili kişi ibaresinden ise; Kurumların kendi ortaklarını, Kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurumları, Kurumların veya ortaklarının idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu gerçek kişi veya kurumları, Kurumların veya ortaklarının idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumları, Ortakların eşlerini, Ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoy, üçüncü derece dahil yansoy hısımları ve kayın hısımlarını anlaşılmalıdır.

Bu tartışmalı kavram vergi muhasebesi açısından, çok uluslu şirketlerin karlarını, değişik ülkelerde bulunan ana ve bağlı şirketleri arasında kaydırarak, vergiden kaçınmayı sağlayan bir yönetim ve muhasebe tekniği şeklinde tanımlanabilir³. Satıma konu mal veya hizmet bir şirket veya şirket içindeki bir bölüm için çıktı, buna karşılık diğer bir şirket veya bölümü için girdi niteliğindedir.

---

²Veyssel Erdel, Semi Okumuş, “Uluslararası Transfer Fiyatlaması”, **Vergi Sorunları**, Temmuz 2002 Sayı 166 s. 85.

³ Saraç, Mehmet “Çok Uluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlaması ve Amerikan Vergi Sisteminde Bu Konudaki Düzenlemeler”, **Vergi Dünyası**, Şubat 2005, Yıl: 24, sayı: 282, s. 88.

Transfer fiyatlandırması aynı gruba ait şirketler arasında olabileceği gibi aynı şirkete ait bölümler arasında da olabilir. Genel anlamda transfer fiyatlandırması, aynı ticari organizasyon içinde yer alan bir işletmenin farklı departmanları, bölümleri, şubeleri, bağlı ortaklıkları, filyalleri ve iştirakleri ile diğer benzeri ortaklıkları arasında mal ve hizmet satışında veya benzeri diğer ticari işlemlerde uyguladıkları fiyatlamadır. Transfer fiyatlandırmasının unsurları şu şekildedir⁴.

- Firma, bir ağ organizasyonu olmalıdır: Ateni ya da gizli olarak aynı ticari organizasyon içerisinde, dolayısıyla ortak amaç doğrultusunda, farklı mekan veya alanlarda, aynı veya farklı isimlerle faaliyet gösteren, birden çok şubesi bulunan bir organizasyon yapısı gerekmektedir.
- Firma şubelerinin her biri farklı vergi otoritelerine tabi olmalıdır. Organizasyon ağı yerel veya ulusal ölçekte farklı vergi otoritelerinin yetki alanında kurulmalıdır. Firmanın aynı vergi otoritesinin yetki alanında bir ağ organizasyonu şeklinde örgütlenmesi, herhangi bir çıkar sağlamadığından, transfer fiyatlandırmasına yönelmesini amaç olmaktan çıkaracaktır.
- Firma içi ticaret yapılmalıdır. Yukarıdaki koşullar sağlanmış olsa da kendi bünyesinde bulunan şubeler arasında herhangi bir ticari faaliyet gerçekleştirilmiyorsa, transfer fiyatlandırmasının gerçekleşmesi mümkün değildir.
- Firma içi Ticarete uygulanan fiyat manipüle edilmelidir. Firmanın şubeleri arasında yaptığı ticarete konu olan mal ve hizmetin fiyatı, kar transferini mümkün kılacak şekilde emsallerine göre yüksek veya düşük tutulmalıdır.

Transfer fiyatlandırması aralarında değişik açılardan bağ bulunan şirketler arasında mal ve hizmet alış verişlerinin nasıl olması gerektiği yönünde temel prensipleri ortaya koyan olumlu bir kavramdır. Örtülü kazanç kavramı ise hangi tür ilişkilerin vergi hukuku açısından kabul edilmeyeceğini tanımlamaktadır.

Emsallerine uygun olmayan transfer fiyatlandırmaları örtülü kazanç olarak mütalaa edilebilecektir. Diğer bir deyişle örtülü kazanç, transfer fiyatlarının kötüye kullanılması olarak değerlendirilebilir. Bu konu hakkında yapılan çalışmaların bir kısmında transfer fiyatlandırmasının vergi hukukunda yasaklanmış bir işlem olduğu

---

⁴ Saraç, Özgür, a.g.e., sf. 99.

gibi çok yanlış bir değerlendirme yapılırsa da vergi hukukumuzda transfer fiyatlandırmasına yönelik değil, gerçeğe aykırı transfer fiyatlandırmasına, başka bir ifade ile örtülü kazanç dağıtımına karşı düzenlemeler bulunmaktadır⁵.

Mülga 5422 sayılı KVK'da mükelleflerin en çok eleştiri aldığı konuların başında 15. ve 17. maddelerde⁶ düzenlenen "örtülü kazanç sorunu görülmektedir. Buna göre mülga kanunun uygulanmasında; kurumun ortakları, ilgili ve bağlı kişiler arasında gerçekleştireceği işlemlerde geçerli olacak emsal fiyatın belirlenmesine ilişkin usulün belirtilmemiş olması, örtülü kazanç tespitini zorlaştırmakla beraber vergi uyumsuzluklarına neden olmaktadır. Ayrıca uluslararası kazanç transferleriyle ilgili düzenlemelerin yetersiz olması nedeniyle çok uluslu şirketler tarafından gerçekleştirilen transfer manipülasyonlarıyla vergi kaybı yaratılmaktaydı. Bu bakımdan, örtülü kazanç konusu "transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı" başlıklı 13. maddesiyle yeniden düzenlenmiş, emsal fiyatın belirlenmesinde kullanılacak yöntemler belirtilmiştir. KVK'da örtülü kazanç ile ilgili yapılan bu düzenlemelerin yanında 5615 sayılı Kanun'un 3. maddesiyle⁷ 193 sayılı

---

⁵ Köse, Tunç; Transfer Fiyatlandırması, Turhan Kitabevi, Eskişehir, Şubat 2008, sf.20.

⁶ **Madde 17** - Aşağıdaki hallerde, kazanç tamamen veya kısmen örtülü olarak dağıtılmış sayılır. 1. (Değişik bent: 24/12/1980 - 2362/12 md.) Şirket kendi ortakları, ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek ve tüzel kişiler, idaresi, murakabesi veya sermayesi bakımından vasıtalı vasitasız olarak bağlı bulunduğu veya nüfuzu altında bulundurduğu gerçek ve tüzel kişiler ile olan münasebetlerinde emsaline göre göze çaracak derecede yüksek veya düşük fiyat veya bedeller üzerinden yahut bedelsiz olarak alım, satım, imalat, inşaat muamelelerinde ve hizmet ilişkilerinde bulunursa; 2. Şirket, 1 numaralı fıkrada yazılı kimselerle olan münasebetlerinde emsaline göre göze çaracak derecede yüksek veya düşük bedeller üzerinden kiralama veya kiraya verme muamelelerinde bulunursa; 3. Şirket 1 numaralı fıkrada yazılı kimselerle olan münasebetlerinde emsaline göre göze çaracak derecede yüksek veya düşük faiz ve komisyonlarla ödünç para alır veya verir; 4. Şirket, ortaklarından veya bunların eşleri ile usul ve furuundan ve 3 üncü dereceye kadar (dahil) kan ve sıhri hisimlerinden şirketin idare meclisi başkan veya üyesi, müdürü veya yüksek memuru durumunda bulunanlara emsaline göre göze çaracak derecede yüksek aylık, ikramiye, ücret verir veya benzeri ödemelerde bulunursa.

⁷ **Madde 3** – 193 sayılı Kanununun 41 inci maddesinin birinci fıkrasına (4) numaralı bentten sonra gelmek üzere aşağıdaki (5) numaralı bent eklenmiş ve diğer bentler buna göre teselsül ettirilmiştir. "5. Bu fıkranın 1 ilâ 4 numaralı bentlerinde yazılı olan işlemler hariç olmak üzere, teşebbüs sahibinin, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen bedel veya fiyatlar üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunması halinde, emsallere uygun bedel veya fiyatlar ile teşebbüs sahibince uygulanmış bedel veya fiyat arasındaki işletme aleyhine oluşan farklar işletmeden çekilmiş sayılır. *Teşebbüs sahibinin eşi, üstsoy ve altsoy, üçüncü derece dahil yansoy ve kayın hisimleri ile doğrudan veya dolaylı ortağı bulunduğu şirketler, bu şirketlerin ortakları, bu şirketlerin idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından kontrolü altında bulunan diğer şirketler ilişkili kişi sayılır. *Bu bent uygulamasında, imalat ve inşaat, kiralama ve kiraya verme, ödünç para alınması veya verilmesi, ücret, ikramiye ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler, her hâl ve şartta mal veya hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirilir. *İşletmeden çekilmiş sayılan farklar, ilişkili kişi tarafından

Gelir Vergisi Kanunu'nun " gider kabul edilmeyen ödemeler " başlıklı 41. maddesine⁸ de konuyla ilgili bir bent eklenmiş, böylece konu ile ilgili uygulamalar 5520 sayılı kanunla sermaye şirketlerinden bütün kurumlar vergisi mükelleflerine ve ticari ve zirai kazanç elde eden gelir vergisi mükelleflerine yayılmıştır. Her iki düzenlemenin de 01.01.2007 tarihinden itibaren geçerli olacağı belirtilmiştir⁹.

---

beyan edilmiş gelir veya kurumlar vergisi matrahının hesabında dikkate alınmış ise ilişkili kişinin vergilendirme işlemleri buna göre düzeltilir. İlişkili kişiler ve bu kişilerle yapılan işlemler hakkında bu maddede yer almayan hususlar bakımından, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 13 üncü maddesi hükmü uygulanır."

⁸**Madde 41** - Aşağıda yazılı ödemelerin gider olarak indirilmesi kabul olunmaz: 1. Teşebbüs sahibi ile eşinin ve çocuklarının işletmeden çektikleri paralar veya aynen aldıkları sair değerler (Aynen alınan değerler emsal bedeli ile değerlendirilerek teşebbüs sahibinin çektiklerine ilave olunur.) 2. Teşebbüs sahibinin kendisine, eşine, küçük çocuklarına işletmeden ödenen aylıklar, ücretler, ikramiyeler, komüsyonlar ve tazminatlar;3. Teşebbüs sahibinin işletmeye koyduğu sermaye için yürütülecek faizler; 4. Teşebbüs sahibinin, eşinin ve küçük çocuklarının işletmede cari hesap veya diğer şekillerdeki alacakları üzerinden yürütülecek faizler; 5. (Ek bend: 28/03/2007-5615 S.K./3.mad) * Bu fıkranın 1 ilâ 4 numaralı bentlerinde yazılı olan işlemler hariç olmak üzere, teşebbüs sahibinin, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen bedel veya fiyatlar üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunması halinde, emsallere uygun bedel veya fiyatlar ile teşebbüs sahibince uygulanmış bedel veya fiyat arasındaki işletme aleyhine oluşan farklar işletmeden çekilmiş sayılır. * Teşebbüs sahibinin eşi, üstsoy ve altsoyu, üçüncü derece dahil yansoy ve kayın hısımları ile doğrudan veya dolaylı ortağı bulunduğu şirketler, bu şirketlerin ortakları, bu şirketlerin idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından kontrolü altında bulunan diğer şirketler ilişkili kişi sayılır. * Bu bent uygulamasında, imalat ve inşaat, kiralama ve kiraya verme, ödünç para alınması veya verilmesi, ücret, ikramiye ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler, her hâl ve şartta mal veya hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirilir. *İşletmeden çekilmiş sayılan farklar, ilişkili kişi tarafından beyan edilmiş gelir veya kurumlar vergisi matrahının hesabında dikkate alınmış ise ilişkili kişinin vergilendirme işlemleri buna göre düzeltilir. İlişkili kişiler ve bu kişilerle yapılan işlemler hakkında bu maddede yer almayan hususlar bakımından, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 13 üncü maddesi hükmü uygulanır 6. Her türlü para cezaları ve vergi cezaları ile teşebbüs sahibinin suçlarından doğan tazminatlar (Akitler ceza şartı olarak derpiş edilen tazminatlar, cezai mahiyette tazminat sayılmaz.);7. (Ek bent: 14/06/1989 - 3571/8 md.) Her türlü alkol ve alkollü içkiler ile tütün ve tütün mamullerine ait ilan ve reklam giderlerinin %50'si (0) sıfır (Bakanlar Kurulu, bu oranı %100'e kadar artırmaya, sıfıra kadar indirmeye yetkilidir). 8. (Ek bent: 24/06/1994 - 4008/25 md.) Kiralama yoluyla edinilen veya işletmede kayıtlı olan yat, kotra, tekne, sürat teknesi gibi motorlu deniz, uçak ve helikopter gibi hava taşıtlarından işletmenin esas faaliyet konusu ile ilgili olmayanların giderleri ile amortismanları; 9. (Mülga bent: 17/12/2003 - 5024 S.K./9. md.) *1* 10. (Ek bend: 15/05/2002 - 4756 S.K./28. md.) Basın yoluyla işlenen fiillerden veya radyo ve televizyon yayınlarından doğacak maddi ve manevi zararlardan dolayı ödenen tazminat giderleri. * İndirim oranı, Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre o yıl için tespit edilmiş olan yeniden değerlendirme oranının, ilgili kuruluşlardan alınan bilgilere göre Maliye Bakanlığınca o yıl için hesaplanan ortalama ticari kredi faizi oranına bölünmesi suretiyle bulunur. *Sanayi siciline kayıtlı imalatçıların imalat faaliyetlerinde kullandıkları yabancı kaynaklara ait gider ve maliyet unsurlarına bu bent hükmü uygulanmaz. Bu bendin birinci paragrafında yer alan %25 oranını, %100'e kadar artırmaya Bakanlar Kurulu; bendin uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirtmeye ise Maliye Bakanlığı yetkilidir. Bu Maddenin uygulanmasında, kolektif şirketlerin ortakları ile adi ve eshamlı komandit şirketlerin komandite ortakları teşebbüs sahibi sayılır.

⁹ Köse, Tunç; a.g.e. , sf.15.

Bu çerçevede GVK'nun kanunen kabul edilmeyen giderleri düzenleyen 41 inci maddesiyle KVK'nun örtülü kazanç başlıklı 17 ve kabul edilmeyen gider başlıklı 15 nci maddeleri kısmen transfer fiyatlandırması işlevlerini gören kavramlar olarak dikkate alınabilecektir. KVK'nun 15 ve 17 nci maddelerindeki örtülü sermaye ve örtülü kazanç ile ilgili düzenlemeler tüm firmaları kapsayacağından çok uluslu şirketlerin yurt dışı işlemlerinin bu müessese çerçevesinde değerlendirilmesi mümkün olabilecektir. Diğer bir bakış açısıyla transfer fiyatlandırmasının KVK'nunda düzenlenen örtülü kazanç tekabül ettiği söylenebilir¹⁰. Bazı yazarlar yorumlarında örtülü kazanç ile transfer fiyatlandırması kavramını aynı anlamda kabul etmişlerdir¹¹.

Sözcük anlamından da anlaşılacağı üzere; örtülü kazanç dağıtımındaki kazanç açık olarak yapılmamaktadır; ortada bir gizlilik vardır. Örtülü Kazanç dağıtımı müessesesi olanı değil olması gerekeni tespit ederek ortaklara gizli kazanç aktarımını engellemeye yönelik bir müessesedir. Bu noktada muvazaa müessesesi¹² ile ayrılmaktadır. Çünkü örtülü kazanç dağıtımında olay tamamen doğru olup, gizlenen bir olgu yoktur. Bu doğru olaydan hareketle olması gereken duruma ulaşılmakta; olması gereken olay kurumlar vergisi açısından vergilendirmeye esas alınmaktadır¹³.

Transfer fiyatlandırması merkezkaç yönetim¹⁴ anlayışını benimseyen işletmelerde kullanılan bir kavramdır. Burada ifade edilmek istenen aslında

---

¹⁰Beylik, Ali Uluslararası Transfer Fiyatlaması ve Karşı Düzenlemeler, **E – Yaklaşım**, Aralık 2004, Sayı 144,(Çevrimiçi)<http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/makaleler/2004125075.htm>, 21.08.2010.

¹¹ Murat Semercigil, **Türk Vergi Anlaşmaları Yorum ve Açıklamalar**, Ankara, 2000, Oluş Yayıncılık Ltd. Şti., s. 184.

¹² Muvazaa müessesinde gerçek olay, görünürdeki olayın ardına, kısmen ya da tamamen gizlenmiştir. Böyle bir durumda olayların gerçek mahiyeti tespit edilmekte, görünürdeki olayın ardındaki gerçek durum vergilemeye esas alınmaktadır.

¹³ Koyuncu, Mesut, Örtülü Sermaye Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Uluslar arası Transfer Fiyatlandırması, İstanbul 2005, sf 24.

¹⁴ Merkezkaç yönetim :Çeşitli yönetim kademelerine ayrılmış bir işletmede; üst yönetim düzeylerinden alt yönetim düzeylerine doğru tüm yönetim birimlerine karar yetkisinin verildiği bir yönetim şeklidir.

sorumluluk merkezleridir¹⁵. Bu yönetim anlayışında işletme bölümlerinin ve kollarının her biri sorumluluk merkezi sayıldığı için, gerek bölüm performanslarının gerekse bölümlerin başındaki yöneticilerinin performanslarının değerlendirilmesi önemli bir hal almaktadır. Transfer fiyatlandırmasının bölümler arasında maliyet azaltımı ve karı artırıcı sonuçları olması, transfer fiyatlandırmasının sorumluluk merkezlerinin performans değerlemesinde anahtar konuma getirmiştir¹⁶.

Ülkeler; çeşitli konularda ve bölgelerde uyguladıkları vergi muafiyetleri sınırlandırmalı, karşılıklı olmak şartıyla uluslararası işlemlerle ilgili bilgi alışverişini kısıtlayıcı işlemleri ortadan kaldırmalıdır. Uluslararası çifte vergilendirmeyi önleyici anlaşmalar yapılmalıdır. Buna ilaveten vergi cennetleriyle çifte vergilendirmeyi önleyici çalışmalar yapılmamalıdır.

Transfer fiyatlaması konusunda atılması gereken ilk adım ülkelerin üzerinde anlaşmış oldukları transfer fiyatlama kurallarının uygulanmasıdır. Bu konuda OECD nin önerdiği model ise, emsal fiyat ilkesidir. Bu ilkeye göre transfer fiyatı içerilen 2 şirket aynı şirket yapısının bir bölümü değil gerçekten 2 ayrı şirketmiş gibi olacak olan fiyatın aynısı olmalıdır.

Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu'nda çok önemli değişiklikler ve gelişmeler yer almaktadır. Bunlardan bir tanesi de mevcut Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 17. Maddesinde düzenlenmiş olan "Örtülü Kazanç" ile ilgili Maddeye yönelik değişikliklerdir. Aslında söz konusu Madde, ruhu itibariyle değiştirilmemiş "Transfer Fiyatlandırması" başlığıyla yeniden kaleme alınarak "Transfer Fiyatlaması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı" konusu daha kapsamlı ve açık ifadelerle anlatılmıştır. Yeni Maddenin metni genel olarak, Türkiye'nin üye olduğu OECD'nin Çok Uluslu Şirketler ve vergi idareleri için 1995 yılında bir rapor çalışması şeklinde yayımlanmış olduğu genel transfer fiyatlandırma prensipleri ile uyum halindedir. Bu çerçevede,

---

¹⁵ Planlanmış ve gerçekleşmiş muhasebe verilerinin sorumluluk merkezlerine göre toplanması ve raporlanması işlemlerine sorumluluk muhasebesi adı verilir, Gürsoy, Cudi Tuncer, Yönetim ve Maliyet Muhasebesi, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1999, s.590 – 593.

¹⁶ Köse, Tunç; a.g.e, sf.4.

Madde metninde yeni tanımlar yapılmış ve hâlihazırdaki Kanun Maddesinde de ifade edilen bazı kavramlar bu defa teknik terim olarak açıklanmıştır.

Küresel rekabetin artması ile birlikte işletmelerdeki yönetim felsefesi de değişmiştir. Büyük işletmeleri merkezi bir yönetim anlayışı ile yönetim imkânı kalmadığından merkezkaç yönetim anlayışı ortaya çıkmıştır.

Bu yönetim anlayışına göre karar alma yetkisine sahip yöneticiler alacakları kararlar ile sonuçlarından da sorumlu olacaklardır. Bu aşamada alt düzey yöneticilerinin finansal faaliyetlerini kontrol etme ve raporlaması amacıyla sorumluluk muhasebesinin¹⁷ önemi artmıştır. Yönetim felsefesinde meydana gelen bu değişiklikler transfer fiyatlandırmasını muhasebe tekniği ve uluslar arası vergilemenin dikkat edilmesi gereken bir konusu haline getirmiştir.

1.1.1. Mal ve hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirilen işlemler

Kanundaki tanımına göre transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış kazanç söz konusu olabilmesi için;

1. Alım-satımın ilişkili kişilerle yapılmış olması,
2. Fiyatlandırmanın, emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilmiş olması,
3. Alım-satım işlemlerinin mal veya hizmet alım ya da satımı işlemlerine münhasır olması (Alım, satım, imalat ve inşaat işlemleri, kiralama ve kiraya verme işlemleri, ödünç para alınması ve verilmesi, ikramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler her hal ve şartta mal veya hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirilir.) gerekir.

Kanun maddesindeki tanımındaki mal ve hizmet alım satımı olarak kabul edilen ve edilmeyen işlemler aşağıdaki gibidir:

---

¹⁷ Sorumluluk muhasebesi: Planlanmamış ve gerçekleşmiş muhasebe verilerinin sorumluluk merkezleri bazında toplanması ve raporlanması sorumluluk muhasebesi olarak ifade edilir. Maliyet muhasebesi verilerini kullanan sorumluluk muhasebesi uygulamasından amaçlanan, işletmede oluşturulan sorumluluk merkezi yöneticilerinin performanslarının ölçümüdür. Sorumluluk muhasebe ile ilgili bilgilerin yönetime raporlanması gerekir ve bu raporla sorumluluk raporları olarak ifade edilmektedir. Örgüt yapısına uygun olarak düzenlenen bu raporlar; zamanlı, anlaşılır, gerektiği kadar ayrıntıda ve birbirleriyle tutarlı olduğunda anlam ifade etmektedir

Transfer Fiyatlandırması olarak kabul edilmeyen işlemler;

1. Teşebbüs sahibi ile eşinin ve çocuklarının işletmeden çektikleri paralar veya aynen aldıkları sair değerler (Aynen alınan değerler emsal bedeli ile değerlendirilerek teşebbüs sahibinin çektiklerine ilave olunur.)
2. Teşebbüs sahibinin kendisine, eşine, küçük çocuklarına işletmeden ödenen aylıklar, ücretler, ikramiyeler, komisyonlar ve tazminatlar;
3. Teşebbüs sahibinin işletmeye koyduğu sermaye için yürütülecek faizler;
4. Teşebbüs sahibinin, eşinin ve küçük çocuklarının işletmede cari hesap veya diğer şekillerdeki alacakları üzerinden yürütülecek faizler

Transfer Fiyatlandırması Olarak Kabul Edilen İşlemler;

Teşebbüs sahibinin, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak belirlenmiş bedel ya da fiyatlar üzerinden mal, hizmet alımı ya da satımında bulunması, imalat veya inşaat işleminde bulunması, kiralama veya kiraya verme işlemlerinde bulunması, ödünç para alıp ya da vermesi, ücret, ikramiye ve benzeri ödemeleri yapması transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı olarak kabul edilmiştir. Bu şekilde yapılmış işlemler sonucunda işletme aleyhine oluşmuş farkların işletmeden çekilmiş sayılacağı kabul edilmiştir. Ticari kazancın tespitinde bu değerler kanunen kabul edilmeyen gider olarak ticari kazanca eklenecektir.

Ayrıca Kurumlar Vergisinde geçerli olan düzeltme hükümleri Gelir Vergisi için de geçerli olup, bu değerler ilişkili kişi tarafından beyan edilmiş ise Gelir ve Kurumlar Vergisinin hesabında yer almış ise; mükerrer vergilemeyi önlemek için ilişkili kişinin vergilendirme işlemlerinde gerekli düzeltmeye gidilecektir.

Anılan şirketlerin anonim, limited, Kollektif, komandit şirket ya da adi ortaklık biçiminde kurulmuş olması şeklinde bir ayırım yapılmamıştır. Teşebbüs sahibi ilişkili kişilerle emsallere uygun fiyat ve bedeller kullanarak, mal ya da hizmet

alım satımı veya mal ve hizmet alım ve satımı olarak değerlendirilen işlemleri yaparsa bu durumda örtülü kazanç dağıtımını olarak kabul edilmeyecek ve bu madde hükümleri uygulanmayacaktır.

1.1.2. İlişkili Kişi Tanımı:

13.maddenin birinci bendinde geçen ve ön şart olarak kabul edilmiş bulunan ilişkili kişi, aynı maddenin ikinci bendinde anlamını bulmuştur. Buna göre ilişkili kişi; kurumların kendi ortakları, kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurum ile idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumları ifade eder. (KVK madde 13/2) Fıkırada geçen "gerçek kişi" ifadesi, Gelir Vergisi Kanununun uygulanmasında gerçek kişi olarak kabul edilip vergiye tabi tutulan şahıslar ile şahıs şirketleri ya da adi ortaklıkları; "kurum" ifadesi de, sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadi kamu kuruluşları, dernek veya vakıflar ile bunlara ait iktisadi işletmeler ve iş ortaklıklarını kapsamaktadır. Ayrıca, kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin meydana getirdiği vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkânı sağlayıp sağlamadığı hususunun göz önünde bulundurulması suretiyle Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkelerde veya bölgelerde bulunan kişilerle yapılmış tüm işlemler kötüye kullanımların önlenmesi amacıyla ilişkili kişilerle yapılmış sayılacaktır.

Diğer taraftan; ortakların eşleri, ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoy ile üçüncü derece dahil yansoy hısımları ve kayın hısımları da ilişkili kişi sayılır. Kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkânı sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun göz önünde bulundurulması suretiyle Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkelerde veya bölgelerde bulunan kişilerle yapılmış tüm işlemler, ilişkili kişilerle yapılmış sayılır. (KVK madde 13/2)

Bir kurum açısından ilişkili kişi;

— Kurumların kendi ortaklarını,

— Kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurumları,

- Kurumların veya ortaklarının idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu gerçek kişi veya kurumları,
- Kurumların veya ortaklarının idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumları,
- Ortakların eşlerini,
- Ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoyu, üçüncü derece dâhil yansoy hısımları ve kayın hısımlarını ifade etmektedir.

Bir gerçek kişi açısından ilişkili kişi;

- Teşebbüs sahibinin eşi, üstsoy ve altsoyu, üçüncü derece dâhil yansoy ve kayın hısımları ile
- Doğrudan veya dolaylı ortağı bulunduğu şirketler,
- Doğrudan veya dolaylı ortağı bulunduğu şirketlerin ortakları,
- Doğrudan veya dolaylı ortağı bulunduğu şirketlerin idaresi, denetimi veya sermayesi

bakımından kontrolü altında bulunan diğer şirketler ilişkili kişi sayılacaktır.

Ayrıca, gerek gelir vergisi, gerekse kurumlar vergisi mükellefleri yönünden,

^{3/4} Kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkanı sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun göz önünde bulundurulması suretiyle Bakanlar Kurulu'nca ilan edilecek ülkelerde veya bölgelerde bulunan kişilerle yapılmış tüm işlemler ilişkili kişilerle yapılmış sayılacaktır.

Öte yandan, aralarında ortaklık ilişkisi bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, yurt dışında bulunan bir kurum ile Türkiye'de dağıtıcı (distribütör) olarak faaliyette bulunan kurum ilişkili kişi kapsamında değerlendirilecektir.

Bir gerçek kişi/kurum ile bir başka gerçek kişi/kurum arasında olağan ticari faaliyet çerçevesinde sadece bayilik ilişkisinin bulunması durumunda söz konusu gerçek kişi veya kurumlar bayiliğe ilişkin mal ve hizmetler bakımından ilişkili kişi kapsamında değerlendirilmeyecektir.

Söz konusu gerçek kişi/kurumlar, bayiliğin konusunu oluşturan mal ve hizmet alım satımları dışındaki işlemler bakımından ise ilişkili kişi kapsamında değerlendirilebilecektir. Bayilik ilişkisi dışındaki başka bir nedenle ilişkili sayılan kurum veya kişiler arasında bayiliğe ilişkin mal ve hizmet alım satımı bakımından da ilişkinin varlığı kabul edilebilecektir.

İlişkili kişilerin kapsamının oldukça geniş tutulduğu göz önüne alındığında bu belgelendirme işlemi kurumlar için oldukça sıkıntılı olacağı benziyor. İlişkili kişilerle yapılan işlemlerin tamamının değil, belirli bir tutarı aşan kısmının bildirilmesi fikrindeyim. Yine ilişkili kişi sayısı oldukça fazla olan kurumların tüm ilişkili kişilere yönelik bilgileri forma girmeleri yerine sadece belirlenecek bir tutarı aşan miktarda işlem yaptıkları ilişkili kişilere yönelik bilgileri girmeleri daha yerinde olacaktır düşüncesindeyim..

1.2. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ GELİŞİMİ

Transfer fiyatlandırması ile karşılaşan vergi idareleri kendilerini alışılmamış bir durumun içinde buldular. Bilgi paylaşımına ilişkin uluslar arası anlaşmalar olmadan bir vergi idaresi çok uluslu şirketin sadece kendi vergi sınırları içerisindeki bağlı ortaklığına ilişkin bilgiye sahiptir. Vergi idareleri kaynaklarının ve yeteneklerinin izin verdiği ölçüde kendi ülkelerinin finansal varlıklarının daha gevşek vergi rejimlerinin olduğu ülkelere gitmesini engellemeye çalışırlar. Belli vergi idareleri, özellikle de gevşek vergi rejimine sahip olanlar, çokuluslu işletmeleri kendilerine beyan ettikleri geliri artırmaya teşvik edebilirler. Dolayısıyla, çeşitli ulusal vergi idarelerinin çıkarları aynı olmak zorunda değil. Bu da firmaları faaliyet sonuçlarını ve dolayısıyla organizasyon ve politikalarını tehdit edebilecek belli bir düzeyde yasal belirsizliğe açık hale getiriyor¹⁸.

Vergi idareleri açısından vergi gelirini etkileyen, işletmeler açısından ise rekabet avantajı sağlayabilecek bir etken olarak transfer fiyatlandırma, uluslar arası düzenlemelerin konusu haline geldi. 14 Aralık 1960 yılında Paris'te ekonomik büyüme ve uluslar arası ticaretin yaygınlaştırılması amaçlarıyla kurulan OECD, 1979 yılında *Transfer Fiyatlama ve Çok uluslu Şirketler* başlıklı bir dizi öneriler içeren ve ABD uygulamalarından büyük oranda etkilenen raporunu yayınladı. 1980'lerin ortalarında, transfer fiyatlamasındaki artış ve ABD mevzuatındaki değişiklikler sonucunda OECD raporu gözden geçirmeye karar verdi. Konunun karmaşıklığı ve üye devletler arasında uzlaşma sağlanamaması nedenleriyle OECD gözden geçirilmiş önerilerin ilk bölümlerini ancak 1995 yılında yayınladı. Bu çalışmadan sonra 2001

---

¹⁸ Dembinski, P. (2006), "Ethical Aspects of Transfer Pricing", *Finance & the Common. Good/Bien Commun*, No:24, Spring/Summer, s.78-89, sf.80-81.

yılında; Mart 1996, Ağustos 1997, Şubat 1998 ve Ekim 1999 yıllarında yapılan eklemeleri de içeren yeni ve kapsamlı bir çalışma gerçekleştirildi. Bu çalışmada da ilk bölüm OECD düzenlemelerinin temelinde yatan emsallere uygunluk ilkesinin açıklanmasına ayrılmıştır¹⁹.

Aslında çok sayıda gelişmiş ülke, çok uluslu şirketlerin birimleri arasındaki ticari ilişkilerin emsallere uygun olmasını gerektiren yasal düzenlemelere son 50 yıldır sahipler. Diğer taraftan gelişmekte olan ülkeler; yeterli deneyimleri, kurumsal çerçeveleri ve vergi idarelerinin yeterli kaynakları olmadığından zarar görmeye daha açıktırlar²⁰. OECD'nin yardımı ile hangi transfer fiyatlama yöntemlerinin kabul edilebilir olduğunu belirlemeye ve bazen çıkarları ayrılrsa da vergi idarelerinin bilgi alışverişini düzenlemek amacıyla gelişmiş ülkelerin çalışmaları devam etmektedir. Ancak, bu çalışmalar özellikle gelişmekte olan ülkeleri ilgilendirdiği halde bu ülkelerin bu çalışmalarda yer almaması dikkate değerdir. Tersine, hem en eski hem de en gelişmiş yasal düzenleme olarak ABD mevzuatı öncü bir rol oynamış ve diğer ülke yasalarına esin kaynağı olmuştur. Pek çok açıdan ABD düzenlemelerinden farklı öneriler ortaya çıkmış olsa da OECD çalışmaları üzerinde de dikkate değer etkisi olmuştur²¹. OECD, bugün de bu rehberlik görevini sürdürmektedir. Örneğin; OECD tarafından 21-22 Eylül 2009 tarihlerinde Paris'te "Vergi Anlaşmaları ve Transfer Fiyatlaması Üzerine Küresel Forum" düzenlenecektir.

Transfer Fiyatlaması manipülasyonu yoluyla gelirin yüksek vergi oranlı ülkeden düşük vergi oranlı ülkeye aktarılması sonucu çok uluslu şirketlerin her yıl onlarca milyar dolar vergi tasarrufu sağladığı tahmin edilmektedir. Bu durum, çok uluslu şirketlerin vergi birimlerince tasarlanan vergiden kaçınma planlarının boyutunun alarm vermeye başladığı 90'lı yıllara kadar yeterince dikkat çekmemiştir. Ancak son yıllarda, gelir idareleri çok uluslu şirketlerin farklı ülkelerdeki birimleri arasındaki işlemleri daha etkin bir şekilde izlemektedirler²².

---

¹⁹ Dembinski, 2006; Çak, M. (2008), *Uluslar arası Vergi Rekabeti Transfer Fiyatlaması ve Vergilendirme*, T.C.Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No:385, Ankara, sf.40,41.

²⁰ Ho, D., & Lau, P. (2005), "An Exploratory Study of Transfer Pricing Practices by Multinationals with International Affiliates", *International Tax Journal*, Fall, 31(4), s.37-54, sf.38.

²¹ Dembinski, 2006:sf.81).

²² *Finance Week* (2005), "Case of the US\$5 000 toothbrush", April 27, s.45-46., sf.45.

Bu gelişmelerle birlikte çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlandırma sorunu daha karmaşık hale gelmektedir. Çok uluslu şirketler bu konudaki düzenlemeleri farklı olan gelişmiş (ABD, İngiltere, Kanada, Fransa, Japonya gibi) ve az gelişmiş ülkelerde (Meksika, Şili ve çok sayıda Orta ve Güney Amerika ülkeleri gibi) faaliyet yürütmektedirler. Ayrıca bu farklı ülkelerdeki ilişkili şirketleri arasında aynı anda maddi ve maddi olmayan varlıklar ve hizmet transfer edilmektedir²³. Uluslar arası iş çevrelerinde görülen sürekli değişimlerin sonucunda pek çok ülke ve ekonomik birlik hem transfer fiyatlaması ile ilgili kurallar koymaya hem de mevcut kurallarını yenileme girişimleri içerisinde bulunmaya başlamıştır. Bu konuda başta OECD olmak üzere, AB, ABD, Kanada ve Avustralya tarafından alınan önlemler ve gerçekleştirilen uygulamalar diğer ülkelere örnek teşkil etmektedir. Son yıllarda Çin Halk Cumhuriyeti’de büyük oranda yabancı sermaye çeken bir ülke olarak transfer fiyatlaması konusuna önem vermeye başlamıştır. Çin vergi idaresinin geniş araştırma ve inceleme gücüne ve ağır ek vergi ve cezalarına rağmen Çin’de faaliyet gösteren yabancı sermaye girişimleri arasında yaygın vergiden kaçınma olayları görülmüştür. Bu girişimlerin %54’ü 1994, %60’ü 1995 ve %70’i 1996 yıllarında zarar beyan etmiştir. 1996 yılı için beyan edilen toplam zarar 7,1 milyar dolar olmuştur. Çin hükümeti kullanılan temel aracın transfer fiyatlandırması olduğunun farkına varmıştır. 1996-2000 yılları arasında tazmin edilen vergi tutarı 1,28 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Zararlı vergi rekabetine maruz kalan gelişmiş ülkelerin hükümetleri bir yandan bunu yapan ülkelere baskı uygularken diğer yandan özellikle bazı uygunsuz davranışlarda bulunan çok uluslu şirketlerin kullandıkları yasal boşlukları kapatmaya çalışmaktadırlar. Aynı zamanda mümkün olan yerlerde aynı şirketin değişik ülkelerde faaliyet gösteren birimlerine ilişkin bilgilerin karşılıklı olarak kontrol edilmesini engelleyen belirsizlikleri ortadan kaldırmaya çalışmaktadırlar. Refahları vergi sistemlerinin rekabetçi yapısına bağlı hale gelen mikro devletler ve İsviçre gibi küçük ülkeler bu çabalara karşı koymaktadırlar²⁴.

Yukarı da da değinildiği gibi çok uluslu şirketlerin birincil amacı kar olduğundan bunu en yükseğe çıkarmaya çalışmaları normal karşılanabilir. Yeterli

---

²³ Anandarajan, A., M. McGhee ve A.P. Curatola (2007), “A Guide to International Transfer Pricing”, *The Journal of Corporate Accounting & Finance*, September/October, s.33-39, sf:34.

²⁴ Dembinski, 2006, sf 82.

düzenlemelerin olmaması durumunda maliyetlerle ya da piyasa fiyatlarıyla ilgisi olmayan işlemler yapılabilmektedir. Örneğin Güney Afrika'da; çok uluslu bir şirket tanesi 5.000 dolardan daha fazlaya diş fırçası satarken, bir Amerikan şirketi Hong Kong'a tanesi 2 dolardan tuvalet ihraç etmiş, diğer biri de Almanya'dan tanesi 3.500 dolara duman detektörü ithal edebilmiştir²⁵. Kanada'nın Ontario yüksek mahkemesinin 2004 tarihli kararı ise transfer fiyatlamasının farklı bir sonucuna işaret ediyordu. Mahkeme, 1985-95 yılları arasında Ford'un Kanada'daki şirketi ile Amerika'daki şirketi arasındaki işlemlerde kullanılan transfer fiyatlandırma sisteminin ciddi şekilde kusurlu olduğunu ve bunun Kanada'daki şirketin azınlık hissedarlarının haklarına zarar verdiğini ortaya koymuştur.

1.3. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ ÖNEMİ

Transfer fiyatlandırması, bir işletmenin gelir-gider veya kar paylaşımı açısından bağıntılı olduğu, aynı çıkar birliğine dahil olan ana şirket ve bağlı şirketlerde ya da yönetimi ve denetimi açısından hakim durumda olduğu şirketlerin, iştirak ve şubeleriyle, karşılıklı olarak mal ve hizmet sunumunda uygulanan fiyatlamadır²⁶. Transfer fiyatlandırması çok uluslu şirketlerin karlarını, değişik ülkelerde bulunan ana ve bağlı şirketleri arasında kaydırarak, vergiden kaçınmayı sağlayan bir yönetim ve muhasebe tekniği olarak da ifade edilebilir²⁷.

Transfer fiyatlandırmasının artan önemini 4 faktörle açıklayabiliriz;

- 1 – Merkezileşmeden özerkliğe kayan yönetim biçimi ve kar ya da yatırım amaçlı yönetim kavramlarının daha fazla kullanılması,
- 2 – Uluslar arası ticarete şirketlerarası transferin önemi,
- 3 – Uluslar arası transfer fiyatlandırmasının bir çok ülkenin vergi ve gümrük idarelerince sürekli izlenmesi,
- 4 – İlişkili taraf işlemleri ve bilgilerin açıklanmasına olan ihtiyacın artması²⁸.

---

²⁵ Finance Week, 2005, sf 45.

²⁶ Saraçoğlu ve Kaya, 2006, 150.

²⁷ Mali Mevzuat Platform, 2006a, 17).

²⁸ Tabg, W.Y. Roger, "Multinational Transfer Pricing Canadian & British Perspectives" , Butterworths – Toronto, 1981, s.7.

Aynı grup bünyesinde, ayrı kişilikleri olan bir merkezden diğer bir merkeze transfer edilen ürünler için, aralarında geçerli bir iç fiyat (transfer fiyatı) belirlenir. Transfer fiyatlandırmasını en basit anlamında şu örnekle açıklamak mümkündür. General Motors Inc. kapsamındaki Chevrolet departmanına, Buick’lerde kullanılmak üzere hazırlanan motorlar için aralarında geçerli bir fiyat ödenirse, belirlenecek bu fiyat transfer fiyatı olacaktır²⁹. Bir başka örnekle ifade etmek gerekirse; merkezi Japonya’da bulunan çokuluslu bir şirketin Çin’deki bağlı (tali) şirketinde ürettiği TV parçalarını, ABD’de kurulu bağlı şirketinde monte ederek satması durumunda malların Çin’den ABD’ye geçişinde kullanılan fiyatlar transfer fiyatları olacaktır. Ancak aynı şirketin ABD’deki vergi oranının daha yüksek olması sebebiyle transfer fiyatlarını suni olarak yüksek tutup Çin’de daha fazla ABD’de ise daha az kazanç beyan etmesi, böylece toplam vergi yükünü azaltması ise transfer fiyatlarını kötüye kullanması olacaktır³⁰.

Transfer fiyatlaması bir vergi kaçırma olayının ifadesi değildir. Transfer fiyatlaması, bağlı şirketler arasında gerçekleşen bir fiyatlama sistemidir. Bu şirketler arasındaki transferlerde uygulanacak fiyat tespitinin bir iktisadi gereklilik olduğu tartışmasızdır. Örumcek ağları gibi dünyayı saran şirket büyümeleri ve birleşmeleri dikkatlerin bu konuda yoğunlaşmasına neden olmuştur. Konuyu vergi idarelerinin takibe almasına ve araştırmasına yol açan etken ise, bu sistemin yanıltıcı amaçlarla kullanılmasından başka bir şey değildir. Şirketler arasındaki fiyatın, vergi kaçırma amacı ile değiştirilmesi halinde hükümetler önemli gelir kayıplarına uğrayacaklardır. Fiyatların iktisadi gereklilik dışında değiştirilmesi vergi kaçırma; yani ülkelerin vergi yasalarının ihlalidir³¹.

Çok uluslu firmalar bu amaç çerçevesinde hareket ederken transferlerin yapıldığı gelişmiş veya gelişmekte olan ulus devletlerin egemenliklerinin bir göstergesi olan vergilendirme yetkilerinin bu amaçla çatışması söz konusu olmaktadır. Bu durumda, gerek çokuluslu şirket ile ulus devlet vergi idaresi “vergi incelemesi” nedeniyle ve gerekse iki ulus devlet “çifte vergilendirme” nedeniyle karşı karşıya gelebilmektedir³².

---

²⁹ Koyuncu, 2005, 366

³⁰ Erdel ve Okumuş, 2002, 84

³¹ Beylik, 2004a, 113

³² Erdel ve Okumuş, 2002, 80-81

Transfer fiyatlandırması online bağlantılarla gerçekleştirilecek e-ticaret dolayısıyla daha da önem kazanmış bulunmaktadır. Örneğin, mal ticareti ile uğraşan bir küresel finansal hizmetler şirketinin, bir ülkede emtia satışı yapan bir ofisi, başka bir ülkede bu malın satın alıcısı bir ofisi, üçüncü bir ülkede de işlemleri yürüten bir ofisi olduğu varsayımı altında, bu işlemlerden her bir ofis karın bir bölümünü kazanacaktır. Ama her ofise düşen kar payı ne kadar olacaktır. İşte bu işlemler sırasındaki kurallar transfer fiyatlandırmasında belirli yöntemler geliştirilmesine neden olmuştur. OECD tarafından belirlenmiş birçok fiyatlandırma yöntemi olmakla birlikte, bunların hiç biri uygun fiyata ulaşılmasında diğerinden daha iyi değildir ve her biri işlemin özelliğine göre diğerine üstünlük taşıyabilir³³ sonucuna ulaşılabilir.

1.4. TRANSFER FİYATLANDIRMASI NEDEN KULLANILIR

Transfer fiyatları, hem vergi yükümlülere hem de vergi idareleri için büyük önem taşımaktadır, çünkü bunlar farklı vergilendirme yetkileri altında faaliyet gösteren bağlı işletmelerin gelir ve giderlerini ve dolayısıyla vergi matrahlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Transfer fiyatlaması sorunları, aynı vergilendirme yetkisi altındaki bağlı işletmeler arasında da görülür. Ancak bu sorunun uluslararası boyutunun çözümlenmesi çok zordur, çünkü bu tip sorunlarda birden fazla devletin vergilendirme yetkisinin kullanımı söz konusudur ve bu yüzden transfer fiyatının bir devlette yeniden ayarlanması bir diğer devlette de karşı ayarlamaların yapılmasını gerekli kılar. Fakat, diğer devletin karşı ayarlamayı uygun görmemesi halinde çok uluslu işletme grubu, karının bu bölümü için iki kez vergilendirilmiş olur. Bu nedenle ortaya çıkabilecek çifte vergilendirme riskinin en aza indirilmesi, sınır ötesi işlemlerde uygulanacak transfer fiyatlarının belirlenmesi konusunda ortak bir uluslararası paydanın yaratılmasına bağlıdır³⁴.

Dünyada yasal olarak ilk kez Amerika'da düzenleme konusu olan transfer fiyatlandırmasının temel amacı; global vergi yükünün en alt düzeyde tutularak toplam karın maksimize edilmesidir. Dolayısıyla ülkeler vergi gelirlerinden vazgeçip vergi oranlarını düşük tutarak transfer fiyatlandırmasına imkân sağlayıp yabancı

---

³³ Özdemir, a.g.e, 2006, 48..

³⁴ Soydan, Billur Yaltı (1996). "Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi", **Vergi Sorunları**, Sayı:91,Nisan 1996, s:108.

doğrudan yatırımlarını çekebilmektedirler. Bu tanım sadece aynı işletmenin bölümleri arasında değil, bağlı ortaklıkları veya iştirakleri gibi finansman birlikteliği olan birimlerle birlikte, gelir-gider ve kar paylaşımı açısından yönetimi ve denetimi altında bulunan dolaylı birimleri arasındaki mal ve hizmet sunumunda uygulanan fiyatlamayı da kapsamaktadır³⁵. Büyük işletmeler sadece işletme dışındaki alıcılara alış veriş yapmazlar. İşletme içindeki diğer bölümlerle de alış veriş yapabilirler. Bir bölümün aynı işletmenin diğer bir bölümünden mamul ya da hizmet satın alabileceğini belirtmiştik, bu gibi durumlarda satın alma ya da satış hangi fiyat üzerinden yapılacağı büyük bir sorun oluşturacaktır. İşte bu sorun özel bir tür satış fiyatı olan ‘transfer fiyatlaması’ kavramını ortaya çıkarmıştır.

Transfer fiyatlama sisteminde, mal veya hizmet transferi yapması söz konusu olan bölüm yöneticileri, transfer fiyatının temsil ettiği geliri, bölüm kapasitesinin diğer kullanım seçeneklerinin sağlayabileceği yararlarla karşılaştırarak bir karar verir. Kendisine transfer yapılacak bölüm yöneticileri ise transfer fiyatının temsil ettiği maliyete ek olarak katlanacağı diğer maliyetleri ve elde edeceği malın sağlayacağı geliri de dikkate alacak ve bu seçeneğin karlılığını, uygulayabileceği diğer seçeneklerle karşılaştırarak hangi yöntemin kullanılacağına karar verecektir³⁶.

Transfer fiyatlandırması esasen nötrale bir kavramdır. İlişkili kişiler arasındaki işlemlerde uygulanan fiyat emsallere uygun olduğu sürece herhangi bir vergi hukuku problemi yoktur. Bununla beraber, ilişkili kişiler arasındaki “bağlılık ve kontrol ilişkisi”, transfer fiyatının serbest piyasa koşulları altında belirlenmesini önleyen/önleyebilecek bir unsurdur. Bu bağlılık ve kontrol, transfer fiyatının, ilişkili olmayan/bağımsız tarafların aynı koşullar altındaki karşılaştırılabilir işlemlerde kararlaştırdıkları fiyatlardan ayrılmasının zeminini hazırlar³⁷.

Dolayısıyla transfer fiyatlandırması kavramı, özünde çok uluslu şirketlerin(ÇUŞ) transfer fiyatlarını vergisel amaçlarla kötüye kullanmaları nedeniyle bir sorun haline almaktadır. Çok uluslu şirketler³⁸ global karlarını maksimize etmek

---

³⁵ Saraçoğlu ve Kaya, 2006, sf.150-151.

³⁶ Çelik, Orhan (2000). “Uluslararası Transfer Fiyatlama: Teorik Bir Yaklaşım”, **Muhasebe ve Denetim Bakış**, Sayı:1., sf.102.

³⁷ Soydan, Billur Yaltı (2007) “Transfer Fiyatlandırmasında Vergi Anlaşması Uygulaması”; **Vergi Sorunları**, Sayı:222, sf.9.

³⁸ OECD Çok Uluslu Şirketler Rehberi, ÇUŞ’ları şöyle tanımlamıştır; “Bu kuruluşlar, genelde şirketleri ya da birden fazla ülkede kurulmuş ve böylece faaliyetlerini çeşitli yollarla koordine edebilen kuruluştur. Anılan kuruluşların bir veya daha fazlası diğerlerinin faaliyetleri üzerinde önemli

amacıyla transfer fiyatlandırmasından yararlanmakta; bağıli işletmelerin bulunduğu ülkedeki vergi mevzuatına göre transfer fiyatları yüksek veya düşük tutulmaktadır. Vergi yükünü azaltmak ve kambiyo kontrolünü bertaraf etmek amacıyla fiyat manipölasyonu yoluyla fonların bir ülkeden diğer ülkeye aktarılması transfer fiyatlandırması olarak ifade edilmekte ise, transfer fiyatlandırmasının amacı global vergi yükünün en alt düzeyde tutularak toplam karın maksimize edilmesidir (Saraçoğlu ve Kaya, 2006, 152). Transfer fiyatlandırması manipölasyonu, çok uluslu şirketlerin vergiye tabi karlarını azaltmakta ve vergi sonrası karlarını yükseltmektedir³⁹.

Uluslararası ticarete, her ülke kendi payına düşen vergileri tahsil etmek isterken, çok uluslu şirketlerde ülkeler arasında değişik düzenlemelerden, kolaylıklardan faydalanarak vergi yüklerini azaltmak isterler. Sonuç olarak çok uluslu şirketler ile ülkeler arasındaki bu mücadele de uluslararası vergi hukukunun önemli konularından biri olan transfer fiyatlandırması kavramının ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Çok uluslu şirketler vergi mevzuatının ülkelere göre farklı olduğunu bilirler ve farklı ülkelerde faaliyette bulunmanın avantajından yararlanmak isterler. Transfer fiyatlandırması, mal ve hizmet fiyatları ile oynamanın yanında, zararlı bağıli ortaklıkların yüksek bedelle satın alınması (şirket konsolidasyonları) gibi şekillerde de kendini gösterebilmektedir. Vergi avantajı, teşvik ve indirimlerin yüksek olduğu ülkelerde karın yüksek çıkması için, merkez giderlerinin bu ülkelerdeki bağıli şirketlere yansıtılmaması veya düşük tutarlı yansıtılması şeklinde de olabilmektedir. Benzer şekilde, patent, know-how, marka hakkı vb. hakların fiyatları ayarlanarak da vergi avantajı oluşturulabilmektedir. Çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlandırması uygulamasına gitmeleri elbette ki sadece vergi avantajı sağlamakla bitmez. Bunun yanında, enflasyon riskinin minimize edilmesi, sermaye transferi, kur risklerinin nakli, Pazar paylarının artırılması için bağıli işletmelere avantaj sağlanması vb. pek çok amaçları da bulunmaktadır⁴⁰.

ölçüde etkili olabilirken, her birinin otonomi derecesi birinden diğerine değişmektedir. Ortakları kamu veya karma olabilir.”

³⁹ Aktaş, 2003a, sf.85.

⁴⁰ Kurt ve Ünlü, 2005, 69

Transfer fiyatlarının değiştirilmesi ile ulaşılmak istenen vergi ile ilgili amaçları şöyle sıralamak mümkündür ⁴¹:

- Vergi oranı yüksek olan ülkelerde, bağlı şirketlerden yüksek fiyatla alış ve düşük fiyatla satışlar, vergi oranı düşük olan ülkelerde ise tersi uygulamalarla daha az vergi ödenmesi,
- Dışarıya ödenen kar payı, patent, know-how ve marka hakkı karşılığı stopaj vergisi alınacaksa bunlar için yapılacak ödemelerin dışarıdan alınan malların fiyatı içinde yurtdışına kaydırılmasıyla daha az stopaj vergisi ödenmesi,
- Vergi oranı yüksek olan ülkelerdeki firma tarafından bağlı olduğu şirket grubundaki diğer şirketlere uygulanması gereken hizmet, gayrimaddi haklar vb. karşılığı bedellerin düşük veya hiç gösterilmemesi ve böylece diğer şirketlere ait olan maliyetlerinde üstlenilmesi yoluyla vergilerin azaltılması,
- Dışarıdan ithal edilen malların transfer fiyatının düşük gösterilerek gümrük vergileri ve KDV'nin daha az ödenmesi,
- Kar transferlerine, döviz ve kurlara konulan sınırlamalardan korunmak için transfer fiyatları değiştirilerek daha az vergi ödenmesi,
- Çokuluslu şirketin merkezinde yapılan ve bağlı şirketlerin yararlandığı hizmet bedellerinin bağlı şirketlere paylaştırılmasında, vergi oranı yüksek olan ülkelerdeki bağlı şirketlerin payı artırılırken vergi oranı düşük olan ülkelerdeki bağlı şirketlerin payı azaltılarak vergi oranı yüksek olan ülkedeki şirketin maliyetlerinin artırılması suretiyle daha az kar ve böylece daha az vergi ödenmesi sayılabilir.

Transfer fiyatlandırması konusunda bilinen önemli bir örnek olay İsveç Firması

Hoffman – La Roche ve bu şirketin iki ünlü ilacı : Librium ve Valium hakkındadır. Her iki ilaç da kullanıcının uyku düzenini etkilemeden sınırlarını ve tansiyonunu yatıştırılmaktadır. Bu ilaçların etken maddeleri İsviçre'den İngiltere'deki yan firmaya kg. fiyatları 370 £ (Librium) ve 922 £ (Valium)'dan gönderilmektedir. İngiltere Tekel Kurulu (British Monopolies Commission) 'nun 1970'lerin başında yaptığı bir soruşturma sonucu, aynı etken maddelerin herhangi bir patent sorunu olmaksızın İtalya'da sırasıyla kg.'ı 9 £ ve 20 £'a kolaylıkla temin edilebilmekte olduğu

---

⁴¹ Günaydın, İhsan (1999). "Uluslararası Transfer Fiyatlandırmanın Vergisel Amaçları", **Vergi Dünyası**, Sayı:216.

saptanmıştır.Söz konusu komisyonun yaptığı incelemeler sonrasında İngiltere'deki Roche firmasının yan kuruluşu, Librium'un satış fiyatını %40 , Valium'un satış fiyatını % 25 oranında düşürmüştür. Hoffman-La Roche'nin Avustralya, Danimarka, Hollanda, Yeni Zelanda ve o zamanki Batı Almanya'daki firmaları da ilgili hükümetlerce inceleme konusu yapılmıştır. Daha sonra İngiltere Gelir İdaresi de (British İnland Revenue Board) olayı ayrıca soruşturma konusu yapmış olan La Roche, İngiltere Vergi İdaresi'ne 1.85 milyon Pound vergi ödemek zorunda kalmıştır⁴². Bir başka yakın tarihli örnek de 1993 yılında Japon araba yapımcısı Nissan'ın A.B.D.'den vergi kaçırma amacıyla gelirinin bir kısmını Japonya'ya aktardığı gerekçesi ile IRS'ye 17 milyar Japon Yeni (144 milyon Dolar) ödemek zorunda kalmasıdır⁴³.

Bu tip ve benzeri olaylar yüzünden birçok ülke transfer fiyatlandırması konusunda kurallar getirmiş, düzenlemelere gitmiştir.

Bu konuda uluslar arası alanda yapılan en önemli ve kapsamlı düzenleme OECD tarafından yapılmıştır.

1.5. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ AMAÇLARI VE SÜRÜKLEYİCİ GÜÇLERİ

6762 sayılı TTK md.137'de “ ticari şirketleri hükmi şahsiyeti haiz olup, şirket mukavelesinde yazılı işletme mevzuunun çevresi içinde kalmak şartıyla bütün hakları iktisap ve borçları iltizam edebilir” ifadesi bulunmakla tüzel kişiliği bulunan ticari ortaklıkların medeni haklardan yararlanma ehliyeti düzenlenmiştir. Tüzel kişiliğe haiz olmaları kendilerini oluşturan ortakların gerçek kişiliğinden bağımsız olmaları sonucunu ortaya çıkarır⁴⁴.Gerçek kişilik teorisine göre tüzel kişiler canlı soysal varlıklar olarak kabul edilir. Ticari ortaklıkların, ortaklarından ayrı tüzel kişiliğe sahip olmaları, ayrı bir kazanç ve de satın alma gücüne sahip olmaları anlamına gelir. Bu bakımdan gerçek kişilerden bağımsız olarak vergilendirilirler. Ortaklar da tüzel kişilik bünyesinde oluşan kazanç üzerinden vergi alındıktan sonra tüzel kişilikten aldıkları kar payı ölçüsünde vergi mükellefi olurlar⁴⁵. Örtülü Kazanç

⁴² Financial Times, London: 29 Aralık 1976.

⁴³ Christopher, Adams “ International Transfer Pricing: Confusion Over Tax Treatment”, The Financial Times, 2 Eylül 1997.

⁴⁴ Gençyürek, a.g.e., s.68.

⁴⁵ Gençyürek,ag.e.,s.69

dağıtımıyla kurum bünyesinde oluşan kazancın vergilendirilmeden ortaklara dağıtılması amaçlanmaktadır. Oysa ki TTK md. 469 ile 470. maddelerde; ortakların kurum bünyesinde oluşan kardan pay alabilmesinin ön koşulu kurum bünyesinde oluşan kazanç üzerinden vergi hesaplanmasıdır. Örtülü kazanç dağıtımının önüne geçilebilmesi için vergi güvenlik önlemlerine yer verilmiştir.

Çok uluslu şirket grubu üyeleri arasındaki mal, hizmet, ödünç para alışverişleriyle ilgili işlemlerde, serbest piyasa fiyatlarından ayrılarak transfer fiyatlarının kullanılması birçok etken altında söz konusu olabilmektedir. Piyasa koşulları, ekonomik koşullar, yabancı piyasalardaki rekabet durumu, döviz ve fiyat kontrolleri, ülkeler arasındaki vergisel farklar gibi birçok dış etkenden etkilenmektedir. Dolayısıyla transfer fiyatlandırmasına, sadece vergisel boyutu ile bakmak hatalı sonuçlar verecektir. Ancak, çok uluslu şirketlerin sınır ötesi işlemleri söz konusu olduğunda, vergi yükünün azaltılması ve karın yüksek vergi oranı uygulayan ülkelere düşük vergi oranı uygulayan ülkelere kaydırılması amacıyla transfer fiyatlarına başvurulabilmektedir. Bu durumlarda transfer fiyatları, vergileri en aza indirmek için kötüye kullanılmakta ve vergi kaçırmanın bir şekline dönüşebilmektedir⁴⁶ Normal kazanç dağıtımını dışında transfer fiyatları yoluyla kazanç aktarımı, sadece vergi kaçırma amacı da olmayabilir. Yukarıda belirtilen ve ileriki bölümlerde de tartışılacak çeşitli nedenlerle örtülü kazanç dağıtımına yol açılmış olabilecektir. Dolayısıyla transfer fiyatlandırması kavramı ile vergi kaçırma arasında tam bir bağ kurulması da doğru bir yaklaşım değildir. Transfer fiyatlandırması ile vergi kaçırma arasındaki bağ, olaydan olaya değişen bağımsız tespitleri zorunlu kılmaktadır⁴⁷. Transfer fiyatlandırmasının amaçları genel olarak üç alanda ortaya konabilmektedir: Vergileme ile ilgili amaçlar, şirket yönetimiyle ilgili amaçlar ve uluslararası amaçlar. Vergileme ile ilgili amaçlar, vergi yükünü idare etme, vergi düzenlemelerine uymak, tarifeleri idare etme şeklinde özetlenebilir. Şirket yönetimi ilişkin amaçlar, çalışanların performans değerlendirmesini yapmak, yöneticilere motivasyon sağlamak ve teşvik etmek olarak gösterilebilir. Uluslararası amaçlar, rekabetçi piyasadaki konumunu sürdürmek, nakit transfer sınırlamalarından kurtulmak, ülkeler arası enflasyon riskini en aza indirmek, döviz kurunu idare etmek,

---

⁴⁶ Soydan, 1995, **a.g.e.**, s. 293, Stevenson, Cabell, 2002, **a.g.m.**, s. 77 -78.

gerçek maliyetler ve geliri uygun bir şekilde yansıtmaktır⁴⁸. Kimi yazarlar transfer fiyatlandırmasının amaçlarını, vergisel amaçlar, fonları bir yerde toplama, beklenen döviz kuru değişimlerinden faydalanma ve yönetim merkezli amaçlar şeklinde özetlemektedirler⁴⁹. Bunlardan değişik başlık gibi görünen fonları bir yerde toplama ile beklenen döviz değişimlerinden faydalanma amaçları aşağıda tartışılacak uluslararası amaçlar boyutu içinde mütalaa edilebilecektir.

İşletmelerde kar merkezleri, işletmelerin genel karlılığını arttırmak amacıyla kurulmaktadır. Her kar merkezi kendi karını maksimum kılar, bir bütün olarak işletmenin karında maksimum olacaktır. Eğer kar merkezleri ürettikleri mamul ve hizmetler bakımından birbirinden tamamen bağımsız ise kar merkezlerinin kendi karını maksimum kılacak şekilde davranması işletmenin toplam karını gerçekten maksimum kılacaktır. Ancak bir kar merkezinin çıktısı, diğer bir kar merkezinin girdisi ise durum değişecektir. Böyle bir durumda asıl hedef işletmenin toplam karını maksimum kılmak olduğundan bazı kar merkezleri bireysel karlarını maksimum kılmaya bilir. Bir bölümün çıktısı diğer bir bölümün girdisini oluşturduğu durumlarda bireysel karı maksimum kılmak ve bölümsel başarının ölçülmesinde işletmeler açısından zorluklarla karşılaşılacaktır.

İşletmenin bölümleri arasındaki alış verişte oluşan transfer fiyatı, satıcı bölüm için bir gelir yaratırken alıcı bölüm için de diğer bölümden alınan mal veya hizmetin alım maliyetini oluşturur. Dolayısıyla alım-satımdaki fiyatlandırma, işletme bölümlerinin faaliyet karlarını etkileyen bir unsur olarak ortaya çıkar⁵⁰. Bu etkileşim, bölüm yöneticisinin başarısını doğrudan etkiler. Çünkü, alıcı bölüm kendi faaliyet karını artırmak amacıyla düşük maliyetten alım yapmak ister. Diğer taraftan satıcı bölüm ise satış bedelini en üst noktada gerçekleştirmek ister.

Eğer kar merkezleri, ürettikleri mal ve hizmetler bakımından birbirinden tamamen bağımsız ise her kar merkezinin kendi karını en üst noktaya çıkarması yönünde alacağı kararlar, işletmenin toplam karını artırır. Ancak, bir kar merkezinin

---

⁴⁸ Günaydın, 1998, **a.g.e.**, s.232, Cravens, (Çev. Günaydın), 2000, **a.g.m.** s. 141

⁴⁹ Beylik, 2004, **a.g.m.**

⁵⁰ Horngren, Charles T. / Foster, George / Datar, Srikant, Cost Accounting An Managerial Emphasis, Printice Hall, USA, 2000, s.793.

çıktısı, diğer bir kar merkezinin girdisi olursa, asıl işletmenin toplam karlılığını artırmak hedeflendiği için, bazı kar merkezlerinin bireysel karları artmayabilir⁵¹. Bu durum, bölüm yöneticilerinin hedefleri ile işletme yönetiminin hedefleri arasında bir çatışmaya neden olabilir.

Tecrübeler göstermektedir ki, iyi oluşturulmuş bir transfer fiyatlaması sistemi, kar merkezleri ve işletme hedefleri arasındaki uyumu doğrudan etkilemektedir. Uygun bir transfer fiyatlaması yönteminin kullanılması, hem kar merkezlerinin hem de işletmenin toplam performansını olumlu etkilemektedir. Bunun için kar merkezindeki sorumlu yöneticiler arasında amaç birliğinin sağlanması gerekir.

İşletme kaynaklarının en uygun şekilde bölümler arasında dağıtılmasını sağlayan bir transfer fiyat sistemi, hem bölüm yöneticisinin verimini hem de işletme karlılığını artıracaktır. Böylece transfer fiyatlaması, bir yönetim kontrol aracı olarak kar merkezi yöneticisinin aldığı kararların sonuçlarını ölçme olanağı tanımaktadır.

Transfer fiyatlamasının önemli amaçlarını ve başarı ölçütlerini aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

1.5.1. Amaç Uyumluluğunun Sağlanması: Amaç uyumluluğu, bölüm yöneticilerinin işletmenin tamamının karlılığını en üst noktaya taşıyacak kararları seçmelerini sağlamaktır⁵². Aksi halde, bir bölüm yönetiminin uygulanan transfer fiyatına dayanarak bölümün çıkarlarını en üst noktaya çıkarmaya yönelik vereceği kararlar, bir bütün olarak işletmenin çıkarlarıyla çatışabilir. Arzu edilen durum, bu tür bir çatışmaya yol açılmaması, bölüm ile işletmenin bütünü arasında bir amaç uyumluluğunun sağlanmasıdır⁵³.

1.5.2. Bölümsel başarımın ölçülmesi: Bölümsel başarımın ölçülebilmesi için mevcut bir bölümsel kar ölçümüne ulaşacak fiyatların oluşturulması

---

⁵¹ Gürsoy, Cudi Tuncer, Yönetim ve Maliyet Muhasebesi, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1999, s.755.

⁵² Hansen, Don R. / Mowen, Maryanne, Cost Management, South-Western College, USA, 1997, s. 793.

⁵³ Bursal, Nasuhi / Ercan, Yücel, Maliyet Muhasebesi İlkeler ve Uygulama, Der Yayınları 103, İstanbul, 2000, s.473.

gerekir. Bölümlerin başarısının ölçülmesinde kar temel öğelerden biri olduğu için transfer fiyatları bölüm yönetimlerinin kararlarını etkiler⁵⁴. Bu yüzden kurulacak transfer fiyatlaması sistemi, bölümsel karları bir sonuç olarak raporlar⁵⁵.

1.5.3. Yöneticin motive edilmesi : Transfer fiyatlaması, bölüm yöneticisinin daha iyi karar almasına yardımcı olur. Fiyatlar, bir bölümün mal veya hizmet alım-satım miktarının tesbit edilmesinde kullanılabilir. Bu nedenle fiyatlama sistemi, bölüm yöneticisinin alacağı kararlara güvenilir bir temel sağlayan bilgileri de içermelidir⁵⁶.

1.5.4. Bölümsel Özerklik : Transfer fiyatlaması bölümün bağımsızlığının artmasına yardımcı olur. Bölüm yöneticisi, diğer bölümler ile ticaret yapıp yapmama konusunda bağımsız kararlar alır.

Transfer fiyatlama sisteminden beklenen faydaların elde edilebilmesi için

bölümsel bağımsızlığın sabote edilmediğinden emin olunması gerekir. Çünkü merkezkaç yönetim şeklinin bir amacı da bölüm yöneticisine daha fazla bağımsız karar alma gücü sağlamaktır. Bu sayede, bir bölümün karlılığını etkileyecek transfer fiyatı dayatması yapılamayacaktır⁵⁷.

Transfer fiyatlaması, bölümleri çeşitli ülkelerde faaliyet gösteren çok uluslu işletmelerin karlarını paylaşmak için de kullanılmaktadır. Kar paylaşım süreci, karın yurt dışına transfer edilmesindeki sınırlamalardan kaçınmak için ve/veya vergi ve benzeri yükümlülükleri en alt noktaya indirmek için dizayn edilebilir. Çok uluslu bir işletme, vergi yükümlülüğünün daha az olduğu bir ülkedeki karını artırmak, buna karşın vergi yükümlülüğü yüksek olan ülkede ise karını düşük raporlamak isteyebilir.

Vergi planlaması yapmak, kur risklerini azaltmak, daha iyi rekabet koşulları sağlamak,

---

⁵⁴ Bursal, Nasuhi / Ercan, Yücel, a.g.e., s.474.

⁵⁵ Drury, Colin, Management and Cost Accounting, Chapman and Hall, London, 1995, s. 758.

⁵⁶ Drury, Colin, age., s.759.

⁵⁷ Drury, Colin, age., s.759.

daha iyi yönetim ilişkileri oluşturmak çok uluslu işletmeler açısından transfer fiyatlamasının amaçlarını oluşturmaktadır⁵⁸.

Transfer fiyatlaması sadece mali amaçlarla kullanılmaz. İşletme yöneticilerinin ve bölüm yöneticilerinin en uygun kararları almaları için de kullanılmaktadır. Transfer fiyatlama sisteminin işletmeler açısından önemli nedenleri vardır. Bu nedenler şu şekilde özetlenebilir⁵⁹. Ayrıca özellikle ÇUŞ'larda, topluluk içinde çok iyi performans gösterenler ile göstermeyenlerin ayrıştırılmasında yardımcı olur⁶⁰.

- İşletme içinde kaynakların transferinde kontrol noktası oluşturmak,
- Bir bölümün performansını değerlemek, bu performansı işletmenin diğer bölümleriyle karşılaştırarak değerlendirmek,
- Bölüm yöneticilerini bölümlerin karlılığını maksimize etmek için motive etmek,
- Farklı ülkelerde faaliyet gösteren işletmelerin vergi yükünü minimize etmektir.

Bir başka tanım olarak da transfer fiyatlandırmasını bölümler arası mamul ve hizmet satışlarında ve buna bağlı olarak sorumluluk merkezleri yöneticilerinin etkinliklerinin ölçülmesinde kullanılan fiyatlamadır.

Bölümler arası satış fiyatı, satıcı bölümün satışlarını ve alıcı bölümün maliyetlerini etkileyecektir. Satışlar tek başlarına işletmelerin karlarını üzerinde direkt bir etkiye sahip değildir. Çünkü satışların bir bölümün maliyetleri üzerindeki etkisi, bir diğer bölümün gelirleri üzerindeki etkisi ile dengeye gelecektir. Ancak transfer fiyatlaması politikası, bölüm yöneticisinin kararlarını etkileyerek, işletmenin karlılığını büyük ölçüde etkileyecektir⁶¹.

---

⁵⁸ Garisson, Ray H. / Noreen, Eric W., Managerial Accounting, Mc Graw Hill Irwin, USA, 2003, s.561.

⁵⁹ Çelik, 2000, sf. 104.

⁶⁰ Aktaş, sf.31.

⁶¹ Örneğin ; A bölümü diğer bir bölüm olan B bölümüne bir mamul satıyorsa, işletme yönetimi mamulün maliyet bedeliyle fiyatlandırılmasını isteyebilir. Bu durumda A bölümü yöneticisi karsız bir işlemin yanında bölümün başarısını olumsuz etkileyecek bir işte yapmış olacaktır. A bölümü , B bölümünden fazla alışveriş yaparsa A bölümünün başarısı daha kötü gözükecektir. Eğer bölümler arası satış işletme için karlı ise bu tür satışlar , A bölümü için güdüleyici olmayacaktır. Diğer taraftan

Alıcı bölüm satın alınan mamul ya da hizmet, bölüm için maliyet belirlemede bir temel olarak kullanılan transfer fiyatlarını minimize etmek istemektedir. Bunu yanı sıra satıcı bölüm ise sattığı hammadde gelirini raporlamada bir temel olarak kullanılacağından transfer fiyatını maksimum kılmak isteyecektir.

Transfer fiyatının bölümlerin ayrı birer kar merkezleri sayılmaları sebebiyle, karların saptanmasında büyük bir yeri vardır. Bu fiyat satıcı bölüm için kar unsuru, alıcı bölüm için ise bir gider unsuru olması sebebiyle, bölüm karını büyük ölçüde etkileyecektir. Alıcı bölüm ile satıcı bölüm arasında ki bu çatışma çözümlendiğinde (yöneticiler aracılığıyla) bölümlerin başarıya ulaşma hırs ve eğilimleri de artacaktır. Başarı değerlemesinde objektiflik ve kolaylık sağlanacaktır. Tüm işletme karlılığı artacaktır.

Başka bir deyişle transfer fiyatlarının belirlenmesinde bölüm yöneticileri kendi bölümlerinin çıkarlarını gözetmek isteyeceklerdir. Bu durum ise bir bütün olarak örgütün çıkarlarıyla çatışabilir. Arzu edilen durum bu tür çatışmalara yol açılmamasıdır, bölümler arası ve örgüt bütünü arasında bir amaç uyumluluğunun sağlana bilmesidir. (Amaç uyumluluğu)

Transfer fiyatlaması işletme içi haberleşmeyi geliştirmeye de belirli ölçülerde hizmet edebilir. Örneğin, saptanan transfer fiyatları; bölümler arası bilgi akışına da katkıda bulunabilir. Transfer fiyatları, bölümlere, satış ve satın alma kararlarında, işletme içi ve işletme dışı seçenekler arasında karşılaştırmalar yapma olanağı sağlayacaktır.

Bir şirketin büyümesi ve çok bölümlü hale gelmesi beraberinde iki sorun getirmektedir. Bunlardan ilki; her bölümün kendi özel faaliyetlerini yerine getirirken ve sorunların üstesinden diğer kolların ya da merkezin yardımına ihtiyaç duymamasından kaynaklı bir örgütlenme sorunudur. İkincisi ise bundan bağımsız olmayan bu bölümlerin şirketin genel amacının dışına çıkmadan faaliyetlerinin nasıl koordine edileceğidir.

---

satışlar işletme için karlı değilse B bölümü yöneticisi bu satışların kendi bölümün karlarını lehte etkilemesi nedeniyle , satışların bu fiyatla yapılmasını sağlamaya çalışacaktır.

Bölümsel özerklik, elbette ki mutlak bağımsızlık değildir ancak bölüm yöneticisinin bölümüyle ilgili önemli kararlar verebilmesini ifade eder⁶². Bu özerkli merkezkaç yönetiminin en önemli özelliklerinden birisidir. Bu nedenle üst yönetim tarafından yapılacak olan bir müdahale merkezkaç yönetiminin tanımına uymayacak, hem de transfer fiyatının belirlenmesine engel oluşturacaktır.

Transfer fiyatlandırmasının vergilendirme açısından amaçları şu şekilde özetlenebilir: Vergi sonrası küresel karı maksimize etmek, dış ticaret üzerinden alınan vergileri düşürmek, ihracatta fazla vergi iadesi almak, vergi tevkifatı matrahını gizlemek ve azaltmak, genel merkez giderlerini vergi yükünü azaltacak tarzda dağıtmak, dış ticaret ve kar transferi konusunda sınırlandırmaları aşarak dolaylı yoldan vergi yükünü azaltmak⁶³.

Çok uluslu şirket grubunu oluşturan bağlı şirketler arasında mal ve hizmet alışverişleri genellikle kendi aralarında yer almaktadır. Herhangi bir ülkede kurduğu bağlı şirketin ihtiyacı olan ham madde, ara malı, teknoloji vb temel girdiler, genellikle bu çok uluslu şirketin ana merkezi veya başka bir ülkedeki bağlı şirketi tarafından sağlanmaktadır. Şirket grubu içindeki bu işlemler bağımsız iki bölüm arasında değil, tek bir merkezden yönetilen ve küresel bir stratejiye bağlı ortaklıklar arasında olmaktadır. Fiyatlar normal piyasa koşullarında eşit durumdaki alıcı ve satıcı arasında olmamaktadır. Ülkelerin vergi yüklerini dikkate alarak, vergi yükü düşük ülkeye ucuz fiyatla mal satılmakla, buradan yapılacak ithalat için aşırı fiyatlar uygulanabilmektedir⁶⁴. Böylelikle çok uluslu şirketler küresel çaptaki vergi yüklerini, gelirlerini yüksek vergi ödeyen ülkelere düşük vergi ödeyen ülkelere aktarmak suretiyle azaltmaktadırlar. Piyasalar arasındaki eşitsizlikler, çok uluslu şirketlere karlarını maksimize etmek için olanak sunmaktadır. Örneğin yüksek vergi oranı uygulayan ülkedeki ana şirketin, biri düşük oranlı vergilerin uygulandığı bir ülkede, diğeri yüksek vergilerin uygulandığı başka bir ülkede olmak üzere iki bağlı şirketi bulunduğu bir durumda, vergi yükü fiyatlandırma yoluyla ayarlanabilecektir. Bu şirketler karlarının, düşük vergi oranı uygulayan ülkedeki bağlı şirkette toplanmasını sağlamak için amaç birliği içine gireceklerdir. Yüksek vergi oranı

---

⁶² Bursal, Nasuhi; Ercan, Yücel a.g.e., sf. 477.

⁶³ Y. Öncel, 2002, **a.g.m.** s. 7 – 8.

⁶⁴ Kabaalioğlu, 1982, **a.g.e.**, s. 410

uygulayan ülkede bulunan ana şirket, mallarını son derece düşük fiyatlarla düşük vergi oranlı ülkedeki bağlı şirketine satmakta; bu şirket de aynı malları çok yüksek fiyatlardan yüksek vergi uygulayan ülkedeki diğer bağlı şirkete aktarmaktadır. Bu yolla, ana şirket düşük fiyatlar nedeniyle, düşük gelir beyan ederek vergi yükünü azaltmaktadır. Bağlı şirketlerden yüksek vergi oranı olan ülkedeki bağlı şirket, mal alımında ödediği yüksek fiyatlar nedeniyle maliyetleri yükselttiğinden düşük gelir beyan etmekte ve düşük vergi ödemektedir. Düşük vergi oranı olan ülkedeki bağlı şirket ise düşük fiyatlarla alıp yüksek fiyatlarla sattığı mal üzerinden büyük kar elde etmektedir. Kar bu şirket bünyesinde toplandığı halde vergi yükü düşük kalmaktadır. Benzer mekanizma mal alım satımının yanında hizmetlerde, faiz ve komisyon gibi gider unsuru olabilecek işlemlerde de söz konusu olabilmektedir⁶⁵.

Vergi ile ilgili amaçlardan bir diğeri, ana şirketin (genel merkez) bağlı şirketler tarafından da yararlanılan ortak giderlerinin, ülkelerin vergi yükleri dikkate alınarak vergi yükü yüksek ülkelerdeki bağlı şirketlere kaydırılması suretiyle toplam vergi yükünün azaltılmasıdır⁶⁶. Ana merkezin, başka bir ülkede bulunan şube veya iştirakine, o ülke tarafından sağlanan vergi kolaylıklarından yararlanmak amacıyla kazancın orada oluşmasını sağlayacak şekilde gider dağıtımını yollarına başvurması etkili bir vergi kaçırma yoludur. Buradaki sorun, gelir idaresince giderlerdeki şişirmenin hangi baza göre saptanabileceğidir. Teknik yardımlar ile uzmanlığı gerektiren hizmetler karşılığı olarak tahakkuk ettirilen bedellerin şişirilmesine, yeni, uzmanlık gerektiren ve karmaşık teknolojinin uluslar arası şirketlerce kullanıldığı hallerde başvurulur. Çok uluslu bir şirketler grubunun, muhtelif ülkelere yayılmış bölümlerden her birinin, işletmecilik prensipleri açısından yapması normal ve zorunlu olan araştırma ve geliştirme hizmetleri, grup içinde verginin en yüksek olduğu ülkedeki bölüm tarafından sürdürülür. Karşılığında diğer bölümlerden herhangi bir bedel alınmamak ya da çok az alınmak suretiyle, bütün grubun vergi yükü hafifletilmiş olur.

Transfer fiyatlandırmasının amaçları Yerel İşletmeler ile Çok Uluslu şirketler arasında farklılık göstermektedir. Şöyle ki; Yerel işletmede amaç uyumluluğun sağlanması iken ÇUŞ' da vergilerin azaltılmasıdır. Yerel İşletmede performans

⁶⁵ Soydan, 1995, **a.g.e.**, s. 293 -294

⁶⁶ Y.Öncel, 2002, **a.g.m.**, s. 8, Öz, 2005, **a.g.e.**, s. 284

değerlemesinin iyileştirilmesi amaçlanmış ilen, ÇUŞ' da amaç yabancı borsa riskinin azaltılması hedeflenmiştir. Diğer yandan bakıldığında Yerel İşletmelerde transfer fiyatlandırması yöneticilerin motivasyonunu artırırken, ÇUŞ' da rekabetçi pozisyonunun iyileştirilmesidir amaç. Kanımca en önemlisi ise Yerel İşletmelerde Bölümsel Özerklik artırılırken ÇUŞ' da yabancı hükümetlerle ilişkilerin iyileşmesidir hedeflenen⁶⁷.

2.2. TRANSFER FİYATLANDIRMASI YOLUYLA ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI

2.2.1.Kapsam ve Şartları

İlişkili şirketlerin işlemleri için belirlenen transfer fiyatları, ilişkili şirket olmamaları halinde uygulayacakları fiyatlara veya bağımsız şirketlerin kendi işlemlerinde kullandıkları fiyatlara uygun olmalı veya başka bir deyişle emsallere uygun olarak tespit edilmelidir. Emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edildiği anlaşılan fiyatlar ile emsal fiyatlar arasındaki fark ilişkili şirketler arasında bir nevi örtülü kazanç dağıtımı olarak nitelendirilecektir.

5520 sayılı KVK'nun 13.maddesine göre kurumlar, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunursa, kazanç tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış sayılır. Alım, satım, imalat ve inşaat işlemleri, kiralama ve kiraya verme işlemleri, ödünç para alınması ve verilmesi, ikramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler her hal ve şartta mal veya hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirilir. (KVK madde 13/1)

İşletme içi fiyat olarak da adlandırılan transfer fiyatlandırması, esas olarak vergisel açıdan herhangi bir kayba sebep teşkil etmez. Ancak transfer fiyatlandırmasının emsaline nazaran farklı olması hallerinde vergisel açıdan sorun teşkil etmektedir.

---

⁶⁷ Köse, Tunç; a.g.e., sf 6.

2.2.2. Transfer Fiyatının Belirlenmesi

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımıyla ilgili en önemli yeniliklerden birisi de emsaline uygun fiyatın tespiti ile ilgili ispat mükellefiyetinin tamamen mükellefe bırakılması ve bu nedenle, emsaline uygun fiyat tespiti ile ilgili bilgi, belge ve hesaplamaların defter kayıtlarına esas belge derecesinde saklanması zorunluluğunun getirilmesidir. Elbette ki bu düzenleme, hesaplama yöntem ve belgelerinin kanıtlayıcı belge olarak kabul edilmesi, mükellef için önemli bir durumdur. Zira bugüne kadar olan uygulamada, inceleme elemanları, mükellefin bu anlamda ibraz etmiş olduğu hiçbir bilgi ve hesaplamayı esas almaksızın sadece kendi hesaplamaları üzerinden hareket etmekte iken, bu düzenleme ile mükellef hesaplamaları da ciddi bir evrak mahiyeti kazanmaktadır. Tabiidir ki bu düzenleme ile kurumların yaptıkları her hesaplama kabul edilebilir nitelik kazanmamaktadır. Sonuçta yeni düzenleme ile emsaline uygun fiyat tespiti objektif bir kritere başlanmış olmaktadır. Kar Dağıtımı ve Düzeltme İşlemleri: 5520 sayılı Yasa ile getirilen düzenlemenin özel bir yönü, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtılmış olduğuna karar verilmesi halinde, dağıtıldığı varsayılan kazancın tamamen veya kısmen dağıtılmış kar payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar olarak değerlendirilmesidir. Tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazanç, Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunlarının uygulanmasında, kanun maddesindeki şartların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kar payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılır.

Burada sözü edilen kar dağıtımı Türk Ticaret Kanunu bakımından kar dağıtımı⁶⁸ hükmünde bir işlem olmayıp, sadece vergilendirme ile ilgili yükümlülükler bakımından kar dağıtımı olarak dikkate alınacaktır. Bu nedenle kurum zararda olsa dahi vergisel yükümlülükler açısından kurumun kar dağıtımı yapmış olması gibi bir sonuç ortaya çıkacaktır. Düzeltme işlemi sonucunda daha önceki vergilendirme işlemlerinde değişiklikler olabilecektir. Kazancı dağıttığı ileri

---

⁶⁸ **Haksız yere kar payı almış olan ortak veya müdürler bunları geri vermekle mükelleftir.** Geri alma hakkı, paranın alındığı tarihten beş yıl, hüsünüyete dayanan hallerde iki yıl sonra zaman aşımına uğrar. (TTK, Md:535)

sürülen mükellef açısından, kazancın dağıtılmış kar payı sayılması nedeniyle kurum kazancının tespitinde kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınacaktır.

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç elde ettiği ileri sürülen taraf açısından ise aktarıldığı belirtilen tutar, hesap dönemi sonu itibariyle iştirak kazancı olarak dikkate alınacaktır.

Daha önce yapılan vergilendirme işlemlerinin düzeltme işlemine tabi tutulmasının koşulu, örtülü kazanç dağıttığı belirlenen kurum adına tarh edilen vergilerin kesinleşmesi ve ödenmiş olması gerekmektedir. Örtülü olarak dağıtılan ve kar payı olarak dikkate alınan kazancın net kar payı olarak mı yoksa brüt kar payı olarak mı dikkate alınacağı hususunda tereddütler mevcuttur. Bu düzenleme, düzeltme işleminin çoğu kere yapılamayacağını göstermektedir. Zamanaşımı süresinin sonlarına doğru yapılan bir incelemede tespit edilen örtülü kazançla ilgili olarak kazancı dağıtan nezdinde yapılan tarhiyatın kesinleşmesi, zamanaşımı süresinden sonraki bir tarihe geldiğinde düzeltme işleminin yapılması mümkün olamayacaktır.

Mükellefler, ilişkili kişilerle yapacakları mal veya hizmet alım ya da satımında uygulayacakları fiyat veya bedelin tespitine ilişkin yöntemi Maliye Bakanlığı ile anlaşarak da belirleyebilecektir.

Uygulayacağı yöntem konusunda tereddüdü bulunan mükellef, Maliye Bakanlığı'na başvurarak belli bir dönem için yöntem tespiti isteğinde bulunabilecektir. OECD'nin Uluslararası Şirketler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlandırması Rehberinde de önerilen ve bir çok gelişmiş ülkenin vergi sisteminde yer alan bu uygulama için mükellefin Maliye Bakanlığına gerekli bilgi ve belgelerle birlikte başvurması gerekmektedir. Yöntem üzerinde anlaşma sağlanması halinde, bu yöntem üç yılı aşmamak üzere belirlenen süre ve koşullar altında kesinlik taşıyacaktır. Bu şekilde tespit edilen yöntem, belirlenen koşullar altında eleştiri konusu yapılamayacaktır. Bu sistemin en büyük avantajı, mükellefler açısından belli bir süre için uygulanacak yöntemin kesinlik taşıması ve herhangi bir eleştiri, ceza riski olmadan plan yapabilme, önünü görebilme imkânı vermesidir. İdare açısından

en büyük avantaj ise konunun başlangıçta belli bir anlaşma ile belirlenmesi ve eleştiri sürecinden başlayarak yargı sürecine kadar taşınabilecek bir işlemin getirdiği zaman ve iş yükünden tasarruf sağlanmasıdır.

2.2.3.-Örtülü Kazanç Dağıtımı ile Hazine Kaybı İlişkisi

Transfer fiyatlandırması uygulamasının ilk yılı olan 2007 yılı için transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı eleştirisi yapılabilmesi için *hazine zararı* aranacağına yönelik bir belirleme bulunmamaktaydı. Fakat 5766 sayılı Kanununun 21.Maddesiyle 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı başlıklı 13.Maddesine 6.fıkradan sonra gelmek üzere 7.fıkra eklenmiş ve mevcut 7.fıkra 8.fıkra olarak değiştirilmiştir⁶⁹. Yapılan değişiklik neticesinde 2008 yılının başından itibaren kurumların kendi aralarında yaptıkları yurt içi işlemlerle sınırlı olarak, hazine zararının varlığı örtülü kazanç dağıtımı için bir şart haline getirilmiştir. Buna göre tam mükellef kurumlar ile yabancı kurumların Türkiye'deki işyeri veya daimi temsilcilerinin aralarında ilişkili kişi kapsamında gerçekleştirdikleri yurt içindeki işlemler nedeniyle kazancın örtülü olarak dağıtıldığı kabulü Hazine zararının doğması şartına bağlıdır. Hazine zararı sadece ilişkili kişi kapsamındaki kurumların kendi aralarında yaptıkları işlemlerde aranacağından, kurumların ilişkili gerçek kişilerle yaptıkları işlemlerde hazine zararı aranmayacaktır. Hazine zararından kasıt, emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen fiyat ve bedeller nedeniyle kurum ve ilişkili kişiler adına tahakkuk ettirilmesi gereken her türlü vergi⁷⁰

---

⁶⁹ **Mezkûr fıkra hükmüne göre,** * Tam mükellef kurumların kendi aralarında, * Yabancı kurumların Türkiye'deki işyeri veya daimi temsilcilerinin yine kendi aralarında, * Tam mükellef kurumlarla, yabancı kurumların Türkiye'deki işyeri veya daimi temsilcileri arasında, İlişkili kişi kapsamında gerçekleştirdikleri **yurt içindeki işlemler** nedeniyle *hazine zararı doğmaması şartıyla* transfer fiyatlandırması söz konusu edilmeyecektir. Ancak, yurt dışındaki işlemlerde hazine zararı aranmaksızın transfer fiyatlandırması söz konusu edilecektir.

⁷⁰ Her türlü vergi ibaresinden anlaşılması gereken kurumlar vergisi olmalıdır. Kimilerine göre de kanun'un lâfzı gayet açık olup Stopaj, KDV, Damga Vergisi ve BSMV gibi tüm vergilerin anlaşılması gerekmektedir. Madde metnine bakıldığında ikinci görüşe katılmamak mümkün değil. Ancak işin içine tüm vergilerin katılmasının da düzenleme ile getirilmek istenen amaca uygun olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu nedenle, madde metninde geçen her türlü vergi ibaresinin yeni bir düzenleme ile eski KVK'nun 17.maddesi ile ilgili uygulamada Danıştay kararlarında olduğu gibi

toplaminin eksik veya geç tahakkuk ettirilmesidir. Hazine zararı bütün vergiler açısından değerlendirilecektir. İlişkili kurumlar yapılan işleme taraf kurumlardan herhangi birinde daha az vergi ödenmesi sonucu doğuran fiyatlandırmanın tespiti halinde hazine zararının var olduğu kabul edilecektir. Hazine zararı, ilişkili kişiyle yapılan işlemin gerçekleştiği vergilendirme demiyse sınırlı olarak değil, işlemin etkide bulunduğu vergilendirme dönemlerinin tümünde aranacaktır. Yani işlemin yapıldığı dönemde doğmamış hazine zararı ilerleyen dönemlerde doğabilecek ve bu gibi durumlarda da hazine zararından söz edilebilecektir.

Hazine zararı, emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen fiyat ve bedeller nedeniyle kurum ve ilişkili kişiler adına tahakkuk ettirilmesi gereken her türlü vergi toplamının eksik veya geç tahakkuk ettirilmesini ifade etmektedir.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13 üncü maddesinin yedinci fıkrasında, tam mükellef kurumlar ile yabancı kurumların Türkiye'deki iş yeri veya daimi temsilcilerinin aralarında ilişkili kişi kapsamında gerçekleştirdikleri yurt içindeki işlemler nedeniyle kazancın örtülü olarak dağıtıldığının kabulü hazine zararının doğması şartına bağlanmaktadır.

Ancak; tam mükellef kurumlar ile yabancı kurumların Türkiye'deki işyeri veya daimi temsilcilerinin ilişkili kişi kapsamında gerçek kişiler, dernekler ve vakıflar arasında yaptıkları işlemlerde örtülü kazanç dağıtımının varlığı, Hazine zararının doğması koşuluna bağlı olmayacaktır. Buna karşın dernek veya vakfa ait iktisadi işletmelerde Hazine zararı koşulunun varlığı aranacaktır.

Örneğin tam yükümlü bir anonim şirketin 2009 yılı içinde emsal bedeli 300 bin TL olan bir daireyi kurum ortaklarından birisinin kardeşine 150 bin TL'ye satmış olduklarını varsayacak olursak; bu durumda söz konusu şirket, emsal bedeli altında satılan bu gayrimenkul nedeniyle (300 bin-150 bin=)

150 bin tutarında transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımında bulunduğu kabul edilecek, ancak söz konusu gayrimenkul satışının bir gerçek kişiye

---

Kurumlar Vergisi ile sınırlandırılması ve madde metnine açıkça yazılması halinde ancak o zaman bu madde beklentilere cevap verir hale gelebilecektir.

yapılmış olması nedeniyle bu işlemde Hazine zararı olup olmadığına bakılmayacaktır.

Kurumlar Vergisi Yasası'nın 13. maddesinin 7'inci fıkrasında, Hazine zararının aranacağı işlemler yurtiçinde yapılması söz konusu işlemler olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla örtülü kazanç dağıtımında yurtdışı işlemlerde Hazine zararı olup olmadığına bakılmayacaktır. Bu bağlamda da ilişkili kişiler arasında gerçekleşen ithalat ve ihracat işlemleri sonucunda örtülü kazanç dağıtımının tespiti halinde, bu işlem sonucunda Hazine zararı olsun veya olmasın, Kurumlar Vergisi Yasası'nın transfer fiyatlandırması ile ilgili Hazine zararı aranmayacaktır.

Kurumlar Vergisi Yasası'nın 13. maddesinde Hazine zararı, emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen veya uygulanan fiyat nedeniyle kurum ve ilişkili kişiler adına tahakkuk ettirilmesi gereken her türlü vergi toplamının eksik veya geç tahakkuk ettirilmesi olarak tanımlanmış bulunmaktadır. Bu bağlamda da transfer fiyatlandırmasına konu olan işlem, işleme taraf olanlar adına tahakkuk ettirilmesine neden oluyorsa Hazine zararının varlığından bahis edilecek ve dolayısıyla gerekli işlem yapılacaktır.

Teşebbüs sahibi ve kurumların, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal veya hizmet alım satımında bulunmaları halinde böyle bir durumda ortaya çıkan vergi ziyanına bağlı olarak Vergi Usul Yasası'nın cezalara ilişkin hükümleri uygulanacaktır.

Örneğin mükellef (A) AŞ 2009 yılında emsale uygun birim fiyatı 900 TL olan 400 adet plazma televizyon vericisini yurtdışında bulunan ve ilişkili kişi ilişkisi içinde olduğu dar mükellef kurumdan 1.400 TL birim fiyatı ile ithal etmiştir.

İşlemin gerçekleştiği taraflardan biri yurtdışında bulunan dar mükellef kurum olduğu için, bu alım işleminde Hazine zararının varlığını araştırmaya gerek yoktur. Bu nedenle (A) AŞ tarafından ilişkili kişi dar mükellef kuruma transfer fiyatlandırması yoluyla dağıtılan örtülü kazanç tutarı olan $*(1400-900) \times 400=200.000+$ TL tutarın "Kanunen Kabul Edilmeyen İndirim" olarak 2009 hesap dönemi kurum kazancına ilave edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda da 200 bin TL tutarındaki örtülü kazancı dar mükellef kurum nezdinde dağıtılan net kâr payı olarak

kabul edeceğinden, (A) AŞ tarafından bu tutarın Kurumlar Vergisi Yasası'nın 30/3. maddesi gereği olarak brüte ibla edilerek tevkifata tabi tutulması gerekmektedir.

Yasal düzenleme gereği olarak Kurumlar Vergisi Yasası'nın 13/7. maddesi uyarınca Hazine Zararı'nın oluşup oluşmadığının tespiti, işlemin emsallere uygun tespit edilen fiyat ve bedellerle yapılmış olması halinde, işleme taraf olan kurumlar adına tahakkuk ettirilmesi gereken her türlü verginin işlemin emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen fiyatlar ve bedellerle yapılması sonucunda tahakkuk eden her türlü verginin tutar ve tahakkuk zamanının karşılaştırılması yoluyla belirlenebilecektir.

Söz konusu hüküm 2008 yılı kazançlarına da uygulanmak üzere yürürlüğe girmiş olduğundan, 01.01.2008 tarihinden itibaren gerçekleştirilen yurt içi işlemlerde hazine zararının oluşup oluşmadığı hususu göz önünde bulundurulacaktır. Buna göre,

—İki tam mükellef kurum arasında,

—Bir yabancı kurumun Türkiye'deki işyeri veya daimi temsilcisinin bir diğer yabancı kurumun Türkiye'de işyeri veya daimi temsilcisi arasında,

—Tam mükellef kurum ile yabancı kurumların Türkiye'de işyeri veya daimi temsilcileri arasında ilişkili kişi kapsamında yurt içinde gerçekleştirilen işlemlerde hazine zararının bulunmaması durumunda, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı söz konusu olmayacaktır.

Dolayısıyla, 01/01/2008 tarihinden itibaren;

—Yukarıda belirtilen kurumlar arasında ilişkili kişi kapsamındaki işlemin yurt içinde gerçekleştirilen bir işlem olması,

—Emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen fiyat veya bedelle işlem yapılmış olması,

—Bu işlem sonucunda Hazine zararının bulunması durumunda transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı söz konusu olacaktır.

Mezkûr fıkra hükmüne göre,

* Tam mükellef kurumların kendi aralarında,

* Yabancı kurumların Türkiye'deki işyeri veya daimi temsilcilerinin yine kendi aralarında,

* Tam mükellef kurumlarla, yabancı kurumların Türkiye'deki işyeri veya daimi temsilcileri arasında,

İlişkili kişi kapsamında gerçekleştirdikleri yurt içindeki işlemler nedeniyle *hazine zararı doğmaması şartıyla* transfer fiyatlandırması söz konusu edilmeyecektir. Ancak, yurt dışındaki işlemlerde hazine zararı aranmaksızın transfer fiyatlandırması söz konusu edilecektir.

Eklenecek fıkra hükmünün incelenmesinden de anlaşılacağı üzere transfer fiyatlandırması açısından ilişkili kişi kavramında bir değişiklik söz konusu değildir. İşlemler ilişkili kişiler arasında yapılmaktadır. Ancak yapılan işlem transfer fiyatlandırması hükümlerinin uygulanmasını gerektirse bile sonucunda bir hazine zararı doğmamış ise transfer fiyatlandırması açısından bir işlem yapılmamaktadır.

Mezkûr fıkra da sayılmaması sebebiyle, gerek tam mükellef kurumların, gerekse yabancı kurumların Türkiye'deki işyeri veya daimi temsilcilerinin, Gerçek Kişiler (şahıslar-şahıs şirketleri ya da adi ortaklıkları kapsar), ile ilişkili kişi kapsamında gerçekleştirecekleri yurt içindeki işlemler nedeniyle hazine zararı aranmaksızın transfer fiyatlandırması söz konusu edilecektir.

Ayrıca, iki gerçek kişi arasında ilişkili kişi kapsamında gerçekleşecek işlemlerde de hazine zararı aranmaksızın transfer fiyatlandırmasının söz konusu edileceği tabiidir.

Örtülü kazanç dağıtımının vergi kaybı oluştuğunda veya dönem kaydırmasına gidildiğinde oluşacağı yönündeki kararlara örnek olarak, Danıştay 4 üncü Dairesinin 18.10.1986 tarih ve 1987/4073 Esas, 1988/3511 Karar, Danıştay 4 üncü Dairesinin 8.11.1989 tarih ve 1988/3238 Esas, 1989/3847 Karar sayılı kararları verilebilir. Bu

kararlarda, hazine zararı oluşabilmesi için dönemsel olarak vergi kaybı ya da vergi döneminde kayma olması gerekecektir. Bu görüşün devamı olarak örtülü olarak dağıtılan kazançların dağıtıldığı kurumun zararlı olması, istisna uygulaması nedeniyle vergilendirilmemesi veya vergi dışı kalması örtülü kazanç dağıtımının bir karinesi olarak kabul edilir.

Bu düzenlemenin vergilendirmede kolaylık mu yoksa risk mi olduğu tartışmalıdır. Şöyle ki; ilk bakışta belirli sınırlar içinde mükelleflere bir kolaylık sağlıyor gözükmeyle birlikte, çok ciddi riskleri de beraberinde getirmektedir. İşlem yapıldığı dönemde Hazine zararı olmasa da zamanaşımı süresi sonuna kadar Hazine zararının takibi ve zarar oluşmuşsa geriye yönelik olarak yapılacak işlemler, düzenlemeyi kolaylık olmaktan çıkartıp bir cezalandırma haline dönüştürebilecektir. Kanımca ilişkili kişiler arasında yapılan işlemlerde, Hazine zararı doğup doğmadığına bakılmaksızın emsallere uygun fiyat veya bedellerin uygulanması doğrudur.

Sonuç olarak; KVK'nun 13.Maddesine eklenen 7. fıkra hükmü transfer fiyatlandırmasında mükellefleri rahatlatan bir düzenleme değildir. Doğrusu, kurumların ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine uygun bedel veya fiyat üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunmalarıdır. Çünkü, hangi işlemin sonucunda hazine zararının doğup doğmayacağını bilmek, kanımca pek mümkün değildir.

Öte yandan, KVK'nun 13.Maddesine eklenen 7.fıkra hükmü 2008 yılı kazançlarına da uygulanmak üzere 06.06.2008 tarihinden itibaren yürürlüğe girdiğinden bu değişiklik 2007 yılına uygulanmayacak olup 2007 yılı için hazine zararı doğması şartı aranmayacaktır.

13.maddede geçen emsallere uygunluk ilkesi örtülü kazancın söz konusu olabilmesi için temel şart olarak düzenlenmiştir:

Emsallere uygunluk ilkesi; ilişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanan fiyat veya bedelin, aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması halinde oluşacak fiyat veya bedele uygun olmasını ifade eder.

Emsallere uygunluk ilkesi doğrultusunda tespit edilen fiyat veya bedellere ilişkin hesaplamalara ait kayıt, cetvel ve belgelerin ispat edici kâğıtlar olarak saklanması zorunludur. (KVK madde 13/3)

Bu tanım, OECD'nin "Uluslararası Şirketler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlandırması Rehberi" esas alınarak yapılmıştır. Emsallere uygun fiyat ya da bedel, aralarında ilişkili kişi tanımı kapsamında söz konusu bu fiyat ya da bedeli etkileyecek herhangi bir bağ, ilişki olmayan kişilerin, tamamen işlemin gerçekleştiği andaki koşullar altında oluşturduğu, piyasa ya da pazar fiyatı olarak da adlandırılan tutarı ifade etmektedir. Bu şekilde oluşan fiyat ya da bedel, işlem anında hiç bir etki olmaksızın objektif olarak belirlenen ideal tutardır. İlişkili kişiler arasında oluşan transfer fiyatının bu tutardan farklı olması halinde elde edilen kazanç; örtülü kazanç dağıtımını olarak kabul edilecektir.

2.2.4. Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Kar Dağıtımını Sayılabilir Mi?

Tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtan kazanç, GVK ve KVK uygulamasında, şartların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibariyle dağıtılmış kar payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılmaktadır⁷¹. Bu hükmün amacı, transfer fiyatlandırması nedeniyle örtülü kazanç dağıtımını yapan mükellef nezdinde bir eleştiri getirildiği zaman, örtülü kazanç dağıtılan mükellef nezdinde de bir düzeltmenin yapılmasını sağlamaktır. Daha önce yapılan vergilendirme işlemleri, taraf olan mükellefler nezdinde de bir düzeltmenin yapılmasını sağlamaktır. Daha önce yapılan vergilendirme işlemleri taraf olan mükellefler nezdinde buna göre düzeltilmektedir. Şu kadar ki, bu düzeltmenin yapılması için örtülü kazanç dağıtan kurum adına tarh edilen vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması gerekmektedir.

Örtülü olarak dağıtılan kazancın kar payı sayılması ile mükellefler bu kar payına ilişkin olarak istisna hükümlerinden yararlanacağından, “karşı taraf düzeltmesi” bu şekilde, işleme taraf olanlar arasında gerçekleşmiş olacaktır. Böylece, aynı işlem üzerinden mükerrer vergilemenin önüne de geçilmektedir. Bu şekilde dağıtılmış kar payının net kar payı olarak kabul edilmesi ve brüte tamamlanması

---

⁷¹ Şenyüz, 2007, 54

sonucu bulunan tutar üzerinden ortakların hukuki niteliğine göre belirlenen oranlarda vergi kesintisi yapılacaktır.

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazancın dağıtılmış kar payı sayılması ve örtülü kazanç dağıtan mükellef nezdinde tenkide bağlı olarak tarhiyat yapılması, kendisine örtülü kazanç dağıtılan mükellef açısından da bir düzeltmenin yapılmasına imkan sağlamaktadır ⁷².

KVK 11 ve 13. Maddeleri “kazanç dağıtımı”na normal olarak bağlanan vergisel sonuçların uygulanmasını sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. KVK iki düzeltme öngörmektedir. Birincisi peçeleme konusu harcamanın kabul edilmemesi, yani indiriminin yasaklanması (matrah artırımı), ikincisi peçeleme sözleşmesi ile örtülmeye çalışılan kazanç dağıtımının “zımni olarak kar payı edilmesi” yoluyla vergilendirilmesidir. Zımni kar payı, yani menkul sermaye iradı nitelendirmesi, mülga KVK’da bulunmayan bir gerçeğe uygunluk düzenlemesidir ⁷³.

Ancak burada söz edilen kar dağıtımı Türk Ticaret Kanunu bakımından kar dağıtımı hükmünde bir işlem olmayıp, sadece vergilendirme ile ilgili yükümlülükler bakımından kar dağıtımı olarak dikkate alınacaktır. Bu nedenle kurum zarar da olsa dahi vergisel yükümlülükler açısından kurumun kar dağıtımı yapmış olması gibi bir sonuç ortaya çıkacaktır.

Düzeltilme işlemi sonucunda daha önceki vergilendirme işlemlerinde değişiklikler olabilecektir. Kazancı dağıttığı ileri sürülen mükellef açısından, kazancın dağıtılmış kar payı sayılması nedeniyle kurum kazancının tespitinde kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınacaktır.

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç elde ettiği ileri sürülen taraf açısından ise aktarıldığı belirtilen tutar, hesap dönemi sonu itibariyle iştirak kazancı olarak dikkate alınacaktır.

Daha önce yapılan vergilendirme işlemlerinin düzeltme işlemine tabi tutulmasının koşulu, örtülü kazanç dağıttığı belirlenen kurum adına tarh edilen vergilerin kesinleşmesi ve ödenmiş olması gerekmektedir.

---

⁷² Saraçoğlu ve Kaya, 2006, 159.

⁷³ Yaltı, 2007, sf.12.

Örtülü olarak dağıtılan ve kar payı olarak dikkate alınan kazancın net kar payı olarak mı yoksa brüt kar payı olarak mı dikkate alınacağı hususunda tereddütler mevcuttur.

Bu düzenleme, düzeltme işleminin çoğu kere yapılamayacağını göstermektedir. Zamanaşımı süresinin sonlarına doğru yapılan bir incelemede tespit edilen örtülü kazançla ilgili olarak kazancı dağıtan nezdinde yapılan tarhiyatın kesinleşmesi, zamanaşımı süresinden sonraki bir tarihe geldiğinde düzeltme işleminin yapılması mümkün olamayacaktır⁷⁴.

2.2.5. Örtülü Olarak Dağıtılan Kazancın Kar Payı Sayılması

Tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtan kazanç, GVK ve KVK uygulamasında, şartların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibariyle dağıtılmış kar payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılmaktadır⁷⁵. Bu hükmün amacı, transfer fiyatlandırması nedeniyle örtülü kazanç dağıtımını yapan mükellef nezdinde bir eleştiri halinde, örtülü kazanç dağıtılan mükellef nezdinde de bir düzeltmenin yapılmasını sağlamaktır. Daha önce yapılan vergilendirme işlemlerine uygun olarak taraf olan mükellefler nezdinde buna göre düzeltilmektedir.

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazancın dağıtılmış kar payı sayılması ve örtülü kazanç dağıtan mükellef nezdinde tenkide bağlı olarak tarhiyat yapılması, kendisine örtülü kazanç dağıtılan mükellef açısından da bir düzeltmenin yapılmasına imkan sağlamaktadır⁷⁶.

KVK 11 ve 13. Maddeleri “kazanç dağıtımını”na normal olarak bağlanan vergisel sonuçların uygulanmasını sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. KVK iki düzeltme öngörmektedir. Birincisi peçeleme konusu harcamanın kabul edilmemesi, yani indiriminin yasaklanması (matrah artırımı), ikincisi peçeleme sözleşmesi ile örtülmeye çalışılan kazanç dağıtımının “zımnî olarak kar payı edilmesi” yoluyla

⁷⁴ Mali Mevzuat Platform, 2006b, 10.

⁷⁵ Şenyüz, 2007, 54

⁷⁶ Saraçoğlu ve Kaya, 2006, 159

vergilendirilmesidir. Zımni kar payı, yani menkul sermaye iradı nitelendirmesi, mülga KVK'da bulunmayan bir gerçeğe uygunluk düzenlemesidir⁷⁷.

Ancak buradan şöyle bir hükme varıyoruz ki; söz edilen kar dağıtımı Türk Ticaret Kanunu bakımından kar dağıtımı hükmünde bir işlem olmayıp, sadece vergilendirme ile ilgili yükümlülükler bakımından kar dağıtımı olarak dikkate alınacaktır. Bu nedenle kurum zarar da olsa dahi vergisel yükümlülükler açısından kurumun kar dağıtımı yapmış olması gibi bir sonuç ortaya çıkacaktır.

Bu düzenleme, düzeltme işleminin çoğu kere yapılamayacağını göstermektedir. Zamanaşımı süresinin sonlarına doğru yapılan bir incelemede tespit edilen örtülü kazançla ilgili olarak kazancı dağıtan nezdinde yapılan tarhiyatın kesinleşmesi, zamanaşımı süresinden sonraki bir tarihe geldiğinde düzeltme işleminin yapılması mümkün olamayacaktır⁷⁸.

Tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazanç, Gelir ve Kurumlar Vergisi kanunlarının uygulamasında, 13.Maddedeki şartların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibariyle dağıtılmış kar payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılır.

Daha önce yapılan vergilendirme işlemleri, taraf olan mükellefler nezdinde buna göre düzeltilir. Ancak, bu düzeltmenin yapılması için örtülü kazanç dağıtan kurum adına tarh edilen vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması şarttır.

2 - MÜLGA 5422 SAYILI KVK ile 5520 SAYILI KVK'nın ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI İLE İLGİLİ HÜKÜMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Mülga 5422 sayılı KVK'ya göre örtülü kazanç dağıtımının kapsamına Anonim Şirket, Limited Şirket ile Eshamlı Komandit Şirket dahil olurken 5520 sayılı kanunda kapsam genişletilerek Kooperatifler, İktisadi Kamu Müesseseleri, Dernek ve Vakıflara ait İktisadi işletmeler, İş Ortaklıkları ile Gelir Vergisi Mükellefleri eklenmiştir.

---

⁷⁷ Yaltı, 2007, 12

⁷⁸ Mali Mevzuat Platform, 2006b, 10.

İlişkili kişi kavramından da ne anlaşılması gerektiği de genişletilerek daha kapsamlı hale getirilmiştir. Mülga Kanunda İlişkili kişi kavramı ile kurumların kendi ortakları. Ortakların ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurum ile kurumların veya ortaklarının idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu gerçek kişi veya kurumlardan bahsedilmiştir. Ancak 5520 sayılı kanunda mülga kanuna ekleme yapılarak ilişkili kişi tanımı genişletilmiş olu”; “kurumların ilgili bulunduğu gerçek kişi⁷⁹ veya kurumlar”, “ ortakların eşleri, ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoyu, üçüncü derece dahil yansoy hısımları veya kayın hısımları”,”Türk vergi sisteminden daha düşük vergi sistemine sahip olan bilgi değişimine yanaşmayan ülke veya bölgelerde bulunan kişiler” tanımları eklenmiştir.

Mülga 5422 sayılı KVK’da belirli bir belge düzeni olmazken, 5520 sayılı KVK’ya göre Transfer Fiyatlandırması Tebliğine göre ; Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasına İlişkin Yıllık Rapor, Kontrol edilen yabancı kurum ve örtülü sermayeye ilişkin form ile yıllık transfer fiyatlandırması raporu hazırlanma zorunluluğu vardır.

Gerçeğe aykırı transfer Fiyatlandırmasının niteliği 5520 sayılı KVK’da tanımlanmıştır. Buna göre; tamamen veya kısmen Transfer Fiyatlandırması yoluyla örtülü dağıtılan kazanç, gelir ve kurumlar vergisi kanunlarının uygulanmasında, KVK md. 13’de belirtilen şartların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibariyle dağıtılmış kar payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılır.

Taraflara işlemlerini düzeltme hakkı mülga 5422 sayılı KVK’da ancak muvazaalı bir işlemin geçerli olması durumunda yapılırken⁸⁰, 5520 sayılı KVK’da gerçeğe aykırı transfer fiyatlandırması yoluyla kazancın örtülü olarak dağıtılmasından sonra yapılan vergilendirme işlemleri düzeltilebilir.

5520 sayılı KVK’da işlem türlerinde mülga 5422 sayılı KVK’daki gibi “hizmet” ibaresi doğrudan kanun maddesinde bulunmamakla birlikte alım satım

---

⁷⁹ Gerçek kişi olarak GVK’nun uygulanmasında gerçek kişi olarak kabul edilip vergiye tabi tutulan şahıslar ile şahıs şirketleri ya da adi ortaklıkları ifade edilmektedir. 1 Seri Nolu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtım Hakkında Genel Tebliğ (RG Tarih: 18.11.2007, sayı 26704) s.4.

⁸⁰ Gençyürek, Levent. “ Örtülü Kazanç Dağıtım”, Vergi Sorunları, Sayı:143, Ağustos 2000 s.77.

işlemine mel ve hizmetler girmektedir. Ayrıca işlem türlerinin belirtildiği md. 13/1'de örtülü kazancın ortaya çıkması konusunda "...mal veya hizmet alım ya da satımında bulunursa" ifadesi yer almaktadır.

İki kanunu emsallere uygunluk ilkesi çerçevesinde değerlendirdiğimizde ise; mülga 5422 sayılı KVK'da OECD'nin bu ilkeye tam bir gönderme yapmadan tanım yaptığını görebiliriz. İlişkili kişilerle yapılan işlemlerde göze çarpacak derecede yüksek veya düşük bedel belirleme örtülü kazanç olarak tanımlanmıştır. 5520 sayılı KVK'da ise OECD tarafından emsallere uygunluk ilkesi tanımı benimsenmiş olup buna göre; "ilişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım veya satımında uygulanan fiyat veya bedelin, aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması durumunda oluşacak fiyat veya bedele uygun olması..." şeklinde tanımlanmıştır.

Emsallere Uygunluk İlkesini gerçekleştirmede Kullanılacak Transfer fiyatlandırması yöntemleri Mülga kanunda düzenlenmezken, 5520 sayılı kanunda açıkça düzenlenmiştir. Ayrıca belirlenecek yöntem konusunda (peşin fiyatlandırma Anlaşması) idareyle 3 yıllık anlaşma olanağı bulunmaktadır.

Değişimlerden anlaşılacağı üzere 5520 sayılı KVK ile emsal fiyatın belirlenmesinde izlenecek yöntemler ortaya konulmuş olup örtülü kazanç dağıtımına karşı geliştirilen vergi güvenlik müesseseleri uluslar arası vergileme açısından da etkin bir yapıya kavuşturulmak istenmiştir. Bu kapsamda yukarıda ayrıntılı izah edildiği gibi; ilişkili kişi, emsallerine uygunluk ilkesi, emsallerine uygunluk ilkesinin uygulanmasında uygulanabilecek yöntemler idare ile önceden fiyatlandırma anlaşması, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının niteliği ile ilgili ayrıntılı hükümlere yer verilmiştir.

3 -TÜRK VERGİ HUKUKUNDA ÖRTÜLÜ KAZANÇ ve ÖRTÜLÜ SERMAYE

3.1-Örtülü Sermaye ve Örtülü Kazanç Dağıtımına Yönelik Açıklamalar

3.1.1. Örtülü Kazanç Dağıtımı:

Gerçek kişi ve kurumlar, ticari faaliyetlerinden elde ettikleri kazançlarını artırabilmek amacıyla yasal ve yasal olmayan yollara başvurabilmektedirler. Bu yollardan birisi vergi hukukumuzda yasaklanmış olan örtülü kazanç dağıtımı işlemidir. Örtülü kazanç dağıtımı; işletmelerde kazancı düşük göstermek ve ortaklara vergisiz olarak dağıtmak amacıyla, kar-zarar hesabını meydana getiren kalemlerin gerçeğe aykırı büyüklüklerde gösterilerek, kurum bünyesinde kalması gereken bir kazancın kurumla ilişkili gerçek ve tüzel kişilere aktarılması olarak tanımlanabilir⁸¹.

Diğer hukuk dallarında olduğu gibi çok uluslu şirketlerinin uluslararası vergilendirme esaslarını düzenleyen uluslar üstü bir kurum ve kurallar bulunmadığından dolayısıyla bunlar için çıkarılmış ve uluslararası alanda geçerliliği bulunan hukuk kuralları yoktur. Uluslararası alandaki vergilendirme ile ilgili kurallar iç hukuk kuralları ve ülkeler arasındaki ikili vergi anlaşmaları çerçevesinde şekillenmektedir. Diğer mükellefler gibi çok uluslu şirketler (ÇUŞ) de bu kurallara uymaktadırlar.

Çok uluslu şirketi kavramının hukuk boyutundaki yeri hukuki bir kavramdan ziyade bir işletmenin özelliklerini yansıtmaktadır. Dolayısıyla hukuken doğru bir kavram değildir. Kavram çok sayıda milliyeti olan bir tek tüzel kişiliği değil, farklı milliyetleri olan çok sayıdaki tüzel kişilerden oluşan bir grubu ifade etmektedir. Grup içindeki bağımsız tüzel kişiler, hukuken birbirlerinden ayrı iken ekonomik açıdan tek bir işletme gibi faaliyet göstermektedirler. Çok sayıda şirket ve başka biçimdeki tüzel kişilerden oluşan topluluğun ekonomik birliğini ifade ettiğini dikkate alarak, çok uluslu işletme kavramının daha doğru bir kavram olduğu sonucuna ulaşılabılır. Çok uluslu şirket kavramının hukukta yerleşmiş bir tanımı bulunmamaktadır. Kavramdaki çok ulusluluk, küresel ölçekteki ekonomik faaliyetlerin bütünlüğünü ortaya koymakta, şirket tabiri ise tek bir tüzel kişilik anlamına gelmemektedir⁸². Bu manada çok uluslu şirket kavramı yerine çok uluslu işletme kavramı daha anlamlı olacaktır.

Örtülü Kazanç dağıtımında genellikle kişinin ya da şirketin kendisine veya ilişkili kişilere bir kazanç kaydırılır. Ancak aşağıda değinileceği gibi bazı durumlarda

---

⁸¹ Mulla Öncel, Kurumlar Vergisi Açısından Sermaye Şirketlerinde Örtülü Kazan ve Örtülü Sermaye, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 131, Ankara 1978, sf:5.

⁸² Kabaalioglu, Haluk, **Çok Uluslu İşletmeler Hukuku**, İstanbul, 1982, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, sf.17.

belgelendirilemeyen bir harcamanın ya da açıktan yapılan bir ödemenin, bir başka belge ile kapatılmasına ya da ortaklara verilen borç olarak da gözükebilir.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nda yer alan "örtülü kazanç" müessesesi, bu yolla ortaya çıkabilecek vergi kayıplarının giderilmesi ya da asgari düzeye çekilebilmesi için düşünülmüş ve getirilmiş bir önlemdir⁸³.

Örtülü kazanç dağıtımı kavramı, yalnızca kurumlar vergisi mükellefleri ve özellikle sermaye şirketleri bakımından geçerlidir⁸⁴. Çünkü yalnız sermaye şirketlerinde kar payı dağıtımından söz edilebilir. Bu ortaklıklarda, yıllık faaliyet sonucunda doğan gelir şirkete aittir. Şirket ortaklarının kişiliği dışında ayrı bir kişiliğe haiz olduğundan ortaklar bu kazanç üzerinde hak sahibi değildirler. Ancak belirli hakları vardır. 5422 sayılı KVK'nın 15. maddesinde örtülü yoldan dağıtılan kazancın matrahtan indirilemeyeceği konusunda "sermaye şirketi" ibaresi konularak, örtülü kazanç dağıtımı hakkındaki düzenlemenin sadece sermaye şirketleri açısından geçerli olacağı, diğer kurumlarda bu esasta bir işlem yapılamayacağı anlamı çıkarılır⁸⁵.

Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonunun bir kararında örtülü kazanç dağıtımının, Kvk'nın 15/3 maddesinde de belirtildiği gibi, yalnızca sermaye şirketleri için geçerli olduğu açıklanmıştır⁸⁶.

Örtülü kazanç dağıtımı müessesesinin açıklanmaya çalışıldığı KVK 17. Maddesinde şirket lafzının yer alması, ve örtülü kazancın kurum kazancının tespitinde indirim konusu yapılamayacağı belirtiltiği Kanun'un 15. maddesinin 3. bendinde "sermaye şirketleri" lafzının geçmesi, sermaye şirketleri dışındaki kurumlar vergisi mükelleflerinin müessese karşısındaki durumunun tartışma konusu olmasına neden olmuştur. Bu konuya ilişkin farklı görüşler ortaya atılmıştır. Birinci görüştekiler sermaye şirketleri dışındaki kurumların örtülü kazanç dağıtımı

⁸³ Kızılot, a.g.e., sf:183.

⁸⁴ Danıştay 3. Daire 1999/3121 E. 2000/1340 K.numaralı kararında "örtülü kazancın mevcut olduğunun kabul edilebilmesi için, örtülü kazanç dağıtacak kurumların -sermaye şirketi- olması, ..." vurgulanarak sermaye şirketi olma şartı vurgulanmıştır.

⁸⁵ Kızılot, Şükrü "Örtülü Kazanç Müessesinin Yalnızca Sermaye Şirketleri için uygulanabileceği" Yaklaşım, s:111, Mart 2002, s.10-11.

⁸⁶ Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu Kararı, 25.09.1998 Tarih ve 287/2 sayılı Kararı,md.4

düzenlemesinin dışında kalamayacağını savunurken, ikinci görüştekiler ise sermaye şirketleri dışındaki kurumlar vergisi mükelleflerine örtülü kazanç dağıtım hükümlerinin uygulanamayacağını savunmaktadırlar⁸⁷. Kanımca kurumlar vergisi mükelleflerinin tamamına örtülü kazanç dağıtım hükümleri uygulanmalıdır. Şöyle ki; müessesenin amacı zaten kurum kazancının vergilendirilmeden kurum dışına aktarılmasını önlemek olduğundan, bu açıdan sermaye şirketleri ile diğer kurumlar arasında herhangi bir farklılıktan söz edilemeyecektir. Örneğin kooperatifler, örtülü kazanç dağıtımının örneklerinin sık rastlanabileceği kurumlardır. Bunun gibi dernek, veya vakfa bağlı iktisadi işletmelerde, kazancın örtülü yoldan dernek yahut vakıf yöneticilerine aktarılması durumu ile karşılaşılabılır⁸⁸.

5422 sayılı Kanununun 15/3'üncü maddesinde, sermaye şirketlerince dağıtılan örtülü kazançların, kurum kazancından indirilemeyeceği belirtilmiştir. 17. maddenin her bendinde “şirket sözcüğü ayrı ayrı vurgulanmıştır. Örtülü kazanç müessesesi, bir vergi güvenlik müessesesi olup sadece sermaye şirketleri için konulmuştur⁸⁹.

Bu nedenle 15. maddenin 3. bendinde “sadece sermaye şirketlerince dağıtılan örtülü kazançların” kurum kazancından indirilemeyeceğine yer verilmiştir. Bu açık belirleme karşısında, sermaye şirketleri dışındaki kurumlar için örtülü kazanç sayılan 17. maddedeki işlemler nedeni ile 15/3'e göre tarhiyat yapılamaz⁹⁰.

Örtülü kazanç dağıtım olayında, yasa dışı bir kar dağıtım söz konusudur. Sermaye şirketinin vergilendirilmemiş geliri, açık kazanç dağıtım ya da sermayenin geri biçiminde olmaksızın veya onun yakılarına olmaktadır. Zaten şirketin malvarlığında ortaya çıkan azalma, genellikle ortağın elde ettiği çıkara eşittir. Bu

---

⁸⁷ Dn. 4. D.,08.05.1968 tarih ve E. 1967/2151, K.1968/2606. “Kendisine faiz ödenen kurumun bir şahıs veya sermaye şirketi olmadığı, iktisadi bir devlet teşekkülü olduğu, davalı kurum sermayesinin % 4.9'una sahip bir devlet teşekkülü kanalıyla vergi kaçırılmasının ihtimal haricinde bulunduğu, gerekçesiyle bir şirketçe Ziraat Bankasına ödenen faiz, örtülü faiz niteliğinde dolaylı olarak da örtülü kazanç dağıtım niteliğinde sayılmamıştır. Kararda faizi alan kurum, iktisadi devlet teşekkülü olmasına rağmen kazanç dağıtımında muvazaa kabul edilmemiş olduğuna göre, örtülü kazancın iktisadi kamu müesseselerince dağıtılmayacağı ortaya çıkmış olur”

⁸⁸ Yılmaz ÖZBALCI, “Kurumlar Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları”, Oluş Mali Hukuk Bürosu, Sf:464-465.

⁸⁹ Kızılot, Şükrü. Türk Vergi Hukuku'nda Örtülü Kazanç, Yaklaşım Yayıncılık , Ankara 2002, sf:380.

⁹⁰ Dn. 4. D.'nin 08.05.1968 tarih ve E. 1967/2151, K. 1968/2806 sayılı Kararı.

devir hukuki işlem çerçevesinde yapıldığından dışarıdan bakıldığında örtülü kazanç dağıtımı gibi gelmemektedir. Şirketle ortağı arasında kurulan alım-satım, kira, ödünç alıp verme gibi ilişkilerin arkasına gizlenmektedir⁹¹.Belli kişilere menfaat sağlanırken kurum kazancının küçültülmesi amaçtır.

Örtülü kazanç dağıtımındaki unsurları objektif ve sübjektif unsurlar olarak iki bölümde inceleyebiliriz. Kurumun belli kişiler içinde olduğu kimselere, kendi varlığından, bedelsiz kıymet aktarması veya bunlarla olan iktisadi ilişkilerinde emsalinden farklı fiyat uygulaması ve bu farklılığın “ göze çaracak derecede” olması ve bütün bunların sonucunda kurum kazancında azalma olması objektif unsurdur⁹². Sübjektif unsuru ise yapılan dağıtımın iradi olarak yani dağıtımın bilinerek yapılmasıdır. Şirketin bilerek ve isteyerek üçüncü kişilere sağlamayacağı menfaati ortağına sağlamasıdır. Burada mühim olan iradenin vergi kaçırma yönünde olması değil, sadece menfaat sağlamaya yönelmiş olmasıdır.

Şirket örtülü kazanç aktarması sırasında aktif veya pasif davranışlar içinde bulunabilir. Örneğin istihdam ettiği ortağına emsallerine göre çok yüksek bir ücret ödeyerek örtülü kazanç aktarabileceği gibi, aynı sonuca sahibi bulunduğu gayrimenkulü ortağı bulunan kişiye emsallerine göre çok düşük bedelle kiraya vererek de ulaşabilir. Yani şirket açısından örtülü kazanç ya bir nevi masraftır, ya da istenerek mahrum kalınan menfaat olarak açıklanabilir.

Ortaklara faizsiz verilen borç dolayısıyla dağıtılan örtülü kazancın hesabında, şirketin banka kredisi kullanmış olup olmadığına bakılmaksızın Merkez Bankası reeskont faiz oranının uygulanması gerekmektedir⁹³. Burada da amaç mahrum kalınan menfaati yasal olarak belirlenen faiz oranı ile semerlendirmektir. Menfaat kaybı ortadan kaldırılarak yapılmak istenen gizli kazanç engellenmiştir.

---

⁹¹ Kızılot, a.g.e. s.198.

⁹²Kızılot sf:202“Kurum tarafından yapılan ödemelerin, örtülü kazanç dağıtımı olarak nitelendirilmesi için dağıtımın yapılaş biçimi ve kazancın dağıtıldığı kişi kadar doğruduğu sonucun da irdelenmesi gerekir. Bu nedenle kazanç dağıtımının örtülü olarak yapıldığı kabul edilen işlemin, kanunun 17. madde kapsamında olması ya da dağıtım yapılanların kurumdan hukuken pay sahibi yahut ekonomik yönden ya da yönetsel olarak söz sahibi bulunmaları, kurum bünyesinde vergilendirilmesi gereken kurum kazancını azaltmadıkça örtülü kazanç dağıtımının varlığından söz edilemez. Aksine yorum, kurumlar vergisine konu olmayan bir kurum kazancının vergilendirilmesi sonucunu doğuracağından, aynı yasanın ilk maddesine aykırı olacaktır.”

⁹³ Dn. 3.d.1998 / 1971 E. 2000 / 1758 K.sayılı ilamı.

3.1.2. Örtülü Sermaye (Thin Capitalization) Kavramı :

5520 sayılı KVK'nın getirdiği diğer önemli değişiklik örtülü sermaye konusudur. KVK'nın 12. maddesinin 1. bendine göre örtülü sermaye "kurumların, ortaklarından veya ortaklarla ilişkili olan kişilerden doğrudan veya dolaylı olarak temin ederek işletmede kullandıkları borçların, hesap dönemi içinde herhangi bir tarihte kurumun öz sermayesinin 3 katını aşan kısmı, ilgili hesap dönemi için örtülü sermaye sayılır." Denilerek hüküm altına alınmıştır. Örtülü sermaye üzerinden ödenen faiz, vade farkı gibi ödemelerin de kanunen kabul edilmeyen gider olarak kabul edileceği hüküm altına alınmıştır. Aynı kanun ortakla ilişkili kişi kavramına da açıklık getirerek ortağın doğrudan veya dolaylı olarak en az %10 oranında ortağı olduğu veya bu oranda oy veya kar payı hakkına sahip olduğu bir kurum olarak tanımlamıştır.

"Örtülü Sermaye" kavramı ilk olarak Türk Vergi Sistemi'ne ilk olarak 03.06.1949 tarihinde 5422 sayılı KVK ile vergi sistemimize dahil olmuştur. Gerekli sermayenin yetersiz düzeyde konulması veya sermaye ihtiyacına rağmen artırıma gidilmemesi ve sermaye ihtiyacının borçlanma ile sağlanması ve bu borçlanmaya ödenecek faizlerin kurum kazancından indirilmesine olanak sağlandığından, sermaye artırımını yerine borçlanma yolunun seçilmesi, ortaklar açısından daha karlı bir durum meydana getirmektedir⁹⁴. Esasında sermaye artırımını yerine borçlanma tercihinin nedeni, faiz gideri yaratmaktır. Örtülü sermaye üzerinden hesaplanan ve ödenen faizler sadece kurumun vergilendirilecek matrahından indirilemez.

Bir şirketin ortaklarından sağlayacağı mali kaynaklar iki türdür. Bunlar, ortakların şirkete yatırdıkları sermaye veya ortakların şirkete verdikleri borçlardır⁹⁵. Şirkete sermaye olarak konulabilecek bir tutarın borç olarak verilmesinin çeşitli nedenleri olabilmektedir: Sermayenin düzenli bir gelir getirme garantisi yok iken, verilen borç dolayısıyla düzenli olarak faiz alınarak bu riskten kaçınılmış olacaktır. Borç ilişkisinde ortaklar, şirketin kar veya zararda olup olmadığına bakmaksızın faiz elde etmekte, verdikleri borçları geri alabilmektedir. Şirketin sorumlulukları ile borç arasında hiçbir ilişki kurulmamaktadır. İflas durumunda, sermayenin tamamının geri

⁹⁴ Kızılot, a.g.e. sf.450.

⁹⁵ Soydan, 1995, a.g.e., s. 296

alınmaması veya yatırıldandan daha az tutarda geri alınması olasılık dâhilinde iken, borç verme yolu ile bu riskten de kaçınılmış olunmaktadır⁹⁶ Şirket açısından, dağıtılan kar payları gider olarak indirilememekte, buna karşılık ödenen faizler indirilebilmektedir. Vergi matrahının belirlenmesinde, temettülerin aksine faizlerin indirilebilir gider olması, ortakların şirkete yapacakları mali kaynak aktarımını borç ilişkisine dayandırarak karı, faiz olarak şirket bünyesinden transferini sağlamaktadırlar⁹⁷. Örtülü sermaye konusunda çok uluslu şirketler yerli şirketlere göre manipülasyon yapmada daha esnek ve rahat konumdadırlar. Zira yurt dışındaki ana merkezinden değişik ülkelerdeki bağlı şirket ve şubelerine verdikleri sermayeleri borç gibi göstermeleri mümkün olabilmektedir⁹⁸.

Mükelleflerin örtülü sermaye yoluna gitmelerinin tek saiki vergi amaçları değildir. Fonların uluslararası alanda rahat bir şekilde hareket etmelerini sağlayabilmek için sermaye yerine borç gibi verilmeleri tercih edilebilmektedir. Sermaye olarak konulan tutarın acil bir ihtiyaç halinde geri çekilmesi, kısa vadeli borç olarak verilen fonlara göre daha fazla zaman alabilecek ve formaliteleri daha fazla olabilecektir. Dolayısıyla fonların sermaye olarak bağlanması yerine borç olarak verilmesi tercih edilebilecektir⁹⁹.

Şirketlerde sermaye taahhüt borcunun ödenmemesi halinde, belli usullere uyulmak kaydıyla ortak, şirketten ihraç (ortağın ıskatı) edilebilir veya ödenmeyen borç ile buna ilişkin faiz cebri icra yoluyla tahsil edilebilir. Ortağın ıskatı yerine sermaye borcunun tahsili yoluna gidilmesi ve faizin alınmaması halinde ise örtülü kazanç aktarımından söz edilebilir. Ancak Danıştay 4 üncü Dairesinin 24.12.1998 tarih ve 1997/4274 Esas, 1998/5542 Karar sayılı Kararında, dava konusu olayda şirket ortaklarının taahhüt etmiş oldukları sermayeyi ödemedikleri, dolayısıyla borç vermenin söz konusu olmadığı, taahhüt edilen sermayenin ödenmemesi nedeniyle şirketin tasfiyeye gittiği, bu durumda davacı şirketin ortaklarından tahsil etmediği bilançoda gösterilen sermayenin, şirketin ortaklarına borç verme işlemi sayılarak

---

⁹⁶ Basmacı, 1977, **a.g.e.**, s. 93, Soydan, 1995, **a.g.e.**, s. 296

⁹⁷ Soydan, 1995, **a.g.e.**, s. 296, Şükrü Kızılot, **Kurumlar Vergisi Kanunu ve Uygulaması**, Cilt : I – II, Ankara, 2000, Yaklaşım Yayınları, s. 1552 – 1553, Uyanık, 2001, **a.g.e.**, 237 – 238, Aktaş, 2004, **a.g.e.**, s. 212.

⁹⁸ Aktaş, 2004, **a.g.e.**, s. 62 - 63

⁹⁹ Kızılot, 2002, **a.g.e.**, s. 104

uygulanmayan faiz için örtülü kazanç temin edildiğinin kabul edilmeyeceği yönünde karar vermiştir¹⁰⁰.

Şirkete sermaye olarak konulabilecek bir tutarın borç olarak verilmesinin çeşitli nedenleri olabilmektedir: Sermayenin düzenli bir gelir getirme garantisi yok iken, verilen borç dolayısıyla düzenli olarak faiz alınarak bu riskten kaçınılmış olacaktır. Borç ilişkisinde ortaklar, şirketin kar veya zararda olup olmadığına bakmaksızın faiz elde etmekte, verdikleri borçları geri alabilmektedir. Şirketin sorumlulukları ile borç arasında hiçbir ilişki kurulmamaktadır. İflas durumunda, sermayenin tamamen geri alınamaması veya yatırıldan daha az tutarda geri alınması olasılık dahilinde iken, borç verme yolu ile bu riskten de kaçınılmış olunmaktadır¹⁰¹. Şirket açısından, dağıtılan kar payları gider olarak indirilememekte, buna karşın ödenen faizler indirilebilmektedir. Vergi matrahının belirlenmesinde, temettülerin aksine faizlerin indirilebilir gider olması, ortakların şirkete yapacakları mali kaynak aktarımını borç ilişkisine dayandırarak karı, faiz olarak şirket bünyesinden transferini sağlamaktadırlar¹⁰². Resmi olmasa bile fiiliyatta ortaklar arasında ikilik yaratılarak, bütün ortakların hakkı olan kar payı üzerinden, sadece örtülü sermaye koyan bazı ortakların tasarruf etme olanağı sağlanmaktadır. Ayrıca uygulamada kazancın gelir idaresinden gizlenmesi amacıyla, sermayenin düşük gösterilmek suretiyle kazanç düşüklüğü sermaye azlığına bağlanmak istenilmektedir. Böylece gelir idaresinin olası denetimlerinden kurtulmak amaçlanmaktadır¹⁰³. Diğer bir neden, yeni ve riskli bir alana yatırım yapan girişimcinin, parasının bir kısmını garanti altına alabilmek için yatırım miktarındaki sermaye tutarını düşük tutması gösterilebilir. Sermaye tutarındaki eksiklik borç verilmek suretiyle telafi edilmekte, yatırımcı kendisine belli bir faiz tutarını garanti etmek yoluna gidebilmektedir¹⁰⁴.

Konu ile ilgili olarak literatürde tartışılan bir başka husus da sermaye arttırım avanslarının örtülü kazanç dağıtımını sayılıp sayılmayacağı konusudur. Sermaye arttırım avansları, hukuki bir tanımdan ziyade iktisadi hayatın pratiğinden kaynaklanmaktadır. İktisadi hayatın getirdiği güçlükleri aşmak, şirketlerin içine

---

¹⁰⁰Sağlam, Erdoğan “Ödenmeyen Sermaye Taahhüt Borçlarına Faiz Yürütülmemesi Örtülü Kazanç Dağıtımını Sayılır mı?”, **Vergi Dünyası**, Nisan 2003, Yıl 22, Sayı 260, s. 22-23.

¹⁰¹ Basmacı, 1977, **a.g.e.**, s.93, Soydan, 1995, **a.g.e.**, s. 296.

¹⁰² Soydan, 1995, **a.g.e.**, s. 296, Kızılot, 2000, **a.g.e.**, s. 1552 – 1553, Uyanık, 2001, **a.g.e.**, 237 – 238.

¹⁰³ Basmacı, 1977, **a.g.e.**, s.93.

¹⁰⁴ Aktaş, 2004, **a.g.e.**, s. 212.

düştükleri nakit sıkışıklığını gidermek zaruretinden doğmuştur. Sermaye artırımını gerçekleştirilmeden önce ortakların bedelli sermaye artırımını ile doğacak sermaye taahhütlerine karşılık olmak üzere ortaklığa aktardıkları kaynak, sermaye artırım avansı olarak tanımlanabilmektedir. Danıştay 4 üncü Daire 04.11.1998 tarih ve 1998/2191 Esas, 1998/3099 Karar sayılı kararında, sermaye artırım avansı olarak paraların verilmesi ve alınmasında işlemleri veren ve alan şirketlerin yetkili kurullarında karar alınması, avansı hesap dönemi sona ermeden kapatılması, işlemin borç vermeden ziyade sermaye artırımını şeklinde olması gerekçeleriyle sermaye artırım avansının örtülü kazanç dağıtımını olamayacağı yönünde hüküm vermiştir¹⁰⁵.

Muvazaa ve peçeleme işlemleri ile kazançların gizlenerek örtülü kazanç gibi vergi aşındırılmasını amaçlayan işlemlerin önlenmesi amacı ile düzenlenmiş bir güvenlik müessesesidir. Aksi takdirde kurumlar bünyeleri icabı açıkça vergiden kaçınmasalar dahi vergi matrahını gizli kazanç yolu ile saklama imkânı bulabileceklerdir.

Kurumların faaliyetlerini sürdürebilmesi ve kar edebilmesi için belli sermayeye ihtiyacı vardır. Bu sermayenin tamamının öz kaynaklardan temin edilmesi gibi bir zorunluluk olmayıp borçlanma yoluyla yabancı kaynaklardan sağlanabilir. Kurumlar borçlandıkları tarafa ödedikleri faizleri, kur farklarını borçlanmaya ilişkin diğer masrafları gider olarak kaydedebilirler. Bunun yanında öz kaynakların getirisi yalnızca kârdır ve bu karlar sadece vergilendirildikten sonra ortaklara dağıtılabilmektedir. Dağıtılabılır durumdaki bu vergilendirilmiş karlar bir gider ya da maliyet unsuru değildir¹⁰⁶.

Bazen de şirketler zaten kendi öz sermayesine dahil olan fonları kendi ortaklarından alınmış kredi gösterilen faizleri gider olarak kaydederek gelir vergisi matrahını düşürür. Ödenen eksik vergi sonucu ile dolaylı olarak ortağına kar ettirmiş olur. Buradan anlaşılacağı üzere müessesenin amacı aslında sermaye niteliğinde olan paraların, kurum borcu gibi gösterilerek sermaye üzerinden faiz yürütülmesi

---

¹⁰⁵Sarı, Hamit “Sermaye Arttırımı Avansı, Örtülü Kazanç Dağıtımını ve Örtülü Sermaye”, **Vergi Dünyası**, Ağustos 2003, Yıl 22, Sayı 264, s. 151, 153 .

¹⁰⁶ Kızılot s,456.

yasağının çiğnenmesinin engellenmesidir. Bunun engellenmesi için örtülü sermaye üzerinden faizlerin gider olarak kabul edilmesi yasaklanmıştır¹⁰⁷.

Önceden izah edildiği gibi sermayenin tamamının öz sermayeden karşılanması gibi bir zorunluluk olmayıp, her borç örtülü sermaye sayılmamaktadır. Kurumda kullanılan borcun örtülü sermaye sayılabilmesi için anlatılacak üç şartın tamamının topluca olması gerekir. Bu üç şarttan herhangi birisinin eksik olması halinde Dn. 4. D. 23.03.1990 Tarih ve E. 1989 / 1939, K. 1990 / 1057 numaralı ilamı gereğince de “ örtülü sermayenin varlığının kabul edilmesi için gerekli koşulların üç temel konuda tespit edildiği “ açıklığa kavuşturulmuştur.

Bu üç koşul şöyledir ki; borçlanmanın “dolaylı ve dolaysız bir şirket ilişkisi “ veya “devamlı veya sıkı bir iktisadi ilişki” içinde bulunduğu gerçek ve tüzel kişilerden borçlanma yapması, bu borçların kurum bünyesinde devamlı olarak kullanılması ile borç ile kurumun öz sermayesi arasındaki oranın emsali kurumlara nazaran bariz farklılık göstermesidir^{108,109}.

Ortaklardan veya ortaklarla ilişkili olan kişilerden sağlanan borçların 12. maddede yapılan tanımlamaya göre “Örtülü Sermaye” niteliğinde olan kısmından ödenen veya hesaplanan faiz, kur farkı ve benzeri giderler 11.Maddenin 1 numaralı fıkrasının (b) bendine göre kanunen kabul edilmeyen gider olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca hesaplanan tutarlar gerek borç alan gerekse borç veren açısından örtülü sermaye şartlarının gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibariyle dağıtılmış kâr payı, dar mükellefler için ise ana merkeze aktarılan tutar sayılacaktır. 5520 sayılı kanunla Örtülü Sermaye ile ilgili önceki düzenlemeden kaynaklanan ve ihtilaflara neden olan belirsizlikler büyük ölçüde giderilmektedir. Borcun kurumlarda devamlı olarak kullanılması'nın neyi ifade ettiği, borcun öz sermayeye oranının emsaline göre bariz bir fazlalık göstermesinden ne anlaşılması gerektiği, kur farklarının faiz gibi değerlendirilip değerlendirilmeyeceği gibi belirsizlikler giderilmekte, öz sermaye tanımına açıklık getirilmekte, borç-öz sermaye oranı, ilişkili kişi ve örtülü sermaye

---

¹⁰⁷ Dn. 4. d. 2002 / 2882 E. 2004/313 K. Numaralı ilamı ile “sermayenin çok üzerinde ortaklardan borç alınması örtülü sermayedir, ve bu borçlar için ödenen faizler gider kabul edilemez “.

¹⁰⁸ Kızılot sf, 461.

¹⁰⁹ Dn. 11. d. 2000/107 E., 2001 / 1096 K.sayılı ilamı ile,”Ticari hayam gereği ortakların C/H yoluyla ortaklıktan borç alıp verebilecekleri, bunların özel ihtiyaçta kullanılmaması halinde örtülü kazanç dağıtılmış sayılmaz.”

kapsamına girmeyecek borçlanmalar maddenin yeni halinde belirtilmektedir. Ayrıca maddede yer alan borcun kurumda devamlı kullanılması ifadesi belirsizliklere yol açtığı için maddenin yeni halinde devamlılık kriteri madde metninden çıkarılmıştır. Örtülü sermaye konusunda yapılan düzenlemeler, eski uygulamaya göre pek çok konuya açıklık getirmiş olmakla birlikte özellikle yeni bir düzenleme olmasından kaynaklanan pek çok sorun ve tereddüdü de beraberinde getirmektedir.

3.1.2.1. Örtülü Sermayenin Unsurları

3.1.2.1.1. Objektif Unsurları

KVK'nun 16'ncı maddesine göre objektif unsurlar, şirket ile borç veren gerçek ve tüzel kişiler arasında bir bağ bulunması, şirket tarafından yapılan borçlanmanın devamlı olması ve borçlanma miktarının öz sermayeye oranının, emsali kurumlara göre farklılık göstermesi şeklinde sayılabilir.

Yukarıdaki genel hatları ile konulan objektif unsurlar, kanuni ibareler de dikkate alınarak aşağıdaki gibi üç başlık altında toplanabilir:

1. Kurumun vasıtalı (dolaylı) veya vasıtasız (dolaysız) bir şirket ilişkisi veya devamlı ve sıkı bir iktisadi ilişki içinde bulunduğu gerçek ve tüzel kişilerden borçlanma yapması.
2. Borçlanmaların, kurum bünyesinde devam olarak kullanılması.
3. Bu borçlanmalarla, kurumun öz sermayesi arasındaki oranın, emsali kurumlarınkine göre bariz bir fazlalık göstermesi¹¹⁰.

Objektif unsurlar aşağıdaki bölümler halinde açıklanmaya çalışılacaktır.

3.1.2.1.1.1. Kurumun Borç Alabileceği Kişiler

Kurumların aralarında vasıtalı, vasıtasız bir şirket münasebeti veya devamlı ve sıkı iktisadi münasebet bulunan gerçek ve tüzel kişilerden yaptıkları istikrazlar örtülü sermaye sayılmıştır(KVK md.16). Vasıtasız(dolaysız) şirket ilişkisi, ortaklık ilişkisi olarak anlaşılmaktadır. Yani kuruma borç veren kimse kurumun ortağı ise, borcun örtülü sermaye sayılması için gerekli koşullardan birinin mevcut olduğu

---

¹¹⁰ Kızılot, 2000,a.g.e., s.1570

kabul edilmektedir¹¹¹. Vasıtasız şirket ilişkisinin varlığının tespitinde hisse oranının ne olması gerektiği tartışmalıdır.

Herhangi bir oran kanunda belirtilmemiştir. Buna karşılık örtülü sermayenin varlığı, kurum bünyesinde oluşacak bir iradeyi ve bu iradeyi harekete geçirecek aktif bir eylemi gerektirmektedir. Yüksek hisse oranları örtülü sermaye olasılığını da arttıracaktır. Oranın belirtilmemiş olmasının yanında bazı hallerde ortaklık ilişkisinin varlığı tespit edilemeyebilir.

Örneğin, hamiline yazılı hisseler bakımından çoğu zaman ortakların kimler olduğu tespit edilemez veya yapılan tespitler yanıltıcı olabilir¹¹². Benzer şekilde, hisse tutma adı verilen durumlarda, aslında ortak olmayan güvenilir birisi ortakmış gibi gösterilmek suretiyle asıl ortak gizli tutulmaktadır¹¹³ Buna rağmen bazı yazarlar ortaklığın belli bir orana ulaşmasını ve asgari bir süre konulmasını önermektedir¹¹⁴. Vasıtalı şirket ilişkisinde şirket ile ortak arasındaki ilişkinin tespitinde yukarıda ortaya konulan zorluk, vasıtasız şirket ilişkilerinde daha da artmaktadır. Kanununun 16 ncı maddesinde, yalnızca ortakların kendisinin değil, ortakların ilgili oldukları bazı gerçek ve tüzel kişilerin verdikleri krediyi de örtülü sermaye saymıştır.

Kurumların, aralarında vasıtalı şirket ilişkisi bulunan gerçek ve tüzel kişilerden borçlanması, ortakların yakınlarından kredi alındığını göstermektedir. Vasıtalı şirket ilişkisi, şirketin ortakları ile kredi veren kişiler arasındaki çok yakın ilişkiyi ifade eder. Kurum ortaklarının aile fertlerini, yakınlarını, ortağı bulunduğu gerçek ve tüzel kişi ortaklarını, kurum ortaklarının ortağı bulunduğu tüzel kişileri veya kuruma ortak bulunan kişilerin yönetimi, sermayesi, denetimi bakımından, dolaylı dolaysız bağlı bulunduğu yahut nüfuzu altında bulundurduğu gerçek ve tüzel kişileri kavradığı anlaşılmaktadır. Bu yaklaşım biçiminde örtülü sermayeden söz edilmesi için, kimin kime ne oranda ortak olması, ortaklık ve akrabalık ilişkisinin ne düzeyde olması gerektiği konularında belirsizlikler vardır. Bu yüzden dolaylı şirket ilişkisi kavramı, gerçekte ortak olan kimselerin paravan kullanarak bu sıfatlarını gizledikleri durumlar olarak yorumlanması ve bu durumun belli ölçütlere göre ve

¹¹¹ Paklar, 1987, **a.g.e.**, s. 412, Semercigil, 1995, 310, Kızılot, 2000, **a.g.e.**, s.1574, 1575,1584.

¹¹² Örmeci, 1995, **a.g.e.**, 556, Maç, 1999, **a.g.e.**, s. 662, Kızılot, 2000, **a.g.e.**, s.1574,1575, 1584.

¹¹³ Maç, 1999, **a.g.e.**, s. 662, Kızılot, 2000, **a.g.e.**, s.1574, 1575, 1584, Aktaş, 2004, **a.g.m.**, s. 216.

¹¹⁴ Kızılot, 2000, **a.g.e.**, s.1574, 1575, 1584.

yeterince ispat edilmiş olması koşulu aranmalıdır¹¹⁵. Devamlı ve sıkı iktisadi ilişki, kurumun borç aldığı kişi ya da kuruluşlarla olan dolaylı veya dolaysız şirket ilişkisinin dışındaki yoğun iktisadi ilişkilerin varlığını ifade ettiği anlaşılmaktadır¹¹⁶.

Devamlı ve sıkı iktisadi münasebet tabiri ile kastedilen hususlardan biri, borç verenin aslında gizli ortak olduğu durumlardır. Gizli ortaklık hali, kurum üzerinde hakimiyet kurulduğunu gösterebilecek nitelikteki devamlı ve büyük miktarlardaki alışverişlerle ortaya konulabildiği durumlardır¹¹⁷.

Diğer taraftan devamlı ve sıkı iktisadi ilişki belli bir iş bakımından yakınlığı gösterir. Örneğin borçlanmayı yapan bir şirket ithal ettiği emtiayı her zaman aynı şirkete satıyorsa veya imalatında kullandığı hammadde ve yardımcı malzemeyi hep aynı şirketten alıyorsa ya da malların satışını aynı şirket aracılığıyla yapıyorsa, bunlar, iki şirket arasında sıkı ve devamlı bir iktisadi ilişkinin varlığını karine teşkil eder¹¹⁸.

Örnek verecek olursak Danıştay 3 üncü Dairesi 07.5.1998 tarih ve 1997/293 Esas, 1998/1650 Karar sayılı kararında, firmanın davacı şirketin %77,2 hissesine sahip olması ve bu şirketin imal ettiği röntgen cihazının maliyetinin % 50 – 60'ını oluşturan X ışını jeneratörünü satması karşısında, her iki şirket arasında vasıtasız bir şirket münasebeti ve sıkı bir ilişki mevcut olduğu şeklinde karar vermiştir.Devamlı ve sıkı iktisadi ilişki, ticari hayatta normal kabul edilebilecek ölçüleri aşılması halinde, var olduğu kabul edilebilecek ilişkinin boyutunu ortaya koymaktadır¹¹⁹.

3.1.2.1.1.2. Borçların Kurumda Devamlı Kullanılması

Sermaye artırımını gereksinimi açık olduğu halde, sermaye artırımına gitmesi gereken ortaklar, kuruma borç verme yolunu tercih etmektedirler. Tercih nedeni faiz geliri elde etmektir. Devamlılık unsurunu belirleyecek faktör, sermaye yetersizliğidir. Bir kurumun sermayesinin yetersiz hale gelmesi durumunda, sermaye yetersizliği

---

¹¹⁵ M. Öncel, 1978, **a.g.e.**, s.175, Kızılot, 2000, **a.g.e.**, s.1570, 1576, 1577, Özbacı,2002, s. 323.

¹¹⁶ Gür, 1986, **a.g.e.**, s. 381, Paklar, 1987, **a.g.e.**, s. 413.

¹¹⁷ Maç, 1999, **a.g.e.**, s. 663.

¹¹⁸ Örmeci, 1995, **a.g.e.**, s. 557, **2003 Beyanname Düzenleme Kılavuzu**, 2003, s.603.

¹¹⁹ Uysal; Eroğlu, 1985, **a.g.e.**, s. 358.

borçlanmaya başvurularak giderilecek, borçların devamlı olarak kullanılmasını gerekli kılacaktır. Devamlılık unsurunda kısa vadeli borçlanmalardan ziyade uzun borçlanma süresinin amaçlandığı ve bir hesap dönemini kapsayan borçlanmaların değerlendirilmesi gerektiği yönünde Danıştay Kararları mevcuttur¹²⁰.

Borçlanmanın teşebbüste devamlı kullanılması hali, orta ve uzun vadeli borçlanmalarda görülür. Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre, uzun vadeli borçlar bir yıl ve daha fazla olan borçlardır. Bir hesap dönemini kapsayan borçlanmalarda da devamlılık hali bulunduğu kabul edilir. Bazı koşullarda borcun kısa vadeli olarak alınmasına rağmen, vadesinde ödenme olasılığı yoksa veya vade uzatılmakta ise, bu tür borçlar da orta veya uzun vadeli borç şeklini alır. Dolayısıyla, örtülü sermaye için gerekli diğer koşulların var olması kaydıyla, bu çeşit borçlanmaların da örtülü sermaye olarak değerlendirilmesi gerekir¹²¹.

Borçların devamlı olarak kullanımının tespiti olayın özelliğine bağlı olmakla birlikte içinde bulunulan iktisadi dönemle de ilişkilidir. Örneğin kriz dönemlerinde kullanılan bir yıldan az vadeli borçlar da devamlı kullanılmış şeklinde mütalaa edilebilir. Kriz dönemlerinde likiditenin önem taşıması kısa vadeli borçlara daha fazla ihtiyaç duyulmasına sebep olacağından devamlılık beraberinde gelecektir. Bir yıldan az süre ile kullanılsa bile, alınan borçta devamlılık unsurunun sayılabileceği durumunun tipik örneği, dar mükellefiyet esasında faaliyet gösteren kurumlardır. Dar mükellef kurumların Türkiye’deki faaliyetleri genelde çok kısa süreyi kapsamaktadır. Dar mükellef kurum yeterli sermayeyi koymayıp faaliyetlerini merkezden veya belli ilişkiler içinde bulunduğu kişilerden borçlanma yolu ile yürütürse, alınan borcun süresi bir yıldan az olsa bile olayın özelliğine göre, devamlılık unsurunun varlığı kabul edilerek örtülü sermayenin varlığına kanaat getirilebilir¹²².

---

¹²⁰ Örmeci, 1995, a.g.e., s. 558, Yakup Tokat, “ Örtülü Sermaye Üzerinden Ödenen veya Hesaplanan Faizler”, Yaklaşım, Aralık 2001, Yıl 9, Sayı 108, s. 123, Danıştay 13 üncü Daire, 12.01.1976 tarih ve E. 1975 / 1851, K. 1976 / 39 sayılı Karar.

¹²¹ Basmacı, 1977, a.g.e., s.113, Uysal; Eroğlu, 1985, a.g.e., s. 361, Kızılot, 2000, a.g.e., s.1587, 2003 Beyanname Düzenleme Kılavuzu, 2003, s. 603, Kimi yazarlar 9 ay ve daha az süreli borçlanmaları kısa vadeli borç olarak kabul etmektedir. Bkz.: Semercigil, 1995, a.g.e., s. 311 – 312.

¹²² Basmacı, 1977; a.g.e., s.113, Uysal; Eroğlu, 1985, a.g.e., s. 361, Kızılot, 2000, a.g.e. s.1587, Özbacı, 2002, a.g.e., s. 436, **2003 Beyanname Düzenleme Kılavuzu**, 2003, s. 603, Aktaş, 2004, a.g.e., s. 219

3.1.2.1.1.3. Borçların Emsali Kurumlara Nazaran Bariz Fazlalık Göstermesi

Yapılan borçlanmanın örtülü sermaye sayılabilmesi için maddede yer alan diğer bir unsur, kurumca kullanılan istikrazın öz sermayeye olan oranının emsali kurumlarinkine kıyasla göze çarpacak derecede fazlalık göstermesidir. Kurumun yaptığı istikrazlarla kurumun öz sermayesi arasındaki nispet, emsali kurumlardakine nazaran bariz fazlalık gösterirse mezkur istikrazlar örtülü sermaye sayılmaktadır(KVK md.16). Kanun hükmüne göre, öncelikle kullanılan borçların öz sermayeye olan oranı bulunacak, daha sonra bu oran emsal kurumlarda aynı şekilde hesaplanan oran ile kıyaslanacaktır. Bariz bir farklılık bulunması halinde örtülü sermayenin varlığı kabul edilecektir. Aksi halde, objektif unsurlardan birisi meydana gelmemiş olacağından, belli ilişkiler içinde bulunan kişilerden alınan ve kurumda devamlı olarak kullanılan borç, örtülü sermaye olarak değerlendirilmeyecektir¹²³.

Bununla birlikte yasada, alınan borç ile öz sermaye kıyaslaması sonucu saptanan oranın, hangi emsali kurumla kıyaslanacağı konusunda, açık bir belirleme yoktur. Ayrıca maddede emsal kurumun hangi yönlerden tespit edileceği belli değildir. Bu belirsizlikler uygulamada gelir idaresinin görüşlerine ve yargının içtihatlarına göre şekillenmektedir. Kurumla aynı veya benzer işkolunda faaliyette bulunan kurumlar emsal olabilir. Emsal kurum veya kurumlardan genel olarak aynı konuda faaliyet gösteren, öz sermayeleri aynı düzeyde bulunan kurumlar anlaşılır. Emsal kurumların, sahip oldukları öz ve yabancı sermaye miktarları, bilanço aktiflerinin bileşimi, yıllık üretimleri ve öz sermayelerin yabancı sermayeye oranları gibi hususlarda bir benzerlik bulunduğu söylenebilir¹²⁴.

Emsalin alınmasında işletme içi emsalin mi yoksa işletme dışı emsalin mi dikkate alınacağı konusunda tartışma bulunmaktadır. Bir görüşe göre, emsal kurum bulunsu bile karşılaştırma yapmak her zaman doğru değildir. Örtülü sermaye sayılabilecek borçlanmalarla, borçlar ile kurum öz sermayesi arasındaki oranı analiz etmek; kurumun aktif yapısını, diğer yabancı kaynaklardan sağladığı finansman tutarı ve vade dağılımını, kurumun ciro değişimini izlemek yerinde olacaktır. Asıl değerlendirmeyi kurumun kendi içinde yapmak gerekmektedir. Çünkü ekonomik

¹²³ Uysal; Eroğlu, 1985, **a.g.e.**, s. 361, Kızılot, 2000, **a.g.e.**, s.1588, 1593

¹²⁴ Paklar, 1987, **a.g.e.**, 415

ilişkilerin bu kadar karmaşık duruma geldiği bir ortamda, tamamen emsali kurumlardan yola çıkarak değerlendirme yapmak her zaman sağlıklı olmayabilecektir. Nitekim Danıştay 13 üncü Dairesinin 12.01.1976 tarih ve 1975/1851 Esas, 1976/39 Karar sayılı kararı ve benzeri kararları da bu görüş doğrultusundadır. Söz konusu kararda “Kıyaslamanın mutlaka gerekmediği, borçlanma ilişkisinin kurumun kendi iç yapısındaki şartlarda da ortaya konulabileceği ifade edilmiş ve bir şirketin % 83 üne sahip olan ortağın, sermaye tutarının % 122,5 i oranında istikrazda bulunması halini başka kurumlarla kıyaslamaya lüzum görmeden, örtülü sermayenin varlığı için yeterli görmüştür.”¹²⁵. Kararda emsal kurumun kıyas alınması bir sıhhat şartı olarak değil, bir ispat aracı olarak kabul edildiği sonucuna ulaşılmaktadır.¹²⁶Buna karşılık Danıştay’ın emsal kuruma göre araştırma yapılmadığı gerekçesiyle tarhiyata onay vermediği kararları da mevcuttur. Örneğin Danıştay 4 üncü Dairenin 22.02.1967 tarih ve 1965/2517 Esas, 1967/888 Karar sayılı kararında, yapılan istikrazın teşebbüste devamlı olarak kullanıldığı ve bu istikrazla kurumun öz sermayesi arasındaki nispetin emseline nazaran bariz bir fazlalık gösterip göstermediğinin araştırılmadan ve tespiti yönüne gidilmeden örtülü sermayenin varlığına karar verilmesini isabetli görmemiştir. Yine Danıştay 13 üncü Dairesinin 22.04.1975 tarih ve 1974/712 Esas, 1975/1483 Karar sayılı kararında, istikrazlarla kurumun öz sermayesi arasındaki oranın emsali kurumlarınkine göre açık bir fazlalık gösterirse örtülü sermaye sayılacağını, olayda istikrazlarla şirketin özsermayesi arasındaki oranın açık bir fazlalık gösterdiği hususunda yapılmış tespit olmadığı için tarhiyata onay vermemiştir¹²⁷.

Emsal kurum bulunması çoğunlukla mümkün olmadığından, alınan borç öz sermaye kıyaslamasının kurumun kendi içerisinde yapılması gerekmektedir. Çünkü emsal alınan kurumlarda da ortakların nakdi kıymetlerini, benzer şekilde kuruma borç vererek örtülü sermaye uygulamalarına sebep olmaları da mümkündür. Emsal

---

¹²⁵ Gür, 1986, **a.g.e.**, 379, Paklar, 1987, **a.g.e.**, s. 417, Ömer Duman, “ Şirket Ortağının Şirkete Döviz Üzerinden Borç Vermesi ve Örtülü Sermaye”, **Vergi Dünyası**, Ocak 1996, Yıl 15, Sayı 173, s. 131, 132; Maç, 1999, **a.g.e.**, s. 664 – 665, Tokat, 2001, **a.g.m.** s. 123, Kararın hüküm kısmının tam metni için Bkz.: Özbalcı,

2002, **a.g.e.** s. 453 - 455

¹²⁶ Gür, 1986, **a.g.e.**, 379, Paklar, 1987, **a.g.e.**, s. 417, Ömer Duman, “ Şirket Ortağının Şirkete Döviz Üzerinden Borç Vermesi ve Örtülü Sermaye”, **Vergi Dünyası**, Ocak 1996, Yıl 15, Sayı 173, s. 131, 132; Maç, 1999, **a.g.e.**, s. 664 – 665, Tokat, 2001, **a.g.m.** s. 123, Kararın hüküm kısmının tam metni için Bkz.: Özbalcı, 2002, **a.g.e.** s. 453 - 455

¹²⁷ Maç, 1999, **a.g.e.**, s. 665 - 666

alınan kurumun da örtülü sermayeye sebebiyet vermesi halinde mukayese sonucu bariz farklılık göstermeyecek ve normal sayılacaktır. Dolayısıyla örtülü sermaye uygulamasının varlığını tespiti için emsal kurum bulunamayabilecektir¹²⁸.

Kimi yazarlar, Danıştay'ın örtülü sermayeyi ilgili kurumun kendi durumuna göre değerlendiren yukarıdaki görüşleri çerçevesinde, gelir idaresinin, borçlanmanın öz sermayeye oranı itibariyle belli bir ölçü tespit etmesinin uygulamayı rahatlatacağını savunmaktadırlar. Böylece uygulamada mükellefler ve vergi iadesi tarafından esas alınması gereken bir durumun varlığı kabul edilecektir. Hem mükellef durumunu bilme imkanına kavuşacak, hem de gelir idaresi uygulamalarında yeknesaklık sağlanmış olacaktır¹²⁹. Daha önceki ülke örnekleri ile ilgili kısımda ayrıntı olarak oranlara ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Aşağıda hatırlatma kabilinde bir özet yapılacaktır. Almanya'da borçların öz sermayeye oranı 3:1 olması halinde, alınan veya garantisi verilen borçların faizleri vergi matrahından indirilebilecektir. Eğer şirket holding niteliğini taşıyorsa bu oran 9:1 oranına kadar yükselebilmektedir. Fransa'da mükellefin ortaklarına yaptığı faiz ödemelerin matrahtan indirilebilmesi için, taahhüt edilen sermayenin tamamının ödenmesi, indirilebilecek en yüksek faiz oranının Fransız şirketlerinin çıkardıkları yıllık faiz oranı olması, kurumların %50'den fazla payına veya kontrolünü elinde tutan ortakların kendi şirketlerine verdiklerinde borçların nominal sermayeye oranı 1,5:1 olması gerekmektedir. İngiltere'de örtülü sermayenin varlığı emsallerine uygunluk ilkesi tarafından belirlenmektedir.

Emsallerine uygun olmayan borçlanmaların faizleri gider olarak kabul edilmemektedir. Her ne kadar resmi olmakla beraber, borç öz sermaye oranının 1:1, vergi ve faiz öncesi karın toplam faize oranının 3:1 olması, gelir idaresi tarafından tavsiye edilmektedir. Gelir idaresinin bu oranları gösterge niteliğinde olup, nihai değerlendirme olayın gerçek mahiyetine göre yapılmaktadır¹³⁰.

---

¹²⁸ Uysal; Eroğlu, 1985, **a.g.e.**, s. 366, Kızılot, 2000, **a.g.e.**, s.1593,

¹²⁹ Kızılot, 2000, **a.g.e.**, s. 1593, 1600, 1601, Özbalcı, 2002, **a.g.e.**, s. 440

¹³⁰ Aktaş, 2004, **a.g.e.**, s. 224 – 226, Örtülü sermaye uygulamasında borcun sermayeye oranı yönüyle ülkeler itibariyle karşılaştırması için Bkz.: Kızılot, 2002, **a.g.e.**, s. 120.

Örtülü sermaye uygulamasında temin edilen borcun tamamının değil, sadece öz sermayenin üç katını aşan kısmının örtülü sermaye sayılması ve bu kısma ilişkin faiz, kur farkı ve benzeri giderlerin, Kurumlar Vergisi Kanunu uygulamasında gider kabul edilmeyeceği hüküm altına alınmıştır.

Bununla birlikte, örtülü sermaye üzerinden ödenen faiz ve benzeri ödemeler veya hesaplanan tutarlar, Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunlarının uygulanmasında, gerek borç alan gerekse borç veren nezdinde, örtülü sermaye şartlarının gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kâr payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılacak olup kur farkları bu kapsamda değerlendirilmeyecektir.

Diğer taraftan, düzeltmenin, gider yazılan geçici vergi döneminden sonra yapılması halinde, borç alan kurum tarafından verilen düzeltme beyannamesi ile tahakkuk eden vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması şartıyla, borç veren kurum tarafından da (bir sonraki geçici vergi döneminde) düzeltme yapılabilmesi mümkün bulunmaktadır.

Borç veren tarafından düzeltme yapılırken, faiz gelirlerinden örtülü sermayeye isabet eden kısımlar kâr payı geliri olarak dikkate alınacak ve şartların varlığı halinde iştirak kazançları istisnası olarak vergiden istisna edilecek; kur farkı gelirlerinden örtülü sermayeye isabet eden herhangi bir tutar var ise bu gelirler de vergiye tabi kazancın tespitinde dikkate alınmayacak; YTL'nin değer kazanması sonucu örtülü olarak konulmuş sermayeye isabet eden bir kur farkı giderinin mevcut bulunması halinde de bu gider vergiye tabi kazancın tespitinde dikkate alınmayacaktır¹³¹.

---

¹³¹ KDV Kanununun 17/e maddesinde “banka ve sigorta muameleleri vergisi kapsamına giren işlemler” katma değer vergisinden istisna edilmiştir. Gider Vergileri Kanununun 28. maddesinde, banka ve sigorta şirketlerinin her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakten veya hesaben aldıkları paraların BSMV'ne tabi olduğu belirtilmiştir. Vergiye tabi olmayan bir işlemin vergiden istisna edilmesi kanun tekniği ile uyumuna da Kanunlarımızda herhangi bir yanlış anlamayı önlemek amacıyla buna benzeyen düzenlemelere rastlanmaktadır. Tek başına faiz tahakkuku bir hizmet değil, ancak “finansman temini” bir hizmettir. Temin olayı bir şeyi yapmak kavramı çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Hesap dönemi kapandıktan sonra örtülü sermaye kullanan kurumun yapacağı düzeltme talebi, vergi dairesince Vergi Usul Kanunu uyarınca değerlendirilip sonuçlandırılacaktır. Bu düzeltme sonucu tarh edilen vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması halinde, karşı tarafın da gerekli düzeltme işlemini kendiliğinden yapması mümkün olacaktır.

İlgili mevzuat hükümlerinde, verginin kesinleşmesi; dava açma süresi içinde dava açılmaması, yargı mercilerince nihai kararın verilmiş olması veya uzlaşmanın vaki olması gibi haller nedeniyle, verginin kesinleşmesi ve itiraz edilmeyecek duruma gelmesi olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte, örtülü sermaye kapsamındaki finansmanı kullandıran kurum nezdinde yapılacak düzeltmede dikkate alınacak tutar, kesinleşen ve ödenen tutar olacaktır. Örtülü sermaye kapsamında borç kullanan kurumun, zamanaşımı süresi içinde düzeltme talebinde bulunmuş olması halinde, düzeltme sonucu tarh edilen verginin kesinleşip ödenmesi şartıyla karşı tarafta da süreye bakılmaksızın gerekli düzeltme işlemi yapılacaktır.

Borçlanma sınırı ve öz sermaye öncelikle örtülü sermaye uygulamasında borç/öz sermaye kıyaslaması getirilmiştir. Şirkete verilen borcun, şirketin içinde bulunulan yılın başındaki öz sermayesinin üç katını geçmesi halinde geçen kısım örtülü sermaye olarak kabul edilecektir. Bu oran sadece ilişkili bankalardan (grup bankaları) yapılan borçlanmalarda öz sermayenin altı katı olarak dikkate alınacaktır. Örtülü Sermaye tutarının belirlenmesinde, hesap dönemi içinde herhangi bir tarihte borcun öz sermayenin üç katını aşan kısmı, aştığı tarihten itibaren o hesap dönemi ile ilgili olarak örtülü sermaye kabul edilecektir.

Bir hesap dönemi için örtülü sermaye olarak kabul gören borçlanma, izleyen hesap döneminde şartlar ve parametreler değiştiğinde örtülü sermaye olmaktan çıkabilecektir. Örtülü sermaye hesabına esas alınacak olan Öz sermayenin Vergi Usul Kanunu'na göre hesaplanacak dönem başındaki öz sermaye olacağı kanunda açıkça yer almakta olduğundan herhangi bir tereddüt olmamakla beraber, dönem içinde sermaye azaltımı yapılması halinde örtülü sermaye bazının ne olacağı konusunda tereddüt vardır. Aynı şekilde kurumun sermayesinin aşınması ve sıfır ve/veya negatif öz sermayenin söz konusu olması halinde borçlanma katsayısı sıfıra

göre hesaplanacağından alınan tüm borçlar örtülü sermaye olarak değerlendirilecektir. Örtülü sermaye hesabında dikkate alınacak borçlanmalar arasına faiz uygulanmayan borçlanma tutarlarının dahil edilip edilmeyeceği hususu tartışılan bir konudur. Bu borçlanma tutarlarının örtülü sermaye hesabında dikkate alınmayacağını savunanlar yanında örtülü sermaye tutarının hesaplanmasında tüm ortak ve ilişkili kişilerden alınan borçların hesaplama katılacağı görüşü tartışılmaktadır.

Aynı ortaktan hem alacak hem de borç olması durumunda netleştirme yapıp yapılmayacağı konusu da açık değildir.

Mülga Kurumlar Vergisi kanununda örtülü sermaye olarak kabul edilen borçların işletmede bir yıldan fazla kullanılması koşulu varken, yeni düzenleme ile bu koşul kaldırılmıştır. Yeni düzenlemeye göre yukarıda belirtilen ortak veya ilişkili kişilerin borçları öz sermayenin üç katını aştığı tarihten itibaren örtülü sermaye şartları gerçekleşmiş sayılıyor. Borcun tekrar öz sermayenin üç katı sınırının altında kalması halinde ise örtülü sermayenin artık bu tarihten itibaren söz konusu olamayacağı ortadadır.

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanununda düzenlenen Örtülü sermaye şartlarının gerçekleşmiş olması tek başına bir anlam ifade etmez. Bu müessesenin anlam ifade etmesi yine aynı kanunun 11. maddesinde yer alan “örtülü sermaye üzerinden ödenen veya hesaplanan faiz, kur farkları veya benzeri giderler” hükmünde kendisini bulmaktadır. Örtülü sermaye uygulamasından ve örtülü sermaye nedeniyle eleştiriden söz edebilmek için bu borçlanma üzerinden faiz, kur farkı veya benzeri gider hesaplanması veya ödenmesi gerekir. Burada dikkat çeken bir husus, “SIFIR FAİZ” uygulanması halinde verilen borcun örtülü sermaye olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği konusu tartışılmaktadır. Aynı bir tartışma konusu ise, uygulanacak faizin ne olacağı hususundadır. Faiz uygulamasında piyasa faizi dışında bir faiz uygulanması halinde Transfer Fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı söz konusu olmalıdır.

Yeni düzenlemede en önemli yeniliklerden biri de hangi borçlanmaların öz sermaye sayılmayacağına açıkça belirtilmiş olmasıdır. Kanundaki düzenlemeye göre aşağıda sayılan borçlanmalar örtülü sermaye sayılmayacaktır.

* Kurumların ortaklarının veya ortaklarla ilişkili kişilerin sağladığı gayrinakdi teminatlar karşılığında üçüncü kişilerden yapılan borçlanmalar.

* Köprü kedi olarak adlandırılan Kurumların iştiraklerinin, ortaklarının veya ortaklarla ilişkili kişilerin, banka ve finans kurumlarından ya da sermaye piyasalarından temin ederek aynı şartlarla kısmen veya tamamen kullandığı borçlanmalar.

* Bankalar tarafından yapılan borçlanmalar.

* Finansal kiralama şirketleri, faktoring şirketleri ile ipotek finansman kuruluşlarının bu faaliyetleriyle ilgili olarak ortak veya ortakla ilişkili kişi sayılan bankalardan yaptıkları borçlanmalar. Örtülü sermaye sayılmayacak borçlanmaların neler olduğunun kanunda sayılmış olması, bu durumların dışındaki tüm borçlanmaların örtülü sermaye hesabında dikkate alınacağına dair karine teşkil etmektedir. Ancak, ticari hayatın bazı yoğun uygulamaları vardır ki bu nedenle oluşan alacak ve borçların örtülü sermaye hesabında dikkate alınıp alınmayacağı tartışmalıdır¹³².

Kar dağıtımı ve düzeltme işlemlerinde örtülü sermaye üzerinden kur farkı hariç, faiz ve benzeri ödemeler veya hesaplanan tutarlar, Gelir ve Kurumlar Vergisi kanunlarının uygulanmasında, gerek borç alan gerekse borç veren nezdinde, örtülü sermaye şartlarının gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kâr payı olarak kabul edilecektir. Bu durum, dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılacaktır. Daha önce yapılan vergilendirme işlemleri, taraf olan mükellefler nezdinde buna göre düzeltilecektir. Şu kadar ki, bu düzeltmenin yapılması için örtülü sermaye kullanan kurum adına tarh edilen vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması şarttır.

---

¹³² Ortak veya ilişkili kişilerle ticari ilişkiden kaynaklanan borçların örtülü sermaye kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceği konusu tartışmalıdır. Özellikle ilişkili kurumlarla vadeli mal alım satımı işlemi yoğun olarak uygulana gelen bir durumdur. Bu konu büyük önem ve risk taşımaktadır. Gelir idaresinin bu konuda çok açık ve tereddüde yer vermeyecek şekilde belirleme yapmaması halinde uygulamada farklılıklar ve sonucunda vergi tarhiyatları gündeme gelebilecektir.

Örtülü sermayenin transfer fiyatlandırması ile ilgili olup olmadığının tartışılmasında, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları fikir verebilmektedir. OECD Model Anlaşmasında örtülü sermaye ile ilgili olarak doğrudan bir düzenleme yoktur. Modelin 9 uncu maddesi, bağlı şirketlerin karlarının emsallerine göre yeniden ayarlanmasına izin vermektedir. Dolayısıyla, bu madde açıkça belirli bir işlemde uygulanan faizin emsal faiz oranlarından farklılık gösterdiği gerekçesiyle yeniden ayarlanmasını olanaklı kılmaktadır. Ancak, 9 uncu maddede görünüşte faiz olan bir ödemenin, temettü ve karın hesaplanmasında indirilemeyecek bir gider olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceğine ilişkin doğrudan bir düzenleme bulunmamaktadır¹³³.

3.1.2.1.2 – Subjektif Unsurları:

Dağıtımın bilerek ve istenilerek yapılmasıdır. Sermaye şirketi, bir ortağa avantaj sağladığını bilmek ve avantaj sağlamayı da istemek durumundadır. Niyet ve kasıt unsurları sağlandığında subjektif unsurun tamamlandığından bahsedilebilir.

3.2. Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımının Düzeltilmesi

Tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazanç, Gelir ve Kurumlar Vergisi kanunlarının uygulamasında, bu maddedeki şartların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kâr payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılır. Daha önce yapılan vergilendirme işlemleri, taraf olan mükellefler nezdinde buna göre düzeltilir. Ancak bu düzeltmenin yapılması için örtülü kazanç dağıtan kurum adına tarh edilen vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması şarttır. (KVK madde 13/6)

Bu hükmün düzenlenmesindeki temel amaç, transfer fiyatlandırması nedeniyle örtülü kazanç dağıtımını yapan mükellef nezdinde bir eleştiri getirildiği zaman, örtülü kazanç dağıtılan mükellef nezdinde de bir düzeltmenin yapılmasını sağlamaktır. Örtülü olarak dağıtılan kazancın kâr payı sayılması ile mükellefler bu

---

¹³³ Soydan, 1995, a.g.e., s. 296- 297

kâr payına ilişkin olarak istisna hükümlerinden yararlanacağından, "karşı taraf düzeltmesi" bu şekilde, işleme taraf olanlar arasında gerçekleşmiş olacaktır. Böylece, aynı işlem üzerinden mükerrer vergilemenin önüne de geçilmiş olmaktadır. Bu şekilde dağıtılmış kâr payının net kâr payı tutarı olarak kabul edilmesi ve brüte tamamlanması sonucu bulunan tutar üzerinden ortakların hukuki niteliğine göre belirlenen oranlarda vergi kesintisi yapılması sağlanmış olmaktadır.

3.2.1. KDV'nin Transfer Fiyatlandırması Karşısındaki Durumu

KDVK'nun 8/2 maddesinde düzenlendiği üzere vergiye tabi bir işlem söz konusu olmadığı veya katma değer vergisini fatura veya benzeri vesikalarda göstermeye hakkı bulunmadığı halde; düzenlediği bu tür vesikalarda katma değer vergisi gösterenler, bu vergiyi ödemekle mükelleftirler. Bu husus kanuna göre borçlu oldukları vergi tutarından daha yüksek bir meblağı gösteren mükellefler için de geçerlidir. Bu gibi sebeplerle fazla ödenen vergiler, Maliye Bakanlığının belirleyeceği usul ve esaslara göre ilgililere iade edilir.

KDVK'nun 27/2 maddesinde bedelin emsal bedeline veya emsal ücretine göre açık bir şekilde düşük olduğu ve bu düşüklüğün mükellefçe haklı bir sebeple açıklanamadığı hallerde, matrah olarak emsal bedelin veya emsal ücretin esas alınacağı düzenlenmiştir.

Aynı Kanununun 30/d maddesinde ise Gelir ve Kurumlar Vergisi kanunlarına göre kazancın tespitinde indirim kabul edilmeyen giderler dolayısıyla ödenen katma değer vergisinin indirim konusu yapılamayacağı hüküm altına alınmıştır.

Katma değer vergisinde tarh edilecek verginin bulunmasında "vergi indirimi" yolu benimsenmiştir. Mal veya hizmetlerin geçirdikleri iktisadi aşamaların her birinde kazandığı değer belirlenmesi vergilendirme için zorunluluktur. Vergi indirimi sadece o safhada yaratılan katma değer vergilendirilmesinin sağlanması amacıyla yapılmakta olup, uygulamadaki ana ilke, vergiye tabi mal ve hizmetlerin

satışında hesaplanan vergilerden bazı mal ve hizmetlerin alışındaki vergilerin indirilmesidir¹³⁴.

Vergiyi doğuran olay, vergi kesen konumundaki vergi sorumlusunun kişiliğinde gerçekleşmez; vergi sorumlusu mükellefle girdiği ekonomik ilişkinin bir uzantısı olarak onun malvarlığından vergileri kesip vergi dairesine yatırır. Dolayısıyla, vergi sorumlusunun malvarlığında bir azalma olmaz, hatta verginin kesildiği ve vergi dairesine ödendiği zaman aralığında bunları kullanma imkânı söz konusu olur. Bu durumdaki vergi sorumlusunun sorumluluğu, başkasının vergisini kesip ödemediği dolayısı sorumluluktur. Vergi dairesi ile olan ilişkisinde, sorumlu vergilerin kesilmesi ve yatırılması açısından borçlu durumundadır.

Asıl mükellef ile arasındaki ilişkide ise, sorumlu, vergi dairesine ödemiş olduğu vergileri kesmemesi halinde, vergi borcu için mükellefe rücu edebilmektedir¹³⁵.

Bir mal veya hizmet alımı yapıldıktan sonra ve buna ilişkin belgeler kayda alındıktan sonra, bu işleme ilişkin olarak;

- KDV'nin noksan hesaplanması,
- Sehven istisna uygulanması nedeniyle KDV hesaplanmaması vb.

hallerinde, satıcının bu vergileri tarhiyata uğrayarak ya da pişmanlık yoluyla beyannamesine dâhil edip ödeyerek alıcıya rücu etmesi uygulamada sıkça karşılaşılan bir durumdur. Alıcı, satıcının rücu etmesi nedeniyle yüklendiği vergileri, ödemenin yapıldığı dönemde indirilebilecektir. Hatta bu KDV'yi iade hakkı doğuran bir işlem için yüklenmişse iadesini isteyebilecektir¹³⁶. Ancak, rücu yoluyla ödenen KDV'nin belgelendirilmesi gerekmektedir¹³⁷.

Rücu yoluyla indirilebilecek KDV'nin belgeleme işlemi şu şekilde yapılır:

- Şayet satıcı, beyan dönemi geçmeden önce KDV eksikliğinin farkına varmış ve fark KDV'yi alıcıdan istemişse, ya hatalı fatura orijinalini geri alıp yerine doğru

---

¹³⁴ Şenyüz, Doğan, **Türk Vergi Sistemi**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, Eylül 2004, s. 430.

¹³⁵ Kaneti, Selim, **Vergi Hukuku**, 2. b., İstanbul: Filiz Kitabevi, 1989, s. 82; Adnan GERÇEK, "Türk Vergi Hukukunda Vergi Sorumlusu, Sorumluluk Halleri ve Türlerinin İncelenmesi", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 54, Sayı:3, 2005, s.158.

¹³⁶ Maç, Mehmet, **KDV Uygulaması**, Denet Yayıncılık, İstanbul, 1998.

¹³⁷ Kızılot, Şükrü, **KDV Yorum ve Açıklamaları (Föy-Volant)**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 1998, s. 1531.

KDV tutarını gösteren fatura kesecek, ya da sadece fark KDV tutarını içeren izahlı bir ek fatura düzenlenecektir.

- Eğer KDV eksikliği sonradan fark edilerek satıcı KDV tarhiyatına uğramış veya fark KDV'yi pişmanlıkla ödemiş ise, ödeme belgelerinin örneklerini bir yazı ekinde alıcıya göndererek KDV aslını talep edebilecek, alıcı da bu belgelere istinaden KDV indirimi yaparak KDV'yi satıcıya ödeyebilecek veya borçlanabilecektir. Bu halde dahi sadece fark KDV'yi içeren bir fatura düzenlenmesi mümkün ve yararlı görülmektedir.

Maliye Bakanlığı tarafından verilen bir özeltede ihracatçıya verdiği hizmetler için KDV uygulamayan mükellef nezdinde yapılan incelemede, hizmetlerin vergili olacağı gerekçesi ile yapılan tarhiyat üzerine, mükellefin ödemeyi yaptığı ve karşı taraftan (ihracatçıdan) alındığının tevsiki üzerine indirim uygulamasının yapılabileceği şeklinde görüş verdiği anlaşılmaktadır¹³⁸.

Başka muktezalarda da, sorumlu sıfatıyla ödemesi gereken katma değer vergisi bakımından ilave tarhiyata muhatap olan mükellefin, bu şekilde ödediği vergiyi, ödemeyi yaptığı dönem itibariyle indirim konusu yapılabileceği bildirilmiştir.

“... Olayda sehven sorumlu sıfatıyla süresinde beyan edilmeyen ancak vergi inceleme raporuna göre ödenen katma değer vergisi, adı geçen mükellef açısından yüklenilen katma değer vergisi niteliğinde bulunmaktadır.

KDV Kanunu'nun 29/4. maddesinin verdiği yetkiye istinaden vergi inceleme raporu uyarınca ödenen katma değer vergisinin ödemesinin yapıldığı dönem hesapları ile bağlantı kurularak aynı dönem beyannamesinde genel hükümler çerçevesinde indirim konusu yapılması uygun görülmüştür”.

Konu hakkında idarenin görüşü yukarıda açıklandığı üzere olmakla birlikte yargının da paralel düşündüğü anlaşılmaktadır¹³⁹.

Gerek vergi idaresi gerekse yargı tarafından görüş birliği içinde ortaya konulduğu üzere KDV'ni rücu etmek mümkün olmakla birlikte, rücu sonucunda

---

¹³⁸Özbalcı, Yılmaz, **Vergi Usul Kanunu Yorum ve Açıklamaları (Föy-Volant)**, Oluş Yayıncılık, Ekim,1998, s. 653; 18.02.1992 tarih ve 14676 sayılı Maliye Bakanlığı Özeltesi, KIZILOL, a.g.e., s. 1531-1532.

¹³⁹ Danıştay 11. Dairesi'nin, 11.10.2000 tarih ve E. 1999/1769, K. 2000/3815 sayılı Kararı.

KDV ödeyen mükellefler, ödedikleri KDV'yi ilgili oldukları dönem içinde ve dönem sonrasında indirim konusu yapabileceklerdir. Bu noktada sadece KDV bilgilerini içeren bir fatura düzenlenmesi ve yapılan işlemlerin belgelendirilmesi yeterli olacaktır¹⁴⁰. Dolayısıyla transfer fiyatlandırması çerçevesinde eksik ya da fazla ödendiği tenkidi ile tarh edilen KDV'de esas itibariyle ödemesi gereken kişilere rücu edilebilir, indirim konusu yapılması da mümkündür.

Konumuzla doğrudan ilintili olmasa da KDV akıbetinin ne olacağı sorununa girmeden daha köklü bir problemin varlığını haklı olarak ileri süren görüşlere yer vermekte fayda bulunmaktadır.

Mülga 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'ndaki düzenlemenin amaç ve gerekçesi örtülü kazanç dağıtımı yoluyla matrah aşındırılmasının ve bu yolla Hazine kaybı yaratılmasının önlenmesi olduğundan, müessesenin uygulaması da bu amaç doğrultusunda oluşan yerleşik içtihatlarla şekillenmişti. Örneğin içtihatlar, örtülü kazanç aktarımı sonucunda iki kurumun da mali kârlı olması gibi bir sebeple Hazine'nin vergi kaybı doğmuyorsa kanunen kabul edilmeyen gider uygulaması yapılamayacağı, açık olarak kâr dağıtma olanağı olmayan bir kuruma örtülü kâr aktarımından söz edilemeyeceği şeklinde gelişmişti.

Buna karşılık 5520 sayılı yeni Kurumlar Vergisi Kanunu'nda transfer fiyatlandırması adı ile örtülü kazanç dağıtımı müessesesi, artık taraflar arası akçalı hukuki ilişkileri mali açıdan denetleyen değil, bizzat düzenleyen bir müessese haline dönüştürülmüştür. Düzeltme müessesesinin düzenlenişi bu hususu açıkça göstermektedir. Düzeltme müessesesi, vergi boyutunu aşarak ticari bilânçoya müdahale eden bir müessese durumundadır. Önceki kanun örtülü kazanç dağıtımına yol açan işlemleri “peçelemeli” kabul ederken yeni kanun bu işlemleri “muvazaalı” olarak kabul etmekte ve işlemin her iki tarafı nezdinde de ticari bilânçoya da etki yapacak şekilde düzeltme öngörmektedir. Vergi kanunu adeta piyasaya, reel ekonomiye müdahale eder hale gelmiştir¹⁴¹.

¹⁴⁰ Biyan, Özgür, “Rücu Yoluyla Ortaya Çıkan KDV'nin İndirilmesi ve Belgelendirilmesi”, **E-Yaklaşım**, Sayı:31, Şubat 2006.

¹⁴¹ Doğrusöz, A. Bumin, “Transfer Fiyatlandırmasının Hukuki Temeli”, **Referans**, 20.03.2008.

Gerçektende vergi hukukunda en temel ilkelerden biri olan ekonomik yaklaşım ilkesine göre de transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının hâsılatı gizleme olduğu ve aslında kurum kazancı olarak kabul edilmesi gerektiği yerindedir. Zira görünürdeki işlem yapılmak istenen işlemi farklı bir şekilde göstermekten ibarettir. Ancak düzeltme hükümleri sonucunda örtülü kazanç miktarının kâr payı olarak kabul edilmesi uygulamanın amacını aşmakta, bir adım daha ileri giderek başka bir işlemi varsaymakta, yani kâr payı kabul etmektedir. Dolayısıyla yapılan işlemi “peçeleme” değil “muvazaa” kabul etmekte, görünürdeki işlemin arkasında gerçekleştirilmek istenen iradenin ne istediğini kendisi belirlemektedir.

Diğer yandan yönetimden sorumlu olmayan ortakların hakları dikkate alınmadan ve genel kurulun kâr dağıtım kararı olmadan örtülü olarak dağıtıldığı tespit edilen kazanç üzerinden gelir/kurumlar vergisi stopajı hesaplanması kabul edilebilir bir durum değildir. Dolayısıyla katıldığımız görüşe göre örtülü şekilde dağıtılan söz konusu kazanç farkının şirkete gelir yazılarak ilgisinden geri çağrılması gerekirken yapılan hukuk dışı işlemin kâr dağıtımı sayılması ticaret hukuku ilkelerine aykırıdır. Yapılan düzenleme mali tabloların güvenilirliği ve açıklığı prensibine de uygun değildir. Keza, söz konusu düzenlemeler incelenen işletmenin mali tablolarının inceleme sonucuna göre düzeltilmesini öngörmemektedir. Deyim yerindeyse, Maliye kendi alacağı vergiyi almakta, diğer konulara girmemektedir. Ayrıca yapılan düzenlemelerin OECD kurallarına ve UFRS standartlarına uygun olduğu şeklindeki söylemler de gerçeği yansıtmamaktadır¹⁴².

OECD ve Birleşmiş Milletlerin transfer fiyatlandırmasına yönelik düzenlemelerine göre bağlı iki işletme arasındaki ticari ve mali ilişkilerde oluşan veya oluşturulan koşullar bağımsız işletmeler arasında oluşması gereken koşullardan farklılaştığı takdirde olması gereken bu koşullar nedeniyle oluşmayan kâr, o işletmenin kârına eklenir ve vergilendirilmektedir¹⁴³.

---

¹⁴² Şeker, Sakıp, “Örtülü Sermaye Kullanımı ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yaklaşım*, Sayı:184, Nisan 2008, s.135.

¹⁴³Soydan, Billur Yaltı, *Uluslararası Vergi Anlaşmaları*, Beta Yayınları, İstanbul, 1995, s.294.

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımına ilişkin düzeltme işlemlerinde şayet mal bedeli olarak kayıtlarda görülen tutar örtülü kar dağıtımını diye nitelenirse bu kısmın KDV'ye tabi tutulmaması gereken bir ödeme olarak kabulü gerekir¹⁴⁴.

Bu görüşe göre transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımını uygulaması kapsamında yapılan düzeltme işlemleri KDV açısından işleme konulmamalıdır. Diğer bir deyişle transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımına yönelik düzeltmelerde ya da incelemelerde KDV'nin düzeltilmemesi gerekmektedir. Çünkü KDVK'nda bu konuda hüküm bulunmadığı gibi, 5520 sayılı KVK'nun karşı kurum düzeltmelerini düzenleyen 12/7 ve 13/6. maddelerinde de konuya ilişkin bir belirleme yapılmamıştır. Bu nedenle de KDV'nin düzeltilmemesi gerekir¹⁴⁵. Dolayısıyla Kurumlar Vergisine yönelik bir vergi güvenlik müessesesinin Katma Değer Vergisi açısından uygulanması mümkün değildir. Maliye Bakanlığı OECD uygulamaları ile paralel düzenlemelerle konuya açıklık getirmelidir. Kaldı ki dünya uygulamalarına da bakıldığında da hiçbir ülkenin böylesi bir durumda konuyu KDV ile ilişkilendirmediği de görülecektir¹⁴⁶. Kanun hükümlerine göre örtülü olarak dağıtılan kazancın kurum kazancının aşındırılmasını önlemeyi amaçlayan otokontrol müessesesi olduğundan özel amaçlı bu düzenlemelerin KDV yönünden kullanılamaması yerinde olacaktır¹⁴⁷.

Başka bir ifadeyle örtülü kazanç dağıtımını belli ilişkiler içinde bulunan kimselerden emseline göre yüksek bedelle mal ve hizmet alımı yapılması suretiyle gerçekleştiği hallerde KDV açısından ilave bir tarhiyatın gündeme gelmesi söz konusu olmayacaktır. Özellikle de KDV'nin hazineye intikal etmesine ve "haksız olarak" alınmasına rağmen KDVK m.8/2 uyarınca mal ve hizmeti satan tarafından vergi dairesine ödenmek zorundadır. Aynı hükme göre muhatabında da indirim konusu yapılacağı kabulü gereklidir. Kira bedelinin emsali aşan kısmının kurum bünyesinde kanunen kabul edilmeyen giderlere alınması ve buna göre KDVK'nun

---

¹⁴⁴ GÜNDÜZ, a.g.m.

¹⁴⁵ Tekin, Cem –Kartaloğlu, Emre, **Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Dönem Sonu İşlemleri**, İstanbul SMMMO Yayını, Yayın No:96, Aralık 2007, İstanbul, s.166.

¹⁴⁶ Gündüz, Zeki "Vergi İncelemeleri", **Dünya Gazetesi**, 10.10.2007.

¹⁴⁷ ŞEKER, s.138.

30/d madde hükmüne göre indiriminin kabul edilmemesi şeklinde işlem yapılması mümkün olamaz. Dolayısıyla KDV bakımından herhangi bir işlem yapılmayacaktır.

Örtülü kazanç dağıtımı sırasında eksik KDV hesaplaması tespit edilmesi durumunda ortaya konulan bedel ile gerçek bedel arasındaki fark üzerinden KDV hesaplanmalı, KDVK'nun 27. maddesi devreye girmelidir. Diğer bir ifadeyle örtülü kazanç dağıtımına konu edildiği veya gizlendiği tespit edilen hâsıllara KDVK'nun 27. maddesinde düzenlenen emsal bedeli uygulaması gereği oluşacak matrah üzerinden KDV hesaplanmalıdır¹⁴⁸.

Ancak bu durumda yeni bir sorun ile karşı karşıya kalınmaktadır. KVK çerçevesinde tespit edilen emsal bedel ile KDVK çerçevesinde belirlenen emsal bedel farklı olursa ne olacaktır? Çünkü emsal bedel tanımları iki kanunda da farklı olduğu için farklı sonuçlar çıkabilir. Kurumlar vergisi yönünden emsal bedeli karşılaştırılabilir fiyat yöntemine göre tespit edilirken, KDV yönünden emsalin tespiti için KDVK'nun 27. maddesi uyarınca VUK hükümlerine bakılacaktır. Dolayısıyla KVK'nda yer alan emsal bedel düzenlemesi ile KDVK'nda yer alan emsal düzenlemesinin farklı sonuçlar verebilecektir¹⁴⁹.

KVK'nun 11/c maddesine göre örtülü kazanç sayılan tutar kurum kazancından indirilemez. Mükellefin bunu kurum kazancının tespitinde gider olarak dikkate almaması kurumlar vergisi kanunu yönünden eleştiriyi engeller ancak işlemin aslı kanunen kabul edilmeyen gider olduğu için transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazançta isabet eden yüklenilen KDV'nin indirilmesi mümkün değildir ve indirim KDV reddolunması gerekir¹⁵⁰. Malı satan nezdinde düzeltme için KDVK'nun 8/2'nci maddesine bakılması mümkündür. Malı satın alan (örneğinizde TEKSTİL A.Ş.) nezdinde indirim konusu yapılan KDV'nin düzeltilmesi de mümkün görünmemektedir. Çünkü KDVK 30/d maddesine göre Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunlarına göre kazancın tespitinde indirimi kabul

---

¹⁴⁸Duman, Aysel "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Düzeltme İşlemlerinin Örnek Üzerinde İrdelenmesi", **Vergi Sorunları**, Sayı:234, Mart 2008, s.56; GÜNEŞ, a.g.m.

¹⁴⁹Güzeldal, Ömer "Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ile İlgili Problemler (III)", **Vergi Dünyası**, Sayı:313, Eylül 2007.

¹⁵⁰ Ersoy, Adnan- Güzeldal, Ömer "Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ile İlgili Problemler (II)", **Vergi Dünyası**, Sayı:306, Şubat 2007.

edilmeyen giderler dolayısıyla ödenen KDV indirim konusu yapılamayacaktır. Bu durumda dağıtılan kazanç tutarı üzerinden hesaplanacak tutar indirimi kabul edilmeyen KDV tutarı olacaktır. Buna göre (TEKSTİL A.Ş.) indirim konusu yapılan (36.000 YTL) KDV'nin (18.000 YTL) tutarındaki kısmının düzeltilmesi, indirim konusu yapılmaması gerekmektedir¹⁵¹.

Diğer yandan çeşitli çalışmalarda ileri sürülen 55 Seri No'lu KDV Genel Tebliğinde finansman giderlerine ilişkin açıklamanın¹⁵² transfer fiyatlandırması işlemlerinde söz konusu olan KDV ile ilişkilendirilmesi de mümkün görünmemektedir. Çünkü transfer fiyatlandırması yoluyla dağıtılan örtülü kazanç tutarı KKEG olarak dikkate alınacaktır. KVK uygulamasında KKEG olarak dikkate alınan tutara ilişkin yüklenilen KDV, KDVK'nun 30/d bendi hükmüne göre indirim konusu yapılamayacaktır. İndirim hakkı verilmek isteniyorsa bu ancak yasal düzenleme ile mümkün olabilecektir.

Ancak bu düşüncenin 5520 sayılı Kanunla getirilen yeni düzenlemenin mantığıyla çelişmekte olduğunu da ifade etmek gerekir. Kurumlar vergisi uygulamasında yer alan mükerrer vergileme, örneğimizdeki KDV açısından da geçerlidir. Kanun bir tarafın yüksek fiyattan yapmış olduğu satış dolayısıyla fazla ödenen KDV'ni tahsil etmekte, yüksek fiyattan mal alan şirketin ise indirim KDV'sini düşürmektedir. Aynı işlemi düzgün ve kanunlara uygun bir şekilde yapan mükellefler ile yanlış uygulayan mükellefler arasında fark muhakkak olmalıdır.

---

¹⁵¹ DUMAN, a.g.m., s.56; GÜZELDAL, a.g.m., (www.vergidunyasi.com.tr).

¹⁵² 55 seri numaralı KDV Genel Tebliğinin "10. Finansman Giderlerine İlişkin Katma Değer Vergisi" bölümünde; "Katma Değer Vergisi Kanununun "İndirilmeyecek Katma Değer Vergisi" başlıklı 30 uncu maddesinin (d) bendinde, Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunlarına göre kazancın tespitinde indirimi kabul edilmeyen giderler dolayısıyla ödenen katma değer vergisinin indirim konusu yapılamayacağı hükme bağlanmış olup, madde hükmünün amacı esas itibarıyla işle veya işletme ile ilgisi bulunmayan, dolayısıyla özel veya nihai tüketim sayılan giderler için yüklenilen vergilerin, işletmede oluşan katma değerden indirilmemesine yöneliktir. Buna karşılık, Gelir Vergisi Kanununun 41/8 ve Kurumlar Vergisi Kanununun 15/13 üncü maddeleri ile getirilen ve işletmelerin kullandıkları yabancı kaynaklara ilişkin bazı gider ve maliyet unsurlarının bir kısmının indirim kısıtlamasına tabi olacağını öngören düzenlemenin, Katma Değer Vergisi Kanununun yukarıda bahsi geçen 30/d maddesi hükmü ile paralellik arz etmediği açıktır. Doğrudan işletmenin faaliyetiyle ilgili olan bu giderler için yüklenilen katma değer vergisinin indirim konusu yapılamaması, katma değer vergisinin temel prensibi olan işle ilgili giderler için yüklenilen vergilerin mükellef üzerinde kalmaması prensibi ile de çelişmektedir. Diğer taraftan, Katma Değer Vergisi Kanununun 29/4 üncü maddesi ile vergi indirimi uygulamasında doğabilecek aksaklıkları, vergi mükerrerliğine ve vergi muafiyetine meydan vermeyecek şekilde, bu Kanunun ana ilkelerine uygun olarak giderme ve indirimle ilgili usul ve esasları düzenleme konusunda Bakanlığımıza yetki verilmiş bulunmaktadır. Yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde Kanunun 30/d maddesi hükmünün söz konusu işlemler bakımından uygulanmaması Bakanlığımıza tanınan yetki çerçevesinde uygun görülmüştür." açıklaması yapılmıştır.

Ancak bu fark işlemleri düzgün yapmayana uygulanacak ceza, vergi ziyai cezası ve zamanında ödenmeyen verginin gecikme faiziyle birlikte tahsil edilmesi şeklinde olmalıdır. Burada yapılması gereken fazladan indirim konusu yapılan tutarı düzeltmek ve eğer düzeltme sonucu ödenmesi gereken KDV çıkıyorsa faizi ve cezasıyla beraber tahsil etmektir. Aynı işlemi yapan mükelleflerin vergi yükü eşit olmalıdır. Eğer taraflardan birisi vergi ödevini zamanında yerine getirmemişse bu gecikme faizi ile birlikte tahsil olunmalıdır. Bu zamanında ödeyen mükellefin hakkını da koruyan bir işlemdir. Yoksa taraflardan birisinin kanuna aykırı işlemlerinin karşılığı aynı durumdaki bir başka mükellefin bir kaç katı vergi ödemek olmamalıdır. Kurumlar vergisinde tanınan düzeltme hakkının KDV uygulamasında da tanınması gerekir. Bunun da kanuni düzenleme ile gerçekleştirilmesi şarttır¹⁵³.

Hazine kaybı olsun veya olmasın ilişkili kişiler arasındaki farklı fiyat uygulamalarından kaynaklanan kazanç farkına ait vergi farkı, ilişkili kişiye menfaat sağlayan mükelleften cezalı olarak tahsil edilirken, bu defa diğer tarafın fazla ödediği vergi düzeltme yoluyla mükellefe iade edilecektir. Devletin bu işlemde hiçbir avantajı yoktur. (A)'dan tahsil edilen verginin (B)'ye iade edilmesinin hazineye ne katkısı var? Vergi kanunlarının amacı devletin alması gereken vergiyi güvenceye almak olduğuna göre, farklı fiyat uygulamaları yapıldığı gerekçesiyle; örneğin satıcının eksik ödediği vergiyi satıcıdan ceza ve faiziyle alıp, alıcının fazla ödediği verginin satıcıya faizsiz iade edilmesi eşitlik ilkesine uygun değildir¹⁵⁴.

Düzeltilme işlemleri çerçevesinde örtülü kazanç sayılan miktarların kâr payı sayılması transfer fiyatlandırması uygulamasının amacını aşmakla birlikte, örtülü kazanç tenkiti ile bulunan farklara istinaden hesaplanan KDV'nin de kendi mevzuatı içerisinde çözüm aranarak gerektiği gibi düzeltilmesi ve doğru bir hesaplama yapılarak yeniden hesaplanması gerekir kanısındayız.

Çünkü VUK'nun 134. maddesinde ifade edildiği üzere vergi incelemesinde amaç ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırmak, tespit etmek ve sağlamak ise yanlış uygulandığı düşünülen tüm işlemlerin doğru bir şekilde yeniden hesaplanarak tarh edilmesi şarttır. İncelemeden beklenen de budur. Önemli olan

---

¹⁵³ Güzeldal, a.g.m., (www.vergidunyasi.com.tr).

¹⁵⁴ Şeker, sf.136.

sadece eksiki bulmak değil fazla hesaplanan vergilerin de tespit edilmesi, gerekirse mükellefe ret ve iade edilmesidir.

4. OECD DÜZENLEMELERİNDE TRANSFER FİYATLANDIRMASI

4.1. Transfer Fiyatının Belirlenmesi

1960 yılında kurulmuş ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 30 üyesi bulunan Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı OECD¹⁵⁵ (The Organization for Economic Cooperation and Development) transfer fiyatlandırması konusundaki ilk uluslararası rehberini 1979 yılında Mali İşler Komisyonu aracılığı ile hazırlamıştır. Komisyon 1984 yılında ve 1987 yılında konu ile ilgili iki rapor daha yayınlamış, 1995 yılında ise transfer fiyatlandırması rehberi revize edilerek güncellenmiştir. 1996 yılında Gayri Maddi Haklar, 1997 yılında maliyet paylaşım düzenlemeleri de rehberine ilave edilerek kapsam genişletilmiştir¹⁵⁶ Aynı çalışma bir takım ilave ve revizyonlarla 1999 yılında güncelleştirilmiştir¹⁵⁷.

OECD, genel olarak Pazar ekonomisinin, çoğulcu demokrasinin ve insan haklarına saygının paylaşımı için ülkeleri bir araya getiren bir örgüttür. Merkezi Paris olan OECD, kapalı bir kulüp değildir. Önceki Sovyetler Birliği'nin, Doęu

---

¹⁵⁵ OECD'nin (Organisation for Economic Co-operation and Development) ingilizce açılımıdır. OECD İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı. Dünyanın en büyük ekonomik işbirliği örgütü. Bir nevi think-tank kurumu. İstanbul'da da merkezi bulunan teşkilat, Ekonomik işbirliği ve ekonomik gelişim için ülkeler arasında fikir paylaşımı (istişare) ortamı oluşturmak amacını öngörüyor. Ekonomi ağırlıklı çalışmalar yapmasına karşın, milli eğitim, enerji politikaları ve sosyal politikalar gibi birçok konuda çalışmalar yapıyor. Merkezi Paris'te olan örgütün otuz üyesi var. Bunlardan biri de Türkiye. Yirmiye yakın Türk çalışıyor. Her üye ülkenin merkezde daimi temsilciliği var. 1993 yılında Türk hükümetinin teknik yardım kurumu olan Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİCA) ve OECD arasında yapılan görüşmeler sonucu, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan Yeni Bağımsız Devletler ile Orta ve Doęu Avrupa ülkelerinde, özel sektörü geliştirmek suretiyle, serbest piyasa ekonomisine geçişe katkıda bulunmaya yönelik kuruldu. **Üyeler** 14 Aralık 1960 tarihinde imzalanan Paris Sözleşmesi'ne dayanılarak kurulmuştur ve savaş yıkıntıları içindeki Avrupa'nın Marshall Planı çerçevesinde yeniden yapılandırılması amacıyla 1948 yılında kurulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün (OEEC) doğrudan mirascısıdır. ABD dışişleri bakanı General Marshall, 25 Haziran 1947'de, Harvard Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada, ülkesinin Avrupa devletlerine İkinci Dünya Savaşı sonunda yaptığı yardımı artırmayı ve uzatmayı önermişti. Ön koşul olarak, yardımdan faydalanacak ülkelerin bu yardımı ortak bir yardım ve kalkınma kurumu çerçevesinde kullanmalarını önermekteydi.

¹⁵⁶ Türköt, 2005, 1.

¹⁵⁷ Aktaş, 2003a, 89.

Bloku Ülkelerini, Asya ve Latin Amerika Ülkelerini kapsayan bir çok ortak program ve çalışmalar gerçekleştirmiştir. Örgütün amaçları şu şekildedir¹⁵⁸;

- Üyeler için yüksek ekonomik büyüme ve istihdam gerçekleştirmek, yaşam seviyesini yükseltmek,
- Ekonomik genişlemeyi sağlamak,
- Uluslar arası standartlar getirmek, ırkçı olmayan temelde uluslar arası ticareti kurallara uygun biçimde sürdürmek.

OECD'nin söz konusu çalışmasında yer alan transfer fiyatlandırmasında “karşılaştırılabilirlik” ve “güvenilirlik” ilkeleri ABD uygulamalarında olduğu gibi esas alınmış bulunmaktadır. Bu rehber çalışmanın 9. maddesinde emsallere uygunluk ilkesinin genel tanımı şu şekilde yapılmıştır¹⁵⁹:

“İki bağlı kuruluş arasında ticari veya mali ilişkilerle ilgili olarak oluşturulan koşullar, bağımsız kuruluşlar arasında yapılandan farklıysa, karlılık anılan bağlı kuruluşlardan birinde birikebilir ve bundan dolayı kara bağı olarak vergilemede uygun biçimde gerçekleşmeyebilir”.

Diğer bir ifadeyle emsallere uygunluk, birbiriyle iş yapan birbirine çeşitli bağlarla (akrabalık veya hissedarlık) bağlı olmayan kişilerin birbirinden bağımsız olarak hareket ederek sadece kendi çıkarlarını düşüneceklerini ifade etmektedir. Bağlı şirketler ve yakın akrabalar arasındaki işlemlerde bu prensibin geçerli olmayacağı varsayılmaktadır. Bu nedenle bağımlı işlemlerde devir veya satış bedeli yerine gerçek fiyata göre düzeltilen fiyat devire ve vergilendirmeye esas alınmaktadır. Bir başka anlatımla, ilişkili şirketler arasında mal ve hizmetlerin fiyatı, ilişkili olmadığı üçüncü şirketlerle (bağımsız şirketler) ilişkide olmalıdır¹⁶⁰. Görüleceği üzere ABD uygulamaları ile OECD düzenlemeleri arasında emsallere uygunluk prensibi açısından bir fark bulunmamaktadır.

---

¹⁵⁸ Tobb, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Vergilemede Global Eğilimler, AB ve Türk Vergi Sistemi, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2006.

¹⁵⁹ Kurt ve Ünlü, 2005, sf. 74.

¹⁶⁰ Mali Mevzuat Platform, 2006a, 18.

Uluslararası bir transfer fiyatlaması standardı olan emsal bedel ilkesinin¹⁶¹ uygulanmasında dikkate alınacak hususlar şunlardır:

- Karşılaştırılan işlemlerin ekonomik özelliklerinin yeteri derecede benzer olması (karşılaştırılabilir),
- Karşılaştırma yaparken maddi farklılıkların; transfer edilen mal veya hizmetin özellikleri, işlemin tarafları tarafından yerine getirilen fonksiyonları, sözleşme şartları, tarafların içinde bulunduğu ekonomik durum ve tarafların içinde bulunduğu ekonomik durum ve tarafların genelde uyguladıkları ticari stratejilerin dikkate alınması,
- Emsal bedele en yakın sonucu veren transfer fiyatlandırması yönteminin uygulanması.

OECD üyesi ülkeler tarafından seçilen bu vergi prensipleri, iki temel amaç içermektedir. Bunlar, her ülkede uygun vergi bazının sağlanması ile çifte vergilemeden kaçınılmasıdır. Böylece, vergi idareleri arasındaki ihtilaflar azaltılacak ve uluslararası ticaret ve yatırımı teşvik edilmiş olunacaktır¹⁶².

Transfer fiyatlandırması yöntemlerinin temel amacı ilişkili kuruluşlar arası ticari ve finansal ilişkilerin emsallerine veya piyasa şartlarına uygunluğunu test etmektir. Yöntemlerden hiç birisi tüm işlemlere uygulanabilecek bir durumda değildir. Çok uluslu şirketler OECD rehberinde yer alan yöntemlerden herhangi birisini uygulayabilirler¹⁶³.

OECD transfer fiyatlaması düzenlemelerinin de esasını teşkil eden emsal bedel (arm's length) prensibinin ilişkili kuruluş işlemlerinde nasıl uygulanacağı, karşılaştırılabilir nitelikteki bir işlemin nasıl bulunacağı, karşılaştırma yapmayı zorlayan unsurların varlığı halinde gerekli düzeltmelerin nasıl yapılacağı tek tek belirlenmiştir. Örneğin OECD düzenlemelerine göre en yaygın ve tercih edilir nitelikteki transfer fiyatı belirleme yöntemlerinden olan "karşılaştırmalı kontrol dışı fiyat yöntemi" çerçevesinde emsal arayışı sırasında, işlemin vadesi, büyüklüğü ve zamanlamasındaki farklılıklar dikkate alınmak durumundadır. Örneğin emsal arayışı

---

¹⁶¹ Yaltı, 1996, sf.108.

¹⁶² Aktaş, 2003a, sf.89.

¹⁶³Türkkot, 2005, sf. 2.

sırasında karşılaştırması yapılan malların kalitelerinin, içinde bulunulan pazarın ve yapılan işlemlerin çok büyük farklılıklar arz etmesi durumunda karşılaştırma yapılması veya bu işlemlerin emsal olarak dikkate alınması doğru değildir¹⁶⁴.

4.1.1. Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi

Bir mükellefin uygulayacağı emsallere uygun satış fiyatının, karşılaştırılabilir mal veya hizmet alım ya da satımında bulunan ve aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan gerçek veya tüzel kişilerin birbirleriyle yaptıkları işlemlerde uygulayacağı piyasa fiyatı ile karşılaştırılarak tespit edilmesini ifade eder¹⁶⁵.

Emsallerine uygunluk ilkesinin uygulaması, genel olarak kontrollü bir ticari işlemdeki koşullarla bağımsız teşebbüsler arasındaki ticari işlemlerin koşulları arasındaki karşılaştırmaya dayanmaktadır. Bu tür karşılaştırmaların yararlı olabilmeleri için karşılaştırılan durumların ekonomik anlamdaki geçerli özelliklerinin birbirine benzemesi ve yeterli oranda karşılaştırılabilir olması zorunludur. Karşılaştırılabilirlik, karşılaştırılan durumlar arasındaki olası farkların hiç birinin incelenen durumu somut bir biçimde etkilememesi veya bu türden herhangi bir farklılığın etkisini ortadan kaldırmak için uygun ayarlamaların yapılabilmesini ifade eder. Örneğin karşılaştırılacak işlemdeki farklılıklar, malların fiyatlarını veya ticari işlemde elde edilen kar marjını etkiliyor ise bunların etkisi giderilmedikçe karşılaştırma yapılmamalıdır¹⁶⁶.

Bu yöntemin uygulanabilmesi için ilişkili kişilerle yapılan işlemin, birbiriyle ilişkili olmayan kişilerin yaptıkları işlem ile karşılaştırılabilir nitelikte olması gerekmektedir. Burada karşılaştırılabilir nitelik kavramı, işleme konu mal veya hizmet ile işlemin koşullarının gerek ilişkili kişiler arasındaki işlemlerde, gerekse aralarında ilişki bulunmayan kişilerin arasındaki işlemlerde benzer nitelikte olmasını

---

¹⁶⁴Güner, 2004, sf. 6.

¹⁶⁵ 1 Seri Nolu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtım Hakkında Genel Tebliğ, (RG Tarih: 18.11.2007, Sayı: 26704),s.18.

¹⁶⁶ Kapusuzoğlu, Haziran 1999, **a.g.m.**, s. 63

ifade etmektedir¹⁶⁷. Söz konusu işlemler arasında, ölçülebilir nitelikte küçük farklılıklar varsa, bu farklılıklar düzeltilerek yöntemin uygulanması mümkündür. Ancak, farklılıkların büyük olması ya da farklılıkların ölçülebilmesinin yani somut bir biçimde, tespit işlemlerinde dikkate alınabilme olanağının mümkün olmaması halinde, yöntemin de uygulanabilmesi mümkün olmayacaktır. Doğrudan karşılaştırma yapılmasına olanak veren bu yöntem, karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemler için uygulamada en sık kullanılan yöntemdir.

Prensip olarak bu en iyi yöntemdir. Şirketiniz aynı malları, aynı piyasada ilişkisiz şirketlerle ticaretini yapar Ya da; aynı piyasada ve piyasanın aynı seviyesinde, aynı malların ticaretini yapan bir şirket vardır, ve bu şirketin uyguladığı fiyatları kendi şirketinize uygularsınız. Bu yöntem uygulanabildiği durumlarda emsaline uygunluk ilkesine ulaşmada en doğru ve uygun yoldur. OECD ve ABD’de, uygulanabildiği durumlarda bu yöntemin diğer yöntemlere tercih edilmesi önerilmektedir.

Karşılaştırılabilirlik, OECD’de olduğu gibi ABD’nin 482 sayılı kısımdaki transfer fiyatlandırması analizlerinin mihenk taşıdır. Karşılaştırılabilirlik analizi tam, kesin sonuca ulaşmayı hiçbir zaman sağlamaz. Temel amaç ideal sonuca mümkün olduğunca yaklaşmak olduğundan düzenlemeler, emsaline uygun olduğu sürece mükellefe dilediği gibi işlemlerini oluşturma yetkisi vermekte ve belli bir esnekliğe sahip olmaktadır. Mükellefin kontrolü altındaki işlemleri değerlendirirken, kontrolsüz işlemlerin aynı ve tıpkı olması aranmamakta, mantıklı bir değerlendirme yeterli görülmektedir. Bu benzerliğin derecesine göre de çeşitli ayarlamalar yapılabilmektedir¹⁶⁸. Hem OECD hem de ABD düzenlemelerinde karşılaştırılabilirlik unsurunun belirlenmesinde önemli olan faktörler üzerinde görüş birliği söz konusudur.

Karşılaştırmalarda mal ve hizmetlerin nitelikleri değerlendirilirken, bunların piyasada bilinen markaya sahip olup olmadıkları önem taşımaktadır. Bilinen bir markaya sahip mal ile aynı özelliklere sahip olmakla birlikte bir marka özelliği

---

¹⁶⁷ Güzeldal, Ömer.” Transfer Fiyatlandırmasında Uygulanacak Yöntemler ‘’, Vergi Dünyası, Sayı :317 , Ocak 2008,s.164.

¹⁶⁸ Kapusuzoğlu, Haziran 1999, **a.g.m.**, s. 64 - 65

taşımayan diğer bir malın fiyatlarının doğrudan karşılaştırılması mümkün değildir. Markanın malın fiyatına kattığı değer maddi etkisi dikkate alındıktan sonra karşılaştırma yapılmalıdır¹⁶⁹.

Emsallerine uygun fiyatlar, aynı ürün veya hizmetleri kapsayan ticari işlemler söz konusu olduğunda bile farklı pazarlarda değişkenlik gösterebilir. Bu nedenle karşılaştırılabilirliği sağlayabilmek için bağımsız ve bağımlı teşebbüslerin bulunduğu pazarların karşılaştırılabilir olması ve farklılıkların fiyatlarda maddi bir etkisi olmaması ya da uygun ayarlamaların yapılabilmesi gerekmektedir. İlk adım olarak uygun pazarı ya da pazarları, inceleme konu mal ve hizmete ikame ürünleri ya da hizmetleri hesaba katmak hayati önem taşımaktadır¹⁷⁰. Pazar karşılaştırılabilirliğini belirlemede geçerli olabilecek ekonomik koşullar şunları kapsamaktadır: coğrafi konum, pazarların büyüklüğü, pazarlardaki rekabetin kapsamı, alıcı ve satıcıların göreceli rekabet konumları, ikame ürünlerin ve hizmetlerin bulunup bulunması, belli bölgelerde pazarın arz ve talep düzeyleri, tüketici alım gücü, hükümetin pazara ilişkin düzenlemesinin niteliği ve kapsamı, arazi, iş gücü ve anapara masrafları gibi üretim masrafları, taşımacılık masrafları, pazarın perakende veya toptan oluşu, ticari işlemlerin tarih ve zamanı vb.¹⁷¹.

Ülkeler arasında malların fiyatlarında önem değişiklikler bulunması da dikkate alınması gereken ekonomik koşullardan biridir. Ülkelerin piyasalarındaki rekabet ortamı, alıcıların gelir düzeyi ve üreticilerin rekabet gücü gibi nedenlerle malların fiyatları ülkeler itibarıyla farklılık gösterebilecektir. Ülkelere has özellikler nedeniyle fiyatlarda oluşan farklılıkların karşılaştırmalardaki maddi etkisi elimine edildikten sonra karşılaştırma yapılabilecektir¹⁷².

Bu yöntem en sık kullanılan ve vergi otoritelerince en çok tercih edilen yöntemdir. Bu yöntemde, karşılaştırılabilir durumlarda, karşılaştırılabilir kontrol dışı bir işlemde transfer edilen ürün veya hizmetler için belirlenen fiyat ile kontrollü bir işlemde transfer edilen ürün veya hizmetler için belirlenen fiyat karşılaştırılmaktadır. Fark olduğu durumda bu durum, bağlı işletmelerin ticari ve mali ilişkilerinin emsale

¹⁶⁹ Aktaş, 2004, **a.g.e.**, s. 88 -89

¹⁷⁰ OECD Transfer Pricing, 2001, s. I – 12-13.

¹⁷¹ OECD Transfer Pricing, 2001, s. I – 12-13.

¹⁷² Aktaş, 2004, **a.g.e.**, sf. 91

uygun olmadığını gösterebilmekte ve kontrol dışı işlemdeki fiyatın, kontrollü işlem fiyatıyla değişmesi gerekebilmektedir. Karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemlerin tespit edilmesi mümkün olduğunda, bu yöntem en güvenilir yöntemdir. Bu durumda bu yöntem diğer tüm yöntemlere tercih edilmektedir¹⁷³.

Emsal bedel ilkesinin uygulanması genellikle kontrollü işlemlerin şartları ile aynı işlemler bağımsız işlemlerde gerçekleşmesi halinde söz konusu olabilecek şartların karşılaştırılmasına dayanır.

Karşılaştırılabilirlik açısından da eğer kontrollü ve kontrollü olmayan işlemler arasındaki bir farklılık varsa düzeltme yapılması zorunludur.

Karşılaştırılabilir demek, karşılaştırılan durumlar arasındaki hiçbir farkın – varsa- değerlendirilen koşulları (fiyat veya kar marjı gibi) maddi anlamda etkilememesi veya bu farklılıkların etkilerini ortadan kaldıracak uygun ayarlamaların yapılabilmesinin mümkün olmasıdır¹⁷⁴. Rehberde göre karşılaştırılabilirlik ve bu bağlamda verilerde düzeltme yapılıp yapılmayacağının belirlenmesi açısından bir takım faktörlerin dikkate alınması gereklidir.

Bunlar:

- Mal ve hizmetlerin özellikleri,
- Fonksiyonel analiz (özellikle yeniden satış fiyatı yöntemi ve maliyet artı yöntemi uygulandığında çok önemlidir),
- Sözleşme şartları ve ekonomik şartlar,
- Hükümetler tarafından yapılan düzenlemeler
- İş stratejileridir¹⁷⁵.

Bu yöntemin uygulanabilmesi için ilişkili kişilerle yapılan işlemin, birbiriyle ilişkili olmayan kişilerin yaptıkları işlem ile karşılaştırılabilir nitelikte olması gerekmektedir¹⁷⁶. Burada karşılaştırılabilir nitelik kavramı, işleme konu mal veya hizmet ile işlemin koşullarının gerek ilişkili kişiler arasındaki işlemlerde, gerekse aralarında ilişki bulunmayan kişilerin arasındaki işlemlerde benzer nitelikte olmasını ifade etmektedir. Söz konusu işlemler arasında, ölçülebilir nitelikte küçük farklılıklar varsa, bu farklılıklar düzeltilerek yöntemin uygulanması mümkündür. Ancak,

---

¹⁷³ Yakar ve Ünal, 2007, sf. 127.

¹⁷⁴ Yaltı, 1999, sf. 109.

¹⁷⁵ Türkkot, 2005, 3; Koyuncu, 2005, 408-410.

¹⁷⁶ Mali Mevzuat Platform, 2006a, 23.

farklılıkların büyük olması ya da farklılıkların ölçülebilmesinin, yani somut bir biçimde tespit işlemlerinde dikkate alınabilme olanağının mümkün olmaması halinde, yöntemin de uygulanabilmesi mümkün olmayacaktır. Doğrudan karşılaştırma yapılmasına olanak veren bu yöntem karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemler için uygulamada en sık kullanılan yöntemdir¹⁷⁷.

Belgelemeye ilişkin OECD düzenlemelerinde zorunlu bir yöntem önerilmemektedir. Temel yaklaşım, eğer vergisel açıdan belgenin hazırlanması zorunlu değilse, durumun gerektiğinden fazla olarak, belgeleme konusunda mükelleflere aşırı sıkıntı, güçlük, maliyet getirilmemelidir¹⁷⁸.

Emtia teslimlerinde tercih edilebilecek yöntem olarak alınsa da özellikle marka olan ve know-how içeren ürün teslimleri ile yarı mamul mallarda tercih edilebilirliği azdır¹⁷⁹.

4.1.2. Maliyet Artı Yöntemi

Emsallere uygun fiyatın, ilgili mal veya hizmet maliyetlerinin makul bir brüt kâr oranı kadar artırılması suretiyle hesaplanmasını ifade eder.

Eğer koşullar uygunsa, işlemi yapan mükellefin bu mal veya hizmetlere ilişkin olarak ilişkisiz kişilerle yaptığı işlemlerde uyguladığı genel brüt kâr marjı (iç emsal), ideal oran olacaktır. Karşılaştırma için gerekli işlem sayısı yetersizse, uygun brüt kâr oranı kıstası, söz konusu mal veya hizmetin ilişkisiz kişilere satılması halinde uygulanacak fiyatı yansıtan kâr oranı olarak dikkate alınacaktır¹⁸⁰. Bu yöntem özellikle hammadde ve yarı mamuller ile imal edilen mallara ilişkin işlemlerde uygulama alanı bulmaktadır.

---

¹⁷⁷ Saraçoğlu ve Kaya, 2006, 154.

¹⁷⁸ Türkkot, 2005, 3.

¹⁷⁹ Mali Mevzuat Platform, 2006b, 8.

¹⁸⁰ 1Seri Nolu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hkında Genel Tebliğ, (RG Tarih 18.11.2007, Sayı 26704) s.22-23.

Tebliğde anlatılmak istenen; söz konusu yöntemin iç emsale göre tespit edilen brüt kar oranının ilişkili kişilerle yapılan işlemlere uygulanması yöntemi olduğudur. İç emsal olmasa dahi kar oranı dış emsale göre tespit edilebilecektir.

Maliyete ilave yönteminin uygulanmasında dikkate alınması gereken bir nokta da şirketlerin maliyetleri ile fiyatları arasında her zaman aynı yönde ilişki olmadığıdır. Maliyetlerin artması buna ilave edilecek kar marjının uygulanması ile bulunacak fiyatın artması anlamına gelmeyebilecektir. Piyasadaki rekabet koşulları nedeniyle maliyetleri yüksek olsa dahi şirketler daha düşük fiyatlara razı olabilmektedirler. Daha düşük fiyata razı olma, kar marjlarında düşme anlamına gelecektir. Bu nedenle rekabet koşullarından kaynaklanan fiyat düşüşleri emsal bedele ulaşmada dikkate alınması gereken konulardan biri olmaktadır¹⁸¹.

Maliyete ilave yöntemi, satıcının kar marjına odaklı bir yöntemdir. Sadece satıcının kar marjına odaklandığı için, karın marjın üstünde kalan kısmını alıcıya mal etmektedir. Dolayısıyla alıcıya daha fazla kar atfedilmesi riski bulunmaktadır¹⁸².

Maliyete ilave yönteminin uygulanmasında dikkate alınması gereken bir nokta da şirketlerin maliyetleri ile fiyatları arasında her zaman aynı yönde ilişki olmadığıdır. Maliyetlerin artması buna ilave edilecek kar marjının uygulanması ile bulunacak fiyatın artması anlamına gelmeyebilecektir. Piyasadaki rekabet koşulları nedeniyle maliyetleri yüksek olsa dahi şirketler daha düşük fiyatlara razı olabilmektedirler. Daha düşük fiyata razı olma, kar marjlarında düşme anlamına gelecektir. Bu nedenle rekabet koşullarından kaynaklanan fiyat düşüşleri emsal bedele ulaşmada dikkate alınması gereken konulardan biri olmaktadır¹⁸³.

Emsallere uygun fiyatın, ilgili mal veya hizmet maliyetlerinin makul bir brüt kar oranı kadar artırılması suretiyle hesaplanmasını ifade etmektedir. Tanımda yer alan makul kar oranı, kullanılan kaynaklar, piyasa koşulları gibi unsurlar göz önüne alınarak tespit edilir. Yarı mamullerde, hizmetlerde uygulanabilirliği mevcuttur¹⁸⁴.

---

¹⁸¹ Aktaş, 2004, **a.g.e.**, s. 109.

¹⁸² Hoffman, 2001, **a.g.e.**, s. 27.

¹⁸³ Aktaş, 2004, **a.g.e.**, s. 109.

¹⁸⁴ Mali Mevzuat Platform, 2006b, 8.

Bu yöntem özellikle ortak tesislere sahip ve uzun dönemli alım-satım anlaşmaları (sözleşmeli, imalatçı, fason üretim) yapmış ilişkili kuruluşlar arasındaki yarı mamul ve hizmet transferlerinde uygulanabilecek en etkili fiyat belirleme yöntemidir¹⁸⁵.

4.1.3. Yeniden Satış fiyatı Yöntemi

Emsallere uygun fiyatın, işlem konusu mal veya hizmetlerin aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan gerçek veya tüzel kişilere yeniden satılması halinde uygulanacak fiyattan, makul bir brüt satış kârı düşülerek hesaplanmasını ifade eder.

Bu yöntemde emsallere uygun fiyat ya da bedele ulaşmak için temel alınan unsur, aralarında herhangi bir bağlantı bulunmayan gerçek veya tüzel kişilere yapılması muhtemel satış ve bu satışta uygulanacak fiyat ya da bedeldir. Varsayımlara dayalı olarak saptanan söz konusu fiyat ya da bedelden uygun bir brüt satış kârı düşülerek ilgili işlem için emsallere uygun fiyata ulaşılabilecektir. Buradaki uygun brüt satış kârı, söz konusu mal ya da hizmet için işlem anında uygulanabilecek, piyasa koşullarına göre belirlenen ya da belirlenebilecek objektif nitelikte bir oran ile saptanan kârı ifade etmektedir. Bu kâr tutarı düşüldükten sonra da mal ya da hizmetin ilişkili kişilere satılmasında uygulanabilecek emsallere uygun fiyata ulaşılabilecektir.

Yeniden satış fiyatı, bağlı bir işletmeden alınan mal veya hizmetlerin bağımsız bir işletmeye yeniden satışında uygulanan fiyattır. Yeniden satış fiyatı, yeniden satış yapan işletmenin amaçladığı brüt kar marjından (yeniden satış kar marjı) düşüldükten sonra kalan tutar, bağlı işletmeler arasında varlık transferi için emsale uygun fiyat olarak nitelendirilebilmektedir¹⁸⁶.

Emsallere uygun fiyat ya da bedele ulaşmak için bu yöntemlere başvurulmasında en güvenilir karşılaştırma unsuru olması açısından öncelikle mükellefin ilişkisiz kişilerle yaptığı işlemlerde kullandığı fiyat ya da bedel (iç emsal)

---

¹⁸⁵ Güner, 2004, 3.

¹⁸⁶ Yakar ve Ünal, 2007, sf. 128.

karşılaştırmaya esas ölçü olarak alınacaktır. Bu şekilde kullanılan fiyat ya da bedellerin bulunmaması ya da güvenilir olmaması halinde doğrudan benzeri nitelikteki mükellef ya da kurumların işlemleri (dış emsal) karşılaştırma da esas alınacaktır. Bu belirleme, iç emsallerin ya da dış emsallerin birbirinin karşıt seçeneği olduğu, yani bu emsallerden yalnızca birisinin kullanılması gerektiği anlamına gelmemektedir. Emsallere uygunluğun saptanması amacıyla karşılaştırma yapılması esnasında, gerek iç emsallerin gerekse dış emsallerin birlikte kullanılması her zaman mümkündür. Amaç, en doğru ve güvenilir şekilde emsallere uygun fiyat ya da bedeli tespit etmektir.

Emsallere uygunluk ilkesi doğrultusunda tespit edilen fiyat veya bedellere ilişkin hesaplamalara ait kayıt, cetvel ve belgelerin ispat edici kağıtlar olarak saklanması zorunludur. Bu doğrultuda, seçilen yöntem ve uygulanmasına ilişkin bütün hesaplama ve belgeler, yöntemin seçilme gerekçelerini açıklayan en önemli unsurlardır¹⁸⁷.

Bu yöntem pazarlama faaliyetlerine uygulandığında büyük ihtimalle en etkili yöntem olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu yöntem, ABD transfer fiyatlaması sisteminin esasını oluşturan bölüm 482'nin 1968 yılı düzenlemelerinde, diğer ana üç yöntemden birisi olarak yer almış (karşılaştırmalı kontrol dışı işlem yöntemi ve maliyet artı yöntemiyle birlikte) ve transfer fiyatlaması hakkındaki 1998 yılı White Paper düzenlemelerinde de satış ve dağıtım yapan ilişkili kuruluş transferleri için tasarlandığı vurgulanmıştır¹⁸⁸.

4.1.4. Emsallere uygun fiyata yukarıdaki yöntemlerden herhangi birisi ile ulaşma olanağı yoksa :

Mükellef, işlemlerin mahiyetine uygun olarak kendi belirleyeceği diğer yöntemleri kullanabilir.

Ancak, bu şekilde bir belirleme yapılabilmesi için maddede öngörülen üç yönteme de başvurabilme olanağının olmaması gerekmektedir. Mükellefler, bu kapsamda uygulayabilecekleri yöntemleri tamamen kendileri belirleyecekleri gibi,

---

¹⁸⁷ Mali Mevzuat Platform, 2006a, sf. 24-25.

¹⁸⁸ Güner, 2004, sf. 3.

maddede sayılmayan ancak OECD'nin "Uluslararası Şirketler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlandırması Rehberinde" belirtilen ya da diğer ülkelerin uygulamalarında karşılaşılabilen yöntemleri de kullanabileceklerdir. Bu bağlamda uygulama olanağı bulabilecek yöntemlerin en önemlileri, OECD'nin Uluslararası Şirketler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlandırması Rehberi'nde "geleneksel işlem yöntemleri"ne başvurma olanağının olmadığı haller için "diğer yöntemler" başlığı altında önerilen kâr bölüşüm yöntemi ve işleme dayalı net kâr marjı yöntemidir. Bu yöntemler, bağlantılı şirketler arasındaki işlemlerden doğan kârı temel almaktadır.

Görüleceği üzere transfer fiyatının oluşturulmasında 5422 sayılı KVK'ndan farklı olarak 5520 sayılı KVK'nda belirsizlik giderilmiş olmakta ve mükellef kurumlara transfer fiyatının, belirlenen yöntemlerle tespit edilememesi halinde uygun bir yöntemle göre belirlenmesi suretiyle geniş bir hareket alanı sağlanmış olmaktadır.

Yukarıda açıklandığı üzere transfer fiyatının tespitinde mükelleflerin uygulayabileceği üç ayrı yöntem öngörülmüştür. Bu, mükellef kurumlar için getirilmiş yönlendirici ve uygulamada kolaylaştırıcı bir düzenlemedir. Bu yöntemler, OECD'nin "Uluslararası Şirketler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlandırması Rehberi"nde "geleneksel işlem yöntemleri" olarak öncelikle önerilen temel yöntemlerdir. Mükellefler, ilişkili kişilerle yaptıkları işlemlerde bu yöntemlerden işlemin niteliğine en uygun olanını seçerek, söz konusu yöntem doğrultusunda fiyat ya da bedeli belirleyeceklerdir. Bu yöntemlerden hiç birisi yukarıda açıklanan emsallere uygunluk ilkesi çerçevesinde fiyat ya da bedel tespitine olanak vermiyorsa, mükellefler kendi belirleyecekleri bir yöntem ile anılan fiyat ya da bedeli belirleyebileceklerdir. Ancak, bu şekilde bir belirleme yapabilmeleri için maddede öngörülen üç yöntemle de başvurabilme olanağının olmaması gerekmektedir. Bu durum, 13.maddede 4.yöntem olarak belirlenmiştir. Bu yöntemler arasında uygulama açısından herhangi bir öncelik sırası bulunmamaktadır. Uygulama kistası, "işlemin niteliğine en uygun yöntem"dir. Bu bağlamda, işleme uygulanacak yöntemlerden birisi, emsallere uygun fiyat ya da bedeli yansıtma açısından diğer yöntemlerden daha belirleyici ise yani "işlemin niteliğine en uygun yöntem" ise, uygulanacak

yöntem olarak söz konusu bu yöntem seçilecek, diğer yöntemlere kesinlikle başvurulmayacaktır.

Emsallere uygun fiyat veya bedele ulaşmak için bu yöntemlere başvurulmasında en güvenilir karşılaştırma unsuru olması açısından öncelikle mükellefin ilişkisiz kişilerle yaptığı işlemlerde kullandığı fiyat ya da bedelin (iç emsal) karşılaştırmaya esas ölçü olarak alınması daha doğru olacaktır. Bu şekilde kullanılan fiyat ya da bedellerin bulunmaması ya da güvenilir olmaması halinde doğrudan benzeri nitelikteki mükellef ya da kurumların işlemleri (dış emsal) karşılaştırmada esas alınması gerekir. Bu belirleme, iç emsallerin ya da dış emsallerin birbirlerinin karşıt seçeneği olduğu, yani bu emsallerden yalnızca birisinin kullanılması gerektiği anlamına gelmemektedir. Emsallere uygunluğun saptanması amacıyla karşılaştırma yapılması esnasında gerek iç emsallerin gerekse dış emsallerin birlikte kullanılması her zaman mümkündür. Amaç, en doğru ve güvenilir şekilde emsallere uygun fiyat ya da bedeli tespit etmektir.

İlişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanacak fiyat veya bedelin tespitine ilişkin yöntemler, mükellefin talebi üzerine Maliye Bakanlığı ile anlaşarak belirlenebilir. Bu şekilde belirlenen yöntem, üç yılı aşmamak üzere anlaşmada tespit edilen süre ve şartlar dahilinde kesinlik taşır. (KVK madde 13/5)

Uygun bir transfer fiyatlaması sistemi için; bölümsel yetkinin korunması, bölümlerin dış piyasayı kullanma özgürlüğüne sahip olması ve işletme genel merkezinin müdahalelerinden kaçınılması gereklidir. Bu ilkeler, marjinal maliyet ve piyasa temelli fiyatlama yöntemlerini öne çıkarmaktadır. Diğer taraftan, analitik ve pragmatik bir yaklaşıma sahip olan maliyet temelli yöntemler ile pazarlık yöntemi de adil ve tarafsız sonuçlar veren yaklaşımlardır.

OECD belirli bir yöntemin kullanılmasını zorunlu kılmaz. İlişkili kuruluşlar arasında, kontrollü işlemlerin emsal bedel ilkesine uygun olup olmadığı konusunda uygulanabilecek en iyi yöntem, kontrol dışı bağımsız işlemlerden elde edilecek fiyatların kullanılması olmasına rağmen, duruma göre en uygun yöntem seçilerek emsal bedel ilkesinin gerçekleşip gerçekleşmediğinin kontrol edilmesi

gerekmektedir¹⁸⁹. Belirtilen yöntemlerle emsallere uygun fiyata ulaşma olanağı yoksa, mükellef, işlemlerin mahiyetine uygun olarak kendi belirleyeceği ve daha doğru sonuç verdiği inandığı diğer yöntemleri kullanabilecektir. Ancak, mükelleflerin bu şekilde bir belirleme yapabilmeleri için, belirtilen üç yönteme de başvurabilme olanağının olmaması gerekmektedir. Bu durum 4. yöntem olarak belirtilmiştir¹⁹⁰.

Geleneksel işlem yöntemlerinin güvenilir olmadığı ya da uygulanma zorluğu olduğu durumlarda, emsal bedel şartlarını tespit için diğer yöntemler uygulanabilir. Bunlar kâr bölüşüm yöntemi ile işlemsel net marj yöntemidir.

4.1.5. Diğer Yöntemler

4.1.5.1. Kâr Bölüşüm Yöntemi (Profit Split Method)

Bu yöntemde bağımsız işletmelerin işlemlerden gerçekleştirmeyi beklediği karların paylaşımını belirlemek yoluyla, kontrollü bir işlemde oluşan özel koşulların karlar üzerindeki etkisi ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Bu yöntemde öncelikle bağlı işletmelerin kontrollü işlemlerden gerçekleştirdiği bölüştürülecek karlar belirlenmektedir. Daha sonra bu karlar bağlı işletmeler arasında, emsale uygunluk ilkesine göre yapılan bir anlaşmada beklenen kar paylaşımına yaklaşık olan geçerli bir temelde bölüştürülmektedir¹⁹¹.

Kâr bölüşüm yöntemi ilk olarak ilişkili kuruluşların kontrollü işlemler neticesinde elde ettikleri kârı tanımlar. Daha sonra söz konusu kârı ilişkili kuruluşlar arasında, piyasa koşullarında düzenlenmiş bir sözleşme mevcudiyeti varsayımına göre dağıtır. Her kuruluşun kâra olan katkısı fonksiyon analizi çerçevesinde belirlenir ve mevcut bulunan, dış piyasa verileriyle de değerlendirilir. Fonksiyon analizi kullanılan aktifler ve üstlenilen riskler esas alınmak suretiyle her kuruluşun işlevlerinin değerlendirilmesini esas alır. Fonksiyon analizi ve dışarıdan sağlanan verilerin yardımıyla, sürece katılan ilişkili kuruluşlardan her birisinin kâra ne kadar katkı yaptığı belirlenmeye çalışılır¹⁹².

---

¹⁸⁹ Türkkot, 2005, sf. 3.

¹⁹⁰ Saraçoğlu ve Kaya, 2006, sf. 155.

¹⁹¹ Yakar ve Ünal, 2007, sf.129.

¹⁹² Güner, 2004, sf.4

4.1.5.2. İşlemsel Net Marj Yöntemi (Transactional Net Margin Method)

İşlemsel net marj yöntemi işletmenin kontrollü bir işlemde; uygun bir faktöre (maliyet, satış ya da aktiflere) dayalı olarak elde ettiği göreceli kâr marjını inceler. Bu yüzden işlemsel net marj yöntemi, maliyet artı ve yeniden satış fiyatı yöntemleri ile benzer bir mantıkla çalışır. Benzerlikten kasıt güvenilir bir uygulama yapılabilmesi için işlemsel net marj yönteminin uygulama mantığı ile maliyet artı ve yeniden satış yöntemlerinin uygulama mantığının birbiriyle tutarlı olmasıdır. Bu durum aynı zamanda bir işletmenin kontrollü bir işlemde elde edeceği net kâr marjının, yine aynı işletmenin karşılaştırılabilir ancak kontrol dışı bir işlemde elde edeceği net kâr marjıyla aynı olması anlamına gelmektedir. Böyle bir işlemin olmaması durumunda, bağımsız kuruluşlar arası gerçekleşen ve karşılaştırılabilir nitelikteki işlemin net kâr marjı referans olarak dikkate alınır ¹⁹³.

Bu yöntemin avantajı, net kar marjlarının işleme dayalı farklılıklarından, karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yönteminde olduğundan daha az etkilenmesidir. Dezavantajı ise vergi mükellefinin net kar marjının, fiyat veya brüt kar marjı üzerinde ya hiç etkiye sahip olmayan ya da çok az doğrudan etkiye sahip olan bazı faktörlerden etkilenebilmektedir¹⁹⁴.

4.1.5.3. Peşin Fiyat Sözleşmeleri

Diğer bir uygulama ise peşin fiyatlandırma anlaşmaları ya da peşin fiyat sözleşmeleridir. Amerika'daki düzenlemelerle hemen aynı olan ve ilk defa Amerika tarafından 1991 yılında uygulanmış ve daha sonra Kanada, Fransa, Almanya, Japonya, Avustralya gibi birçok ülkede yürürlüğe konmuş bulunan ¹⁹⁵ uygulamada, uygulayacağı yöntemde tereddüdü bulunan mükellefler Maliye Bakanlığı ile karşılıklı anlaşma yaparak kullanacağı yöntemi tespit etmektedirler. Yöntem üzerinde anlaşma sağlanması halinde, bu yöntem üç yılı aşmamak üzere belirlenen süre ve koşullar altında kesinlik taşıyacaktır. Bu şekilde tespit edilen yöntem, belirlenen koşullar altında eleştiri konusu yapılamayacaktır. Bu sistemin en büyük avantajı, mükellefler açısından belli bir süre için uygulanacak yöntemin kesinlik taşıması ve

---

¹⁹³ Güner, 2004, sf. 4

¹⁹⁴ Yakar ve Ünal, 2007, sf.129

¹⁹⁵ Türkkot, 2005, sf. 6

herhangi bir eleştiri, ceza riski olmadan plan yapabilme, önünü görebilme olanağı vermesidir. İdare açısından en büyük avantaj ise, konunun başlangıçta belli bir anlaşma ile belirlenmesi ve eleştiri sürecinden başlayarak yargı sürecine kadar taşınabilecek bir işlemin getirdiği zaman ve iş yükünden tasarruf sağlanmasıdır¹⁹⁶.

Peşin fiyat sözleşmesi, vergi idaresi ile bağlı işletmeleri bulunan bir kurum arasındaki gönüllü müzakereler etrafında, kurumun dâhili fiyatlandırma planını oluşturacak ve böylelikle kurumun vergi yükümlülüğünü belirleyecek şekilde, belirli bir dönemde kontrollü işlemlerde uygulanacak fiyatlandırma yöntemi konusunda varılan bağlayıcı bir ön anlaşmadır¹⁹⁷.

Peşin fiyatlandırma anlaşmasının temel amacı, mükelleflerin ilişkili kişilerle yapacakları mal veya hizmet alım ya da satımında uygulayacakları transfer fiyatlandırmasına ilişkin olarak karşılaşılabilecek olası vergi ihtilaflarının önüne geçmektir.

Bakanlar Kurulu Karar Taslağına göre peşin fiyatlandırma anlaşmasının kapsamına, Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı'na kayıtlı mükelleflerin girmesi amaçlanmakta olup, söz konusu kurumların ilişkili kişilerle yaptığı yurt dışı işlemlere ilişkin olarak belirleyeceği yöntem konusunda 03/09/2007 tarihinden itibaren idareye başvurmaları öngörülmektedir.

Taslakta (tebliğde de aynı şekildedir) peşin fiyatlandırma anlaşmalarından sadece Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı'na kayıtlı mükelleflerin yararlanabileceği ifade edilmiştir. Bu hüküm ilk başta Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesindeki kanun metnine aykırı olmasının yanında, daha da önemlisi Anayasal ilkelere de aykırılık taşımaktadır.

Anayasa'nın 10 ve 73. maddeleri açısından vergi kanunlarının herkese eşit bir şekilde uygulanması şarttır. Bir ayrıma gidilebilmesi için haklı bir neden olması ve kamu yararı olması gerekir. Ancak burada haklı bir nedenden bahsetmek mümkün olmadığı gibi gereksiz bir ayırım yapıldığını söylemek de mümkündür. Taslağın ilk maddesinde tüm tam ve dar mükellef gerçek ve kurumlar için uygulamanın geçerli

---

¹⁹⁶ Mali Mevzuat Platform, 2006a, 26

¹⁹⁷ Peşin fiyat anlaşmalarının hukuki niteliği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Billur YALTI; "Kurumlar Vergisi Kanununun "Yenisi": Peşin Fiyat Sözleşmeleri", Vergi Sorunları, Aralık 2006, Sayı:219.

olacağı ifade edilmesine karşın sadece belli bir gruba peşin fiyat sözleşmesi yapma hakkının tanınması tartışmasız bir şekilde eşitlik ilkesine aykırıdır. İdarenin bu şekilde bir kısıtlayıcı düzenleme yapması yeterince hazırlıklı olmadığı düşüncesini yaratmaktadır. Mükellefler açısından haksız rekabete neden olabilecek olan bu durum taslakta düzeltilmeli ve revize edilerek yayınlanmalıdır¹⁹⁸

4.1.5.4. Emsal Fiyat Prensibi Karşısı Bir Yaklaşım: Global Formüller Dağıtım (Oranlama Yöntemi)

Ülkeler arasında henüz uygulanmayan bu yöntem, ulusal vergi idareleri tarafından, doğru bir kâr düzeyi belirlenmesinin bir aracı olarak, emsal fiyat prensibine alternatif olarak önerilmektedir.

Global formüller dağıtım yöntemi, çok uluslu bir işletme grubunun toplam kârının konsolide edilerek önceden belirlenmiş ve mekanik bir formül ile farklı faaliyette bulunan bağlı işletmelere dağıtılmasını öngörmektedir. Bu yöntemin üç ana unsuru vardır: vergilendirilecek birimin belirlenmesi (yani çok uluslu bir işletme grubunun hangi şube ve yavru şirketlerinin global vergi yükümlülüğü bünyesinde değerlendirileceği), global kârların doğru bir şekilde hesaplanması ve global kârın dağıtımını için kullanılacak ölçütün geliştirilmesi. Dağıtım anahtarı olarak maliyetler, aktifler, ücretler ve satış hasılatları dikkate alınabilir.

Global formüller dağıtımla ilgili en önemli sorun, bu sistemin hem çifte vergilendirmeye karşı koruyacak hem de tek bir vergilendirmeyi sağlayacak şekilde uygulanmasının zorluğudur. Bunu başarmak için uluslararası koordinasyon ve oy birliği ile önceden belirlenmiş bir formüle ihtiyaç olacaktır. Böyle bir anlaşmaya varmak hem çok zaman tüketecektir; hem de ülkelerin tek bir evrensel formülü kabul etmek istemeleri çok zor olacaktır.

Bu yöntemin avantajlarını aşağıdaki gibi saymak mümkündür¹⁹⁹:

- Emsal bedel prensibine alternatif olarak, bu yöntem vergi mükellefleri açısından daha fazla idari güven ve kesinlik sağlamaktadır.

---

¹⁹⁸ Aynı doğrultuda görüşler için bkz. Güler Hülya YILMAZ; “Taslak Transfer Fiyatlandırması Kararnamesi” (www.verginet.net); Gressi BENVENISTE; “Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Taslak Kararda Değişiklik Bekliyoruz” (www.verginet.net).

¹⁹⁹ Beylik, 2004b, 7

- Yöntem, ilgili firmalar arasındaki ilişkilerde iş hayatının gerçeklerini daha iyi yansıtacak bir şekilde dünya çapındaki tüm grup şirketlerini bir tek mükellef olarak ele almaktadır.

- Yöntem, diğer yöntemlerin tersine vergi mükelleflerinin yasaya uyma maliyetini azaltmaktadır. Mükelleflerin yerel vergisel amaçları için tek tip bir hesap tablosu sunması yeterli olmaktadır.

Sayılan avantajlar karşısında bazı ülkeler global formüller dağıtımını kabul etmeyi isteseler bile, ülkeler kendi yetki alanlarında baskın olan faaliyetlere dayanan bir formüle farklı etmenler sokmak veya önem vermek isteyebileceklerinden dolayı anlaşmazlıklar söz konusu olacaktır.

Bu yönetime geçiş, çok büyük politik ve idari karmaşıklığa neden olabilir ve uluslar arası vergilendirme alanı için hiç de gerçekçi olmayan bir uluslar arası işbirliği seviyesini gerektirmektedir. Böylesi birçok taraflı işbirliği, çok uluslu işletmelerin bulunduğu bütün ülkeleri içermek durumundadır. Aksi halde çok uluslu işletmeler çok farklı iki sistemin uygulanmasından kaynaklanan yüklerle karşı karşıya kalacaklardır. Yani, aynı işlemler için grup üyelerine atfedilecek karların farklı yöntemlerle hesaplanması ya çifte vergilendirmeye ya da vergi dışı kalmaya neden olabilecektir²⁰⁰.

4.1.6. Emsal Bedele Ulaşmak İçin Yöntem Belirlenmesi ve öncelik sırası

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesinde transfer fiyatlandırmasında kullanılacak yöntemler ismen ifade edilmiştir. Gerek ABD uygulamasında gerek OECD düzenlemelerinde kullanılan yöntemlerle bire bir aynı olan ve kurumlar vergisine dahil edilen yöntemler; karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, maliyet artı yöntemi, yeniden satış fiyatı yöntemi ve mükellefçe belirlenen yöntem olarak sıralanabilir²⁰¹. Mükellefler, ilişkili kişilerle yaptıkları işlemlerde uygulayacağı fiyat veya bedelleri, işlemin mahiyetine en uygun olan yöntemi kullanarak tespit

---

²⁰⁰ Yaltı, 1996, sf. 117.

²⁰¹ Şenyüz, 2007, sf. 55.

ederler.Bu durumda uygulama olanağı bulunan yöntemler işleme dayalı kâr yöntemleri olan kâr bölüşüm yöntemi ve işleme dayalı net kâr marjı yöntemidir. Söz konusu yöntemler ilişkili kişiler arasındaki işlemlerden doğan kârı esas almaktadır.

Mükelleflerin bu konuda yapması gerektiği ilk adım ilişkili kişilerle olan işlemlerinde kullandıkları fiyatların emsal bedel tespit yöntemlerinden birini kullanarak, kullanmaları gereken transfer fiyatına ulaşmalarıdır. Emsallere uygun fiyat veya bedele ulaşmak için öncelikle iç emsal kullanılacak, bu şekilde kullanılacak fiyat veya bedelin bulunmaması ya da güvenilir olmaması halinde dış emsal karşılaştırmada esas alınacaktır. Ancak hemen belirtelim ki dış emsal verilerine ulaşmak kolay olmayacaktır. Zira Türkiye’de dış emsal verilerine ulaşmayı mümkün kılan bir veri tabanı bulunmamaktadır.

Karşılaştırılabilir fiyat yöntemi emtia ticareti, komisyonlar, royalty ödemelerinde; maliyet artı yöntemi özellikle fason sözleşmeli üretim, hammadde ve yarı mamuller ile imal edilen mallara ilişkin işlemlerde; yeniden satış fiyatı yöntemi ek işlem yapılmadan mal satışında (alım-satım) tercih edilen yöntemlerdir.

Yöntemler arasında uygulama açısından herhangi bir öncelik sırası yoktur. Uygulama kıstası “işlemin niteliğine en uygun yöntem”dir. Bu bağlamda, işleme uygulanacak yöntemlerden birisi, emsallere uygun fiyat ya da bedeli yansıtma açısından diğer yöntemlerden daha belirleyici ise yani “işlemin niteliğine en uygun yöntem” ise, uygulanacak yöntem olarak seçilecek, diğer yöntemlere kesinlikle başvurulmayacaktır.

Mükellefler, ilişkili kişilerle yaptıkları işlemlerde bu yöntemlerden işlemin niteliğine en uygun olanı seçerek, söz konusu yöntem doğrultusunda fiyat ya da bedeli belirleyeceklerdir. Bu yöntemlerden hiç birisi emsallere uygunluk ilkesi çerçevesinde fiyat ya da bedel tespitine olanak vermiyorsa, mükellefler kendi belirleyecekleri bir yöntem ile anılan fiyat ya da bedeli belirleyebileceklerdir. Ancak, bu şekilde bir belirleme yapabilmeleri için maddede öngörülen üç yönteme de başvurabilme olanağın olmaması gerekmektedir. Bu durum, maddede 4. yöntem olarak belirtilmiştir. Bu yöntemler arasında uygulama açısından herhangi bir öncelik sırası yoktur, uygulama kıstası, “işlemin niteliğine en uygun yöntem”dir²⁰².

---

²⁰² Mali Mevzuat Platformu, 2006a, sf.23.

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımıyla ilgili en önemli yeniliklerden birisi de emsaline uygun fiyatın tespiti ile ilgili ispat mükellefiyetinin tamamen mükellefe bırakılması ve bu nedenle, emsaline uygun fiyat tespiti ile ilgili bilgi, belge ve hesaplamaların defter kayıtlarına esas belge derecesinde saklanması zorunluluğunun getirilmesidir. Bu çerçevede, gerek kanunda sayılan yöntemlerden biri ve gerekse kanunun cevaz verdiği şekilde işlemin özelliğine uygun olarak tespit edilen yöntem ve bu yönteme göre yapılan hesaplamalar ibraz edilmek üzere saklanacaktır. Bu belge ve bilgi saklama, aynı zamanda transfer fiyatlandırması yönteminin doğru seçildiğine ve işleme en uygun yöntem olduğuna dair sorumluluğu da içermektedir.

Emsallere uygun fiyat ya da bedele ulaşmak için bu yöntemlere başvurulmasında en güvenilir karşılaştırma unsuru olması açısından öncelikle mükellefin ilişkisiz kişilerle yaptığı işlemlerde kullandığı fiyat ya da bedel (iç emsal) karşılaştırmaya esas ölçü olarak alınacaktır. Bu şekilde kullanılan fiyat ya da bedellerin bulunmaması ya da güvenilir olmaması halinde doğrudan benzeri nitelikteki mükellef ya da kurumların işlemleri (dış emsal) karşılaştırmada esas alınacaktır. Bu belirleme, iç emsallerin ya da dış emsallerin birbirlerinin karşıt seçeneği olduğu, yani bu emsallerden yalnızca birinin kullanılması gerektiği anlamına gelmemektedir. Emsallere uygunluğun saptanması amacıyla karşılaştırma yapılırken, gerek iç emsallerin gerekse dış emsallerin birlikte kullanılması her zaman mümkündür. Amaç, en doğru ve güvenilir şekilde emsallere uygun fiyat ya da bedeli tespit etmektir²⁰³.

X A.Ş., gerçek kişi ortağı Bay A ya mal ve hizmet alım satımı ile ilişkili olmayan nakit borç veriyor. Şirket, örneğin ilk aşamasında faiz geliri hesaplamıyor. Örnek olayda karşımıza ilk çıkan problem, bu işlemin transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç aktarımı sayılıp sayılmayacağını nasıl anlayacağız²⁰⁴? 5520 sayılı yasanın 13. maddesinde yer alan açıklamalar ışığında bu konuyu açmaya çalışalım. Sorgulama sıramız;

---

²⁰³ Saraçoğlu ve Kaya, 2006, sf.

²⁰⁴ <http://www.istanbulymmo.org.tr/iymmo/DOSYALAR/MaliPlatform/58.%20transfer%20fiyatlamasi%20uygulamasinda%20bazi%20sorunlar.pdf> erişim tarihi 04.09.2010

- İşlemin ilişkili kişi ile yapılıp yapılmadığı,
- İlişkili kişi ile yapılan işlemin yasada belirtilen türde bir işlem olup olmadığı,
- İlişkili kişi ile yasada belirtilen türdeki işlemin emsallere uygunluk ilkesine göre yapılıp yapılmadığı şeklinde oluşacaktır.

Buna göre;

- Kurumun gerçek kişi ortağı yasaya göre ilişkili kişi olduğundan düzenleme kapsamında yer almaktadır.
- Aynı şekilde ilişkili kişiye ödünç para verilmesi de yine düzenleme kapsamındadır.
- Bu durumda bakılacak konu, bu ödünç para verme işleminin emsaline uygunluk ilkesine uygun olarak yapılıp yapılmadığının tespiti olmalıdır. Transfer fiyatlandırması uygulamasının bir anlamda omurgasını oluşturan emsaline uygunluk ilkesi, kanunda yer alan ifadesiyle, ilişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanan fiyat veya bedelin, aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması durumunda oluşacak fiyat veya bedele uygun olmasını ifade eder. Şirketin faiz geliri hesaplamaması, yapılan uygulamanın emsallere uygunluk ilkesine göre olmadığını göstermektedir. Bu durumda, yasanın öngördüğü şekilde bir işlem mevcuttur ve transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç aktarılmış olmaktadır.

Bir sonraki sorun, şirketin orağa verdiği borca faiz uygulaması halinde faiz oranının ne olacağı ve nasıl hesaplanacağı hususudur. 5520 sayılı kanununun 13. maddesinde transfer fiyatlaması yöntemleri, Karşılaştırılabilir Fiyat yöntemi, Maliyet artı yöntemi ve Yeniden satış fiyatı yöntemi olarak sayılmış, kurumların ilişkili kişilerle yapacakları işlemlerde uygulayacakları fiyat veya bedelleri bu yöntemlerden işin mahiyetine uygun olanını kullanarak tespit edecekleri belirtilmiştir. Ayrıca, bu yöntemlerin uygun olmaması halinde kurumun bu fiyat veya bedeli bir başka yöntemle de tespit edeceği yasaya eklenmiştir. Yeni getirilen bir başka uygulama ise, Maliye Bakanlığı ile anlaşmak suretiyle bir fiyat veya bedel tespiti yapılabileceği konusudur.

Ortağa verilen borç paraya uygulanacak faiz oranının tespiti ile ilgili olarak platform üyelerinin görüşleri, her olaya göre uygulanacak yöntemin değişebileceği ve bir genelleme yapmanın doğru olmayacağı şeklinde oluşmuştur. Örneğimizde, ortağa verilen paranın bankadan çekilip verilmesi halinde bankaya ödenecek faiz

tutarını oluşturacak olan “maliyet artı” yöntemi uygulanabilecekken, kurumun kendi kaynaklarından verilmesi halinde

ise, bu paranın başka kaynaklarda değerlendirilmesi halinde oluşacak getiriye esas alan “karşılaştırılabilir fiyat” yönetim esas alınabilecektir. Bu işlemde;

- Yüklenilen gider veya
- Mahrum kalınan gelir, kurumun yükünü oluşturmaktadır. Yasada belirtilen yöntemlerden birisi veya kurumun seçeceği ve işleme uygun yöntem kullanılabilir.

Görüleceği üzere, bir kurumun ilişkili bir kişiyle yapacağı aynı mahiyetteki işlemde bile konunun özelliğine göre farklı transfer fiyatlandırması yöntemi tespit edilebilecektir. Platform üyeleri arasında bu aşamada, reeskont faizinin bir değerlendirme yöntemi olarak veya bir değerlendirme yönteminin unsuru olarak dikkate alınıp alınmayacağı konusu değerlendirildi ve reeskont faizinin emsal olma özelliği tartışıldı. Oluşan ağırlıklı görüş, reeskont faizi uygulamasının 5520 sayılı yasa ile örtülü kazanç uygulamasıyla ilgili olarak herhangi bir değerlendirme ölçüsünün olmaması nedeniyle, gerek uygulama birimleri ve gerekse yargı organları tarafından genel kabul görmüş bir oran olarak dikkate alındığı, 5520 sayılı yasa ile getirilen yöntemlerden birine uygun olarak değerlendirme işlemlerinin yapılabileceği ve bu durumun esas olması gerektiği, eğer bu yöntemlere göre fiyat veya bedelin değerlendirilmesi mümkün olmazsa kurumların işleme uygun olarak reeskont faizini değerlendirme ölçüsü olarak alabilecekleri şeklinde kendini gösterdi.

4.1.7 . Belgelendirmenin Önemi

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımında en önemli yeniliklerden birisi de emsaline uygun fiyatın tespiti ile ilgili ispat mükellefiyetinin tamamen mükellefe bırakılması ve bu nedenle, emsaline uygun fiyat tespiti ile ilgili bilgi, belge ve hesaplamaların defter kayıtlarına esas belge derecesinde saklanması zorunluluğunun getirilmesidir. Elbette ki bu düzenleme, hesaplama yöntem ve belgelerinin kanıtlayıcı belge olarak kabul edilmesi, mükellef için önemli bir durumdur. Zira bugüne kadar olan uygulamada, inceleme elemanları, mükellefin bu anlamda ibraz etmiş olduğu hiç bir bilgi ve hesaplamayı esas almaksızın sadece kendi hesaplamaları üzerinden hareket etmekte iken, bu düzenleme ile mükellef hesaplamaları da ciddi bir evrak mahiyeti kazanmaktadır. Tabidir ki bu düzenleme

ile kurumların yaptıkları her hesaplama kabul edilebilir nitelik kazanmamaktadır. Sonuçta yeni düzenleme ile emsiline uygun fiyat tespiti objektif bir kritere başlanmış olmaktadır²⁰⁵.

4.1.8. OECD'nin Cezalandırmaya Bakışı

Transfer fiyatlandırması düzenlemelerine ve yükümlülüklerine uyulmaması durumunda, ceza verilmesi OECD rehberinde düzenlenmiştir. Cezalarla ilgili temel yaklaşımlar şöyle sıralanabilir²⁰⁶:

- 1- Cezalandırmada temel amaç kurullarla uygunluğun sağlanması olmalıdır
- 2- Mükelleflere aşırı yük ve maliyet getirecek boyutta olmamalıdır
- 3- Cezalarda suçla orantılı olacak şekilde, adil düzenlemeler olmalıdır.

OECD ülkelerinin pek çoğunda cezalar eksik hesaplanan verginin belli bir oranı şeklinde uygulanmaktadır. Bu oran % 20 il % 200 arasında değişebilmektedir.

Bu bağlamda, herhangi bir kasıtlı hatanın olmadığı bir durumda, sadece belli oranların tutarların az olmasından dolayı yüksek cezalar kesilmesinin uygun olmadığına, yine mükelleflerin iyi niyetle emsal bedel uygulamasına çalıştıkları halde belli kurullara uygunluğun sağlanmadığı bir durumda da yüksek cezaların kesilmesinin uygun olmadığına ilişkin düzenlemeler, rehberde yer almaktadır.

Özellikle transfer fiyatlandırması uygulaması bağlamında mükellefin elde edemediği ya da mükellefe açık olmayan bir veriden, datadan dolayı ortaya çıkan eksiklikten dolayı mükelleflere ceza kesilmesi uygun değildir.

Transfer fiyatlandırması uygulamalarında, her ülke, emsal bedel ilkesine aykırı olan işlemlerde, işlemlere ait fiyatların yeniden belirlenmesi bağlamında yetki, otorite sahibidir.

---

²⁰⁵ Mali Mevzuat Platform, 2006b, sf.10.

²⁰⁶ Türkkot, 2005, sf. 6-7.

İşlemlerin fiyatlarının yeniden belirlendiği böyle durumlarda, diğer ülkelerde hesaplarda gerekli düzeltmelerin yapılması gerekmektedir. Aksi halde çifte vergilendirme durumu ortaya çıkabilmektedir.

Ancak her zaman karşılıklı düzeltmeler bağlamında sonuç elde etmek kolay olmadığından, bu bağlamda veri anlaşmaları yoluyla devreye girecek olan karşılıklı mutabakat sistemi (mutual agreement procedure) bu tür transfer fiyatlandırması sorunlarının çözümünde önemli rol oynamaktadır ve transfer fiyatlandırması uygulamalarında giderek önemli olmaktadır.

Çok uluslu bir şirkette, bir birim, sahip olduğu know how'un gruba ait başka bir birim tarafından kullanılması karşılığında, gruba ait diğer şirketlerden birine ait patentin lisansını elde edebilir. Böyle bir işlemde işlemlerden dolayı herhangi bir kar veya zarar ortaya çıkmayabilir. Ancak böyle bir işlemde de emsal bedel ilkesinin geçerli olarak uygulanıp uygulanmadığı, tüm işlemlerin özellikleri dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

3.1.8.- İhtilafı Konulara Yönelik İdari Çözüm Yolları

İki veya daha fazla vergi idaresinin, emsallere uygunluk koşullarını belirlerken farklı yaklaşımda bulunmaları halinde sonuç çifte vergilendirme değildir. Çifte vergilendirme, aynı gelirin birden fazla vergi yönetimince vergi matrahına dâhil edilmesidir. Gelir farklı vergi yükümlülerinin elinde ise ekonomik (bağlı şirketler için), aynı hukuk süjesinin elinde ise hukuksal (işyerleri için) çifte vergilendirme söz konusudur.

Çifte vergilendirme esasen küreselleşme öncesi uluslararasılaşma sürecinde ortaya çıkan bir vergi sorunudur. Küreselleşme sürecinin bir sonucu olarak uluslar arası ekonomik ilişkilerin yoğunlaşması çifte vergilendirme sorununun önemini artırmıştır. Çifte vergilendirmenin bir olumsuz yönü de; ulusal hükümetlerin vergilendirme yetkisini sınırlamasıdır. Bu olumsuz özelliği ile de çifte vergilendirmenin küreselleşme sürecini sekteye uğratabilecek bir mali sorun olmasıdır²⁰⁷.

---

²⁰⁷Saraç, Özgür, Küresel Vergi Rekabeti ve Ulusal Vergi Politikaları, Ankara 2006, sf.86.

Transfer fiyatlamasına ilişkin kuralların vergi yükümlüleri ve diğer devletler açısından adil sonuçlar yaratmasında üç konu önemlidir. 1. İnceleme uygulamaları, 2. İspat yükü, 3.Cezalardır.

OECD üyesi ülkeler arasında inceleme uygulamaları çeşitlilik arz etmektedir. Birçok vergi idaresi transfer fiyatlaması üzerine uzman denetim elemanları kullanmakta ve bu tür incelemeler diğer incelemelere nazaran daha uzun sürebilmekte ve farklı usul kuralları içerebilmektedir.

Bir transfer fiyatlaması uygulamasında değerlendirilecek olguların karışıklığı en iyi niyetli vergi yükümlüsünün bile hata yapmasına neden olabilir. Hatta en iyi niyetli denetim elemanı bile olgulardan yanlış sonuçlara varabilir. Vergi idareleri mutlaka bu değerlendirmeyi göz önüne almalıdır. Bu yaklaşımın iki yönü vardır: Birincisi, denetim elemanları yaklaşımlarında esnek olmalı ve vergi yükümlülerinden transfer fiyatlarında –mevcut olgu ve koşullar altında- gerçekçi olmayan bir doğruluk beklememelidir. İkincisi, denetim elemanları, emsallere uygunluk ilkesinin uygulanmasında vergi yükümlüsünün ticari değerlendirmesini göz önüne almalıdır, çünkü transfer fiyatlaması analizi ticari gerçekliklere bağlıdır. Bu nedenle inceleme, vergi yükümlüsünün fiyatlarını belirlerken seçtiği yöntemeye dayalı bir bakış açısı ile başlatılmalıdır ²⁰⁸.

İspat yükü konusunda da ispat yükünü düzenleyen kuralların vergi yükümlüsü ve vergi idaresinin tutumu üzerindeki etkisini değerlendirmek gerekir. Örneğin; ulusal bir yasa uyarınca ispat yükünün vergi idaresinde olduğu bir devlette, vergi yükümlüsünün, fiyatlamasının emsallere uygun olmadığı vergi idaresi tarafından ortaya konulmadıkça, transfer fiyatının doğruluğunu kanıtlama konusunda herhangi bir hukuksal yükümlülüğü olmayacaktır. Böyle bir durumda dahi vergi idaresi, vergi yükümlüsünü denetimi mümkün kılacak kayıtları ortaya koymaya zorlayabilir.

İspat yükünün vergi yükümlüsüne ait olduğu devletlerde, vergi idaresi dayanaksız bir şekilde matrah takdir etme özgürlüğüne sahip değildir. İdare, emsallere uygunluk ilkesini ihmal ederek, örneğin hâsılatın belirli bir yüzdesini hesaplamak suretiyle matrah takdir edemez. Bu gibi ülkelerde, konu dava aşamasına geldiğinde, vergi yükümlüsünün üzerindeki ispat yükü yer değiştirmektedir. Şöyle ki, transfer fiyatının emsallere uygun olduğu vergi yükümlüsü tarafından dayanakları ve

---

²⁰⁸ Yaltı, 1996, sf.119.

kanıtları ile ortaya konulduğu takdirde, ispat yükü yasal veya de facto olarak yer değiştirmekte ve vergi idaresi, vergi yükümlüsü tarafından belirlenen transfer fiyatının neden emsallere uygun olmadığını ve takdir edilen matrahın neden doğru olduğunu kanıtlama yükümlülüğü altında girmektedir²⁰⁹.

Vergi yükümlüleri ve vergi idareleri transfer fiyatlamasında ispat yükünü temelsiz ve kanıtlanamayacak iddialara dayanak alarak kötüye kullanmamalıdır. Vergi idareleri, ispat yükü vergi yükümlüsüne ait olsa bile, belirlediği transfer fiyatının emsallere uygun olduğunu gösterme konusunda hazırlıklı olmalıdır. Tersine, vergi yükümlüleri de, ispat yükü hakkındaki kurallar ne olursa olsun transfer fiyatlarının emsallere uygun olduğunu ortaya koyma bakımından hazır olmalıdır²¹⁰.

Globalleşme, vergi kaçakçılığı ve vergiden kaçınma yollarını artırması nedeniyle ülkelerin vergi gelirlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ödenecek vergiyi azaltmanın başlıca iki yolu bulunmaktadır. Bunlar, vergiden kaçınma (tax avoidance) ve vergi kaçakçılığıdır (tax evasion). Mükellefler, vergi kanunlarının kendilerine sağladıkları olanakları veya vergi kanunlarının boşluklarını kullanarak, vergi konusu işlemlerini vergi dışı bırakmaktadırlar. Çok uluslu şirketlerin mal ve hizmet fiyatlandırma alanında vergiden kaçınmalarının önüne geçebilmek için vergi idareleri, geniş kapsamlı ve karmaşık vergi kanunları ve kuralları koymaktadırlar. Bu kurallar arasında, transfer fiyatlandırması, örtülü sermaye (thin capitalization) ve kontrollü yabancı şirket kuralları sayılabilir. Çok uluslu şirketler vergiden kaçınmak amacıyla vergi planlamasına gitmektedirler. Vergi kaçakçılığı ile vergiden kaçınma arasındaki çizginin çok belirsiz olması, çok uluslu şirketler bakımından vergiden kaçınmak için yapılacak bu planlamayı çok hassas bir konuma sokmaktadır²¹¹. Mükellefler örtülü kazanç ve örtülü sermaye uygulamalarını vergiden kaçınma amacıyla yapacaklardır. Vergi idareleri ise vergiden kaçınmayı engellemek için kanuni boşlukları doldurma ve mükellef uygulamalarını vergi dışı olarak tasnif etmek için uğraşacaklardır. Mücadele konuyu daha da girift yapmakta, içinden çıkılmaz bir hale sokmaktadır. Sorunun aşılması için vergi idareleri, emsallerine uygunluğu sağlayacak yöntemler, emsal bedel aralığının kullanımı ve peşin fiyatlandırma sözleşmeleri gibi yöntemlerin geliştirilmesine yönelmektedirler. Mükellefler de vergi idareleri ile uzlaşma arayışına girmektedirler. Konunun uluslar

---

²⁰⁹ Yaltı, 1996, sf.120.

²¹⁰ Yaltı, 1996, sf. 121.

²¹¹ Kızılot, 2002, **a.g.e.**, s. 43

arası boyutu olduğundan, ülkeler arasındaki işbirliği olanakları hem teorik planda hem de pratik alanda artmaktadır.

4.1.9.1.- Çifte Vergilendirme Kavramı

KVK 13, hem Türkiye’de mukim ilişkili kişiler arasında, hem de tarafları Türkiye’de mukim olan ve olmayan ilişkili kişiler arasında transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımlarını düzenler. Gerek örtülü kazanç dağıtan mukim kurumun kurumlar vergisi matrahının dağıtılan kazanç miktarı kadar yükseltilecek vergilendirilmesi, gerekse mukim olmayan ortak-bağlı kişilerin elde ettiği varsayılan dağıtılmış kar payının vergilendirilmesine yönelik düzeltme işlemleri, hem sınır içi hem de sınır ötesi etkiler yaratır. Bu türden kazanç dağıtımlarında mukim olmayan ortak-bağlı kişiler de yer aldığından, söz konusu vergilendirme süreci ile ilgili olarak, eğer ilişkili kişi vergi anlaşmasına taraf bir ülkede mukimse, vergi anlaşmalarının bu sürece etkisi incelenmesi gereken bir konudur ²¹².

Transfer fiyatlandırmasına ve çifte vergilendirmenin önlenmesine ilişkin olarak Avrupa Birliği’ndeki ilk çalışmalar 1976 yılında başlamıştır. Bu çalışmada, transfer fiyatlandırmasıyla ilgili olarak emsallerine uygunluk ilkesine aykırılık nedeniyle bir üye devlet tarafından yapılan tarhiyat, çifte vergilendirme sonucunu doğuruyorsa, karşı taraf için bir düzeltme öngörülmüştür. Bu düzenleme uygulamada çok uygun görülmemiştir. Bunun en büyük nedeni, farklılıkları giderme yönündeki girişimlerin üye ülkelerin mali özerklik alanlarına etki yapması ve bunun üye devletler tarafından kolaylıkla kabul edilememesidir.

Çok uluslu şirketlerin faaliyetleri en az iki ayrı ülke içinde cereyan etmektedir. Şirketlerin faaliyetlerini kendi bakış açılarından değerlendiren ve genellikle birbiriyle uyumsuz bakış açıları olan iki ayrı devlet bulunmaktadır. İki ayrı devletin bir vergi vakasında takınacağı tutum çifte vergilendirme riskini ortaya çıkarabilecektir. Ülkelerin çok uluslu şirketlerde örtülü kazanç ve örtülü sermaye uygulamaları karşısında tek yanlı olarak yapacağı tarhiyat karşısında, diğer ülkenin bu tarhiyata karşı düzeltme yapmaması durumunda çifte vergilendirme sorununu

---

²¹² Yaltı, 2007, sf. 8.

gündeme getirecektir. Zira karşı düzeltmenin yapılmaması halinde aynı gelir üzerinden iki ayrı ülkede vergileme yapılmış olacak ve beraberinde uluslararası ihtilafların doğmasına sebep olacaktır. Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesi için şirketler üzerinde olumsuz etkisi bulunan çifte vergilendirmenin karşılıklı mutabakat ile çözümlenmesi gerekecektir²¹³.

Çifte vergilendirme bir mükellefin aynı vergilendirme dönemine ilişkin aynı vergi matrahı üzerinden birden fazla aynı mahiyette vergi alınması olduğu için mükelleflerin üzerine ilave yükler getirmektedir. Vergide eşitlik, ödeme gücü ve adalet ilkelerine tezatlık teşkil etmektedir. Uluslararası yatırım ve ticaretin gelişmesinin önündeki engellerden birini oluşturmaktadır²¹⁴.

Çifte vergilendirmenin önemli konu olmasının asıl sebebi ise transfer fiyatlandırmasının bu olguya sebep olmasıdır. Transfer fiyatlandırmasının öneminin artması beraberinde çifte vergilendirmeyi getirmektedir.

Türkiye'nin taraf olduğu çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında da transfer fiyatlamasına yönelik olarak bir düzenleme yapılmıştır. Düzenlemelere bakıldığında bağımlı işletmeler arasında oluşabilecek ticari ve mali ilişkilerden farklı koşullar altında gerçekleşmesi ve bunun sonucunda kar kaydırmalarının kendini göstermesi doğrudan transfer fiyatlandırması uygulamasındaki kriterleri karşımıza çıkarmaktadır. Böylece emsaline göre göze çaracak derecede yüksek fiyat, bedel, faiz ve kiralar üzerinden alım-satım, imalat, inşaat muamelelerinde, hizmet ilişkilerinde, ödünç para verme-alma veya kiraya verme, kiralama işlemlerinde bulunulması sonucunda kendini gösteren örtülü kazanç dağıtımı ve bu dağıtımın hasıllattan gider olarak indirilmemesi tamamen uluslararası vergi hukukunun paralelinde bir uygulamadır²¹⁵.

Bazı durumlarda vergi mevzuatında yer almamakla birlikte, uygulamalar ile ekonomik çifte vergilendirme meydana gelmektedir. Örneğin bir vergi incelemesinde mükelleflerden birinin giderinin azaltılması, diğerinin de gelirinin azaltılması halini

---

²¹³ Y. Öncel, **a.g.m.**, sf. 12.

²¹⁴ Tuncer, **a.g.e.**, s.20, Çağan, **a.g.e.**, s. 222.

²¹⁵ Erdel ve Okumuş, 2006b, sf.88.

doğurduğu hallerde; gelir azaltılmasına gidilmemesi ekonomik çifte vergilendirmeyi doğurmaktadır. Transfer fiyatlandırması durumunda bir ülkede mal ve hizmetlerin fiyatlarının azaltılması yoluyla vergi matrahının arttırılmasına karşın, diğer ülkede aynı malların fiyatlarının arttırılmaması ile vergi matrahında bir değişiklik olmaması uluslararası çifte vergilendirmeye örnek teşkil etmektedir²¹⁶.

Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının genellikle gelir, servet, veraset ve intikal vergileri alanlarında yapıldığı görülmektedir. Anlaşmalar iki taraflı ya da çok taraflı olarak imzalanabilir. Bugüne kadar iki taraflı anlaşmalar yapılmıştır²¹⁷.

Çifte vergilendirme bir mükellefin aynı vergilendirme dönemine ilişkin aynı vergi matrahı üzerinden birden fazla aynı mahiyette vergi alınması olduğu için mükelleflerin üzerine ilave yükler getirmektedir. Vergide eşitlik, ödeme gücü ve adalet ilkelerine tezatlık teşkil etmektedir. Uluslararası yatırım ve ticaretin gelişmesinin önündeki engellerden birini oluşturmaktadır²¹⁸.

Görüldüğü üzere Türk Vergi Mevzuatı uluslararası örtülü kazanç dağıtımı hususunda gerek “emsallere uygunluk” ve gerekse “ayrı varlık yaklaşımı” ilkeleri çerçevesinde uluslararası düzenlemelere uygundur²¹⁹.

Kurum kazançlarının hem kurum bünyesinde hem de kar paylarının ortaklar nezdinde vergilendirilmesinin, çifte vergilendirilme olamayacağı yönünde de görüşler bulunmaktadır. Bu görüşü dile getirenler, kurumların ortakları olan gerçek ve tüzel kişilerden ayrı varlığa sahip olmasını, kamu hizmetlerinden daha farklı şekilde yararlanmasını, ekonomik faaliyetlerinin ortaklarından ayrı olmasını ileri sürmektedirler²²⁰. Benzer görüşler çerçevesinde kanun koyucunun, kurum kazancını hem kurum bünyesinde hem de kar paylarını ortaklar elinde vergilendirmesini çifte vergilendirmeye bilerek sebep olduğu veya ortada bir çifte vergilendirme bulunmadığı söylenebilir. Çifte vergilendirmenin olmadığı görüşüne destek olarak çifte vergilendirme tanımından yararlanılabilir. Tanımlardan hareket edildiğinde,

---

²¹⁶Balcı, 2003, **a.g.m.**, sf. 15 - 17

²¹⁷ Mualla Öncel; Ahmet Kumrulu; Nami Çağan, **Vergi Hukuku**, Ankara, 1997, Ankara Üniversitesi Hukuku

Fakültesi Yayınları, sf. 60 - 61

²¹⁸ Tuncer, 1974, **a.g.e.**, s.20, Çağan, 1982, **a.g.e.**, sf. 222

²¹⁹ Erdel ve Okumuş, 2006b, sf 89

²²⁰ Akdoğan, 1999, **a.g.e.**, sf.166

çifte vergilendirmenin olabilmesi için mükellefin, verginin konusunun ve vergilendirme döneminin aynı olması gerekmektedir²²¹ .

Hukuki çifte vergilendirmenin önlenmesi için ülkelerin vergilendirme yetkilerini sınırlandırmaları gerekmektedir. Daha belirsiz ve muğlak bir kavram olan ekonomik çifte vergilendirmeyi önlemek için ise vergilendirme yetkilerinin sınırlandırılması yanında vergi sistemleri arasında uyumlaştırmanın yapılması gerekmektedir²²² Vergi sistemlerinin uyumlaştırılması vergi sistemlerin birleştirilmesi anlamına gelmemektedir. Her ülkenin vergi sistemi uzun bir tarihi geçmişe dayandığından geçmiş birikimin bir anda unutulup, vergi sistemlerinin birleştirilmesi mümkün görülmemektedir. Avrupa Birliği şeklindeki örgütlenmelerde de bunun pek olası olmayacağı düşünülmektedir²²³. Birleştirme mümkün olmadığı için sistemlerin birbirine yakınlaştırılması ve uyumlaştırılması mümkün bulunmaktadır. Vergi sistemlerinin uyumlaştırılmasından maksat ülkelerin vergilendirme ile ilgili kavramları aynı anlamda kullanmaları, içeriklerinin belirlenmesinde birlik sağlanması²²⁴, benzer düzenlemelerin ve uygulamaların yapılması şeklinde anlaşılmalıdır.

4.1.9.2. Karşılıklı Anlaşma Usulü ve Karşı Düzeltmeler

Çok uluslu şirketlerin faaliyetleri en az iki ayrı ülke içinde cereyan etmektedir. Şirketlerin faaliyetlerini kendi bakış açılarından değerlendiren ve genellikle birbiriyle uyumsuz bakış açıları olan iki ayrı devlet bulunmaktadır. İki ayrı devletin bir vergi vakasında takınacağı tutum çifte vergilendirme riskini ortaya çıkarabilecektir. Ülkelerin çok uluslu şirketlerde örtülü kazanç ve örtülü sermaye uygulamaları karşısında tek yanlı olarak yapacağı tarhiyat karşısında, diğer ülkenin bu tarhiyata karşı düzeltme yapmaması durumunda çifte vergilendirme sorununu gündeme getirecektir. Zira karşı düzeltmenin yapılmaması halinde aynı gelir üzerinden iki ayrı ülkede vergileme yapılmış olacak ve beraberinde uluslararası ihtilafların doğmasına sebep olacaktır. Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin

---

²²¹ Tuncer, 1974, **a.g.e.**, s. 6 - 8

²²² Öncel; Kumrulu; Çağan, **a.g.e.**, s.58

²²³ Öncel; Kumrulu; Çağan, **a.g.e.**, s.58

²²⁴ Çağan, **a.g.e.**, s. 230

gelişmesi için şirketler üzerinde olumsuz etkisi bulunan çifte vergilendirmenin karşılıklı mutabakat ile çözümlenmesi gerekecektir²²⁵.

Bir ülkenin çok uluslu bir şirkete örtülü kazanç ve örtülü sermaye dolayısıyla yaptığı tarhiyatın diğer bir ülke tarafından kabul edilip düzeltme yapılabilmesi için karşılıklı anlaşma sürecine girilmesi gerekecektir. Bu sürecin nasıl işleyeceği, OECD Modelinin 25 inci maddesinde aşağıdaki gibi düzenlemiştir:

“1. Bir kişi, Akit Devletlerden birinin veya her ikisinin işlemlerinin kendisi için bu Anlaşmanın hükümlerine uygun düşmeyen bir vergileme yarattığı veya yaratacağı kanaatine vardığında, bu Devletlerin iç mevzuatlarında öngörülen müracaat usulleriyle bağlı kalmaksızın, durumu mukimi olduğu Devletin yetkili makamına veya durumu 24’üncü maddenin 1’inci fıkrasına uygun düşerse, vatandaşı olduğu Akit Devletin yetkili makamına arz edebilir. Söz konusu müracaat, Anlaşma Hükümlerine aykırı düşen vergilemenin tebliğini takip eden üç yıl içinde yapılmalıdır.

2. Söz konusu yetkili makam, itirazı haklı bulmakla beraber kendisi tatminkar bir çözüme ulaşamadığı takdirde, Anlaşmaya ters düşen bir vergilemeyi önlemek amacıyla, diğer Akit Devletin yetkili makamıyla karşılıklı anlaşmaya gayret sarf edecektir. Varılan anlaşma, Akit Devletlerin iç mevzuatlarındaki zaman sınırlamalarına bağlı kalmaksızın uygulanacaktır.

3. Akit Devletlerin yetkili makamları, bu Anlaşmanın yorumundan veya uygulanmasından kaynaklanan her türlü güçlüğü ve tereddütü karşılıklı anlaşmayla çözmek için gayret göstereceklerdir. Yetkili makamlar aynı zamanda, Anlaşmada ele alınmayan durumlardan kaynaklanan çifte vergilendirmenin ortadan kaldırılması için de birbirlerine danışabilirler.

4. Akit Devletlerin yetkili makamları, bundan önceki fıkralarda belirtilen hususlarda anlaşmaya varabilmek için birbirleriyle doğrudan doğruya

---

²²⁵ Y. Öncel, 2002, **a.g.m.**, s. 12, Beylik, 2004, **a.g.m.**

haberleşebilirler. Anlaşmaya varabilmek için sözlü görüş alış-verişi gerekli görüldüğünde, bu görüşme, Akit Devletlerin yetkili makamlarının temsilcilerinden oluşan bir komisyon kanalıyla yürütülebilir²²⁶.

“Bir Akit Devletin kendi teşebbüslerinden birinin kazancına dahil ettiği ve vergilediği kazanç, diğer Akit Devlette vergilendirilen bu diğer Devlet teşebbüslerinden birinin de kazancını içerebilir. Aynı zamanda, bu ilk bahsedilen Devletin teşebbüsünün dahil ettiği kazanç, bildirilen kazanç olmayıp bağımsız teşebbüsler arasında oluşacak ilişkiler göz önünde tutularak, sonradan bu ilk bahsedilen Devletçe yürütülen hesaplamalar sonucunda belirlenen kazanç olabilir. Böyle bir durum kendini gösterdiğinde, eğer diğer Devlet bu düzenlemenin haklı olduğu kanaatine varırsa, söz konusu kazanç üzerinden alınan verginin miktarında gerekli düzeltmeleri yapmak durumundadır. Bu düzeltme yapılırken, bu Anlaşmanın diğer hükümleri göz önünde tutulacak ve gerektiğinde Akit Devletlerin yetkili makamları birbirlerine danışacaklardır²²⁷.”

İki ülkenin yetkili makamlarının vardıkları karşılıklı anlaşma, anlaşmaya dayanak teşkil eden çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması çerçevesinde uygulanacaktır. Yetkili makamlar anlaştıkları hususları uymakla yükümlüdürler. Mükellefler ise yetkili makamların anlaştıkları hususları yargıya götürme yetkisine sahip değildirler. Yetkili makamların anlaştıkları hususlara dayanarak iç hukukta kendileri için tesis edilen idari işlemleri dava konusu edebilmektedirler. Yetkili makamların bir anlaşmaya mutlaka varmak zorunda olmamaları, varılan kararların iç hukuktaki zaman aşımı sürelerinin aşılması nedeniyle uygulanamaması ve vergi mükellefinin usulü başlatmakla birlikte iki ülke yetkili makamları arasındaki görüşmelere katılamaması, karşılıklı anlaşma usulünün zaafı olarak karşımıza çıkmaktadır²²⁸.

Karşı düzeltme, bir gelir idaresinin ikinci bir ülkedeki bağımlı bir teşebbüsle ilgili işlemlerde emsallerine uygunluk ilkesinin uygulanmasının bir sonucu olarak bir şirketin vergilendirilebilir karlarını arttırdığı yani ilk tarhiyat yaptığı durumlarda,

²²⁶ Kapusuzoğlu, Haziran 1999, **a.g.m.**, s.68-69, OECD Transfer Pricing, 2001, **a.g.e.**, s. IV – 10,

²²⁷ OECD Model Tax Convention, 2000, **a.g.e.**, s. M – 21.

²²⁸ Soydan, 1995, **a.g.e.**, s. 302

çifte vergilendirmeyi hafifletebilir veya ortadan kaldırabilir. Böyle bir durumda, karşı düzeltme diğer ülkenin yaptığı ilk tarhiyata karşı yapılan düzeltme işlemidir. İkinci ülkedeki gelir idaresinin yaptığı, karşı düzeltme bağımlı teşebbüsün vergi borcunda azaltmaya yöneliktir. Bu şekilde karların iki ülke arasında dağılımı ilk ülkenin yaptığı ilk tarhiyatla tutarlı olacak ve çifte vergilendirme gerçekleşmeyecektir. İlk gelir idaresinin ikinci gelir idaresiyle müzakere sürecinin bir parçası olarak ilk tarhiyatı azaltmaya veya ortadan kaldırmaya karar vermesi de olasıdır. Bu durumda karşı düzeltme daha küçük olacak veya belki de gereksiz hale gelecektir²²⁹.

4.1.9.3. - Peşin Fiyatlandırma Sözleşmeleri (Advance Pricing Agreement)

Peşin fiyatlandırma sözleşmeleri, vergi mükellefi ile gelir idaresi arasında olası fiyatlandırma sorunlarını çözme olanağı vermekte, vergilendirme ile ilgili olaylarda kesinliği artırmaktadır. Mükellef açısından bu sözleşmeler, transfer fiyatlandırması için gelir idaresinin kesin bir yöntem belirtmemesi, yargının da kesin bir yönetime dayanmaması nedeniyle oluşan boşluğu doldurmaktadır. Peşin fiyatlandırma sözleşmeleri ile mükellefin işlemleri gelir idaresince kabul edilmesi sağlanmakta ve mükellef olası cezalardan korunmaktadır. Bu sözleşmeler, mükelleflere gelecekte vergi yükleri ile ilgili hesaplamalarda daha fazla kesinlik sağlamakta, vergi planlaması yapma olanağı vermektedir.⁶³⁰ Mükellefler peşin fiyatlandırma sözleşmelerini, risk yönetimi stratejisi olarak kullanmaktadırlar. İdare ise transfer fiyatlandırmasındaki sorunları yargı safhasından önce çözebilmektedir. Emsallerine uygunluk ilkesi konusundaki şikayetleri giderebilmek, kesin kurallara dayalı transfer fiyatlandırması yöntemi geliştirmek ve iki tarafın da katlandığı yükü azaltmak amacıyla bu yöntem geliştirilmiştir²³⁰

Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. Maddesi hükümlerine göre kurumlar, transfer fiyatlaması uygulamasında yöntem belirleme konusunda tereddüde düştüklerinde Maliye Bakanlığı ile tek taraflı bir anlaşma yapma yolunu tercih edebilirler. Anlaşma yoluyla belirlenen yöntem, üç yılı asmamak kaydıyla anlaşmada tespit edilecek süre ve şartlar dahilinde geçerliliğini koruyacaktır. Şartların değişmesi halinde uygulanacak yönetime ilişkin yeni bir anlaşma yapılabilir. OECD rehberinde

²²⁹ OECD Transfer Pricing, 2001, **a.g.e.**, s. IV – 11, Aktaş, Ekim 2003, **a.g.m.**, s. 90

²³⁰ Kapusuzoğlu, **a.g.m.**, s. 105.

önerilen ve birçok ülkenin vergi sisteminde yer alan bu uygulama “Ön Fiyatlandırma Anlaşmaları” (“Advance Pricing Arrangements” ya da “Advance Pricing Agreements” - APA) olarak adlandırılmaktadır.

Peşin fiyat sözleşmesi, vergi idaresi ile bağlı işletmeleri bulunan bir kurum arasındaki gönüllü müzakereler etrafında, kurumun dahili fiyatlandırma planını oluşturacak ve böylelikle kurumun vergi yükümlülüğünü belirleyecek şekilde, belirli bir dönemde kontrollü işlemlerde uygulanacak fiyatlandırma yöntemi konusunda varılan bağlayıcı bir ön anlaşmadır²³¹.

Transfer fiyatlandırması, öncelikle aktörleri farklı ülkede bulunan sınır ötesi işlemlerdeki fiyatlara gönderme yaparken ve ancak aktörleri tek bir ülke sınırları içinde olan işlemlerde de transfer fiyatlandırması yöntemlerinin uygulanması mümkünken; peşin fiyat sözleşmeleri tamamen uluslararası işlemler için öngörülmuş, birden fazla ülkede faaliyette bulunan kurumların bağlı olduğu grup içi işlemlerde sonuç doğuran bir uygulamadır.

KVK'nun ilgili hükmünde peşin fiyat sözleşmelerinin mükellefin talebi üzerine Maliye Bakanlığı ile anlaşarak hazırlanabileceğinin ifade edilmesi tek taraflı sözleşmelerin (11) kabul edildiğini göstermektedir. Diğer yandan KVK'nda iki veya çok taraflı anlaşma yapılmasının mümkün olup olmadığı düzenlenmediği gibi, vergi idarelerinin karşılıklı anlaşmaya varamaması halinde vergi yükümlüsünün peşin fiyat sözleşmesi talebini geri çekmesi veya idare ile tek taraflı bir sözleşme sürecine girmesi mümkün müdür sorusu da yasada cevaplanmamıştır. Bu konunun çözümü Bakanlar Kurulunca belirlenecek karara kalmış durumdadır²³².

Yer yer uzlaşma ve özelge ile benzeşse de kesin çizgilerle ayrıldıkları noktalara sahip peşin fiyat sözleşmeleri²³³ süreli anlaşmalardır. KVK'nda yer alan düzenlemeye göre azami süreleri üç yıldır. Anlaşmanın süre uzatma olanağı, koşulları yasada belirlenmemiştir.

Peşin fiyat sözleşmeleri yukarıda açıklanmaya çalışılan durumlar ve kanuni düzenlemeler çerçevesinde idare tarafından değerlendirilen anlaşmalardır. Diğer deyişle idare bu konuda “yetki”ye sahiptir. İdari yetkinin vergilendirmede kanunilik

---

²³¹ Yaltı, 2006, 11.

²³² Yaltı, 2006, 13.

²³³ Yaltı, 2006, 14-15.

ilkesi çerçevesinde yerinde olup olmadığı tartışmalı bir konu olarak içinde bir takım soru işaretleri barındırmaktadır.

Peşin fiyat sözleşmeleri idarenin önüne konulmuş bulunan veriler etrafında, olgulara en uygun yöntem değerlendirmesi (pazarlığı) yaptıktan sonra vardığı sonuç, hukuki sonuç itibariyle “kesin” olan bir sözleşmeye bağlandığında kural olarak yargı denetimine tabi olamayacaktır. İdarenin, herhangi bir peşin fiyat sözleşmesi yapmadığı durumlarda, denetim yaparken, vergi yükümlüsünün tercih ettiği transfer fiyatlandırması yönteminin emsallere uygun sonuç verip vermediğini değerlendirerek yasaya uygunluğu denetleyeceği, emsallere uygunluk ilkesine uygun sonuç vermediğini belirlediği hallerde de, yükümlü hakkında emsallere uygun fiyat üzerinden ek tarhiyat yapacağı, ama bu işlemin yargı denetimine tabi olduğu düşünüldüğünde, peşin fiyat sözleşmesinde “takdire bağlı karar” mekanizması net bir şekilde görülmektedir.

Bakanlar Kurulu Karar taslağındaki bu sakıncalı durum yanında bir önemli hatalı işlem ise Maliye Bakanlığı tarafından yayınlanan ve 18.11.2007 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtım Hakkında Genel Tebliğ”dir. Tebliğ, Maliye Bakanlığına KVK’nun 13. maddesinde herhangi bir konuda düzenleme yapma yetkisi vermemiştir. Dolayısıyla Maliye Bakanlığı bu konuda ancak uygulamaya yön veren açıklayıcı bir tebliğ yayınlatabilir. Oysaki tebliğ incelendiğinde yukarıda ifade edilen peşin fiyatlandırma anlaşmalarından mükelleflerin yararlanma hakkı sınırlandırılmakta ve idare bu işlemle kanun koyucu yerine geçmektedir. Kanımca söz konusu tebliğin hukuken kabul edilmesi mümkün değildir.

Maliye Bakanlığı’nca yayımlanan genel tebliğde, açıkça mükellef hukuku düzenlenmiştir. Tebliğin esası içerisinde de tartışılacak konular olmakla birlikte, tebliğin bizzat kendisi, herhangi bir yetkiye dayanmamak suretiyle hukuka aykırı düşmüştür. Transfer Fiyatlandırması Genel Tebliği ile ya Maliye Bakanlığı ve Gelir İdaresi Başkanlığı kendisini Bakanlar Kurulunun yerine konmuştur ya da “Nasıl olsa bir gün Bakanlar Kurulu kararı çıkar” düşüncesi ile yani istim arkadan gelsin mantığı ile hareket edilmiştir²³⁴.

²³⁴ Doğrusöz, A. Bumin “İlkeler ve Uygulama”, Referans Gazetesi, 26.11.2007.

Tekil vergi yükümlüsü hakkında, sözleşme yoluyla hangi transfer fiyatlandırması kuralını önceden belirleyen idare bu aşamada takdir yetkisini kullanır ve kural koyar, aynı yükümlünün bu sözleşmeye uyup uymadığını inceleme yoluyla sonradan denetlerken de hüküm verir ve yargı mekanizmalarının dışında kalır. Oysa peşin fiyat sözleşmesi yapmayan vergi yükümlüleri bakımından yükümlüğü incelemeye alarak KVK m.13'e uygun ve doğru yöntemlere dayalı işlem yapıp yapılmadığı yönünde verdiği hüküm yargı denetimine tabidir, burada takdirden bahsetmek mümkün değildir.

Diğer yandan Bakanlar Kurulu Karar Taslağına göre peşin fiyatlandırma anlaşmasının kapsamına, Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı'na kayıtlı mükellefler girmekte olup, söz konusu kurumların ilişkili kişilerle yaptığı yurt dışı işlemlere ilişkin olarak belirleyeceği yöntem konusunda 03/09/2007 tarihinden itibaren İdareye başvurmaları gerekmektedir.

Anlaşılabileceği üzere taslakta peşin fiyatlandırma anlaşmalarından sadece Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı'na kayıtlı mükelleflerin yararlanabileceği ifade edilmiştir. Bu hüküm öncelikle Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesindeki kanun metnine uygun olmamasının yanında, daha da önemlisi Anayasal ilkelere de aykırılık taşımaktadır.

Anayasa'nın 10 ve 73. maddeleri açısından vergi kanunlarının herkese eşit bir şekilde uygulanması şarttır. Bir ayırma gidilebilmesi için haklı bir neden olması gerekir. Ancak burada haklı bir nedenden bahsetmek mümkün olmadığı gibi gereksiz bir ayırım yapıldığını söylemek de mümkündür. Gerek kanuni düzenlemelerde gerek Bakanlar Kurulu Karar Taslağı'nın ilk maddesinde tüm tam ve dar mükellef gerçek kişi ve kurumlar için uygulamanın geçerli olacağı ifade edilmesine karşın sadece belli bir gruba peşin fiyat sözleşmesi yapma hakkının tanınması tartışmasız bir şekilde eşitlik ilkesine aykırıdır. Aynı sorun GVK açısından da kendini göstermektedir. Mükellefler açısından haksız rekabete neden olabilecek olan bu durum taslakta düzeltilmeli ve revize edilerek yayınlanmalıdır ²³⁵.

---

²³⁵ Biyan, 2007b, sf.3

Tek taraflı APA²³⁶lar vergi idareleri ve vergi mükellefleri için önemli problemlere neden olabilmektedir. Çift taraflı veya çok taraflı APA'ların tersine, tek taraflı APA'ların kullanımı ilgili vergi mükellefi için belirlilik düzeyinin artmasına ve çok uluslu şirket grubu için ekonomik veya hukuki çifte vergilendirmenin azalmasına yol açmayabilir. Vergi mükellefi ile bir devlet arasında yapılan tek taraflı peşin fiyatlandırma sözleşmesi, APA'yı yapan ülke ve anlaşma konusu hususla ilgili diğer ülkeler arasındaki vergilendirilebilir gelirin dağılımını etkileyecektir. Diğer vergi idareleri, APA'nın sonuçlarını kendileri açısından benimsemedikleri durumlarda problemler ortaya çıkar. Diğer ülkeler, peşin fiyatlandırma anlaşmasındaki hususları kabul etmediği ve kendisi ilave bir tarhiyat yaptığı durumda, çifte vergilendirme riski ortaya çıkacaktır²³⁷.

Bakanlar Kurulu Karar Taslağının 15. maddesinde “*Peşin fiyatlandırma anlaşmasının kapsamına kurumlar vergisi mükellefleri girmektedir. Bu çerçevede, 01.01.2008 tarihinden itibaren Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı'na kayıtlı mükelleflerin, 01.01.2009 tarihinden itibaren ise tüm kurumlar vergisi mükelleflerinin ilişkili kişilerle yaptıkları yurt dışı işlemlerine ilişkin olarak belirlenecek yöntem konusunda İdare'ye başvurmaları mümkündür*” açıklamasına yer verilerek tüm mükelleflerin yararlanması gereken bir hakkı sınırlandırmakta ve kendisi hüküm koyarak önce sadece belirli bir kısım mükellefe, belirli bir tarihten sonra da kurumlar vergisi mükelleflerine haktan yararlanma imkânı vererek “hukuk yaratmaktadır. Bu düzenleme hukukun genel ilke ve prensiplerine aykırı olduğu gibi Anayasa'nın 10 ve 73. maddeleri açısından da hatalıdır.

4.1.8.3.1. -İdare ile peşin fiyatlandırma anlaşması yapmaya gerek var mı?

Peşin fiyat sözleşmesi, vergi idaresi ile bağlı işletmeleri bulunan bir kurum arasındaki gönüllü müzakereler etrafında, kurumun dâhili fiyatlandırma planını oluşturacak ve böylelikle kurumun vergi yükümlülüğünü belirleyecek şekilde, belirli bir dönemde kontrollü işlemlerde uygulanacak fiyatlandırma yöntemi konusunda varılan bağlayıcı bir ön anlaşmadır.

²³⁶ OECD düzenlemelerine göre peşin fiyatlandırma sözleşmesi.

²³⁷ OECD Transfer Pricing, 2001, a.g.e., s. IV – 48.

Ayrıca peşin fiyatlandırma anlaşmasına ilişkin başvuruda bulunan mükellef iki taraflı veya çok taraflı peşin fiyatlandırma anlaşması talep edebilir. İdarenin, iki taraflı ya da çok taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmasına ilişkin talebi değerlendirmesi sonucu birden fazla ülkeyi ilgilendirdiğini tespit etmesi durumunda, ilgili ülke veya ülkelerle anlaşma/anlaşmalar bulunması şartıyla bu anlaşmalar çerçevesinde değerlendirme yapması mümkün bulunmaktadır.

Yer yer uzlaşma ve özelge ile benzeşse de kesin çizgilerle ayrıldıkları noktalara sahip peşin fiyat sözleşmeleri süreli anlaşmalardır. KVK’nda yer alan düzenlemeye göre azami süreleri üç yıldır. Anlaşmanın süre uzatma olanağı, koşulları yasada belirlenmemiştir.

Peşin fiyatlandırma anlaşmasına ilişkin sürecin her aşamasında, mükellef ile karşılıklı bilgi ve görüş alışverişinde bulunulur. Ayrıca, yapılan her anlaşma yalnızca ilgili mükellefe özgüdür ve bu mükellefi ilgilendirmektedir. Dolayısıyla, yapılan anlaşmaların başka mükellefler tarafından emsal olarak kullanılması veya yapılan işlemlere ilişkin bir kanıt olarak sunulması mümkün değildir.

Peşin fiyatlandırma anlaşmaları geleceğe yönelik olarak ayarlanması gereken kuralları önceden belirlediğinden ve vergi planlamasına olanak tanıdığından önemli bir konudur. Dolayısıyla Büyük Mükellefler Vergi Dairesine kayıtlı mükellefler başta olmak üzere tüm kurumlar vergisi mükelleflerinin bu konuda çalışma ve planlama yapmalarında fevkalade fayda bulunmaktadır.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Mülga 5422 sayılı Kanunda yer alan örtülü kazanç hükümlerinin en büyük eksikliği olan emsal bedele ulaşılmasında hangi yöntemlerin kullanılacağına belirsizliği transfer fiyatlandırması uygulamasının vergi sistemine dâhil edilmesiyle ortadan kalkmıştır.

5422 Sayılı Eski Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 17.Maddesinde “örtülü kazanç” başlığı ile yapılan düzenlemede en çok eleştirilen husus “ ...emsaline göre göze çaracak derecede yüksek veya düşük fiyat veya bedel” ifadesi olmuştur. 5520 Sayılı Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13.Maddesinde yapılan düzenlemede “ ...emsaline göre göze çaracak derecede yüksek veya düşük fiyat veya bedel” ifadesi yerine “emsallere uygunluk ilkesi” kullanılmıştır. Emsalin tespit edilebilmesi için de kanunda sayılan bazı yöntemlerin kullanılması önerilmiştir.

KVK 13. maddede ve GVK 41/5. maddede yer bulan transfer fiyatlandırması uygulaması ayrıntılı bir analiz gerektiren teknik bir konudur. Bakanlar Kuruluna uygulamanın usullerini ortaya koyması için yetki verilmiştir. Geç kalınmış olmasına karşın taslak çalışmanın kamuoyu ile yeni paylaşılması idarenin hukuki düzenlemelere ve istikrar ilkesine bakış açısını ortaya koymakla beraber, taslak çalışmanın da yeterli olduğunu söylemek zordur.

Şirketlerin (kurumların) ilişkili kişilerle mal veya hizmet alım ya da satımında bulunmaları veya mal veya hizmet alım ya da satımı olarak kabul edilen ve kanunda açık olarak sayılan iş ve işlemleri yapmaları halinde tespit edecekleri bedel ve fiyatın , ilişkisiz kişilerle yaptıkları işlemlerde kullandıkları bedel ve fiyata uygun olması, aşağı veya yukarı olmamasına özen gösterilmesi halinde transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımını eleştirisine maruz kalmayacaklarını düşünmekteyiz.

Ülkemizde en çok rastlanan ve aile şirketi olarak da tanımlanan limited şirketler başta olmak üzere mükellefler (çok uluslu veya uluslar arası şirketler dahil) için transfer fiyatlandırmasının isimlendirilmek suretiyle 5520 sayılı KVK'da

düzenlenmesi belirsizlik ortamının giderilmiş olması bakımından önemli bir gelişmedir.

Diğer taraftan; transfer fiyatının belirlenmesi, transfer fiyatını belirleme yöntemlerinin Kanunda hükme bağlanması ve mükelleflere geniş bir hareket alanı sağlanması; uygulama açısından kolaylaştırıcı bir unsur olacaktır.

Transfer fiyatlandırması uygulamasını, Türk Vergi Sistemi'nin uluslararasılaşması ve daha önceki uygulamaların yetersiz kalması noktasında çok önemli bir adım olarak görmek mümkündür. Bunu öncelikle ifade etmek gerekir. Ancak bu adım kanuni hükümden ibaret kalması neticesinde şu anki durumu ile yeterli değildir.

Diğer yandan idare tebliğde gelir vergisi mükelleflerini ya unutmuştur ya da göz ardı etmiştir. Çünkü 5615 sayılı Kanunla GVK'nun 41. maddesine, Kurumlar Vergisi Kanununun 13. maddesinde yer bulan "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımını uygulamasına paralellik sağlamak amacıyla 5.bent ilave edilmiştir. GVK 41/5 hükmünün son cümlesinde "...maddede yer almayan hususlar bakımından, 5520 sayılı KVK'nun 13. maddesi hükümlerinin uygulanacağı" açık bir şekilde dile getirilmektedir. Diğer bir ifadeyle GVK kapsamında peşin fiyatlandırma anlaşmaları düzenlenmediğinden KVK'nun 13. maddesine gidileceği ortadadır. O zaman kurumlar vergisi kapsamında yapılan düzenlemelere gelir vergisi mükellefleri de dâhil edilmeliydi ya da ayrı bir GVK Genel Tebliği de KVK tebliği ile yürürlüğe girmeliydi düşüncesini savunmaktayım.

KAYNAKÇA

Akaya, Mustafa;

Vergi Hukukunda Ekonomik Yaklaşım, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002.

Akdoğan, Nalan;

Tekdüzen Muhasebe Sisteminde Maliyet Muhasebesi Uygulamaları, Beşinci Baskı, Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti., Ankara, Haziran2000.

Aktaş, Mehmet (2003a);

**“Uluslararası Transfer Fiyatlandırması ve Türk Vergi Sistemindeki Konumu-
I”, Yaklaşım, Sayı:130.**

Altuğ, Osman;

Maliyet Muhasebesi, 13. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul 2001.

Anandarajan, A., M. McGhee ve A.P. Curatola (2007);

**“A Guide to International Transfer Pricing”, The Journal of Corporate
Accounting & Finance, September/October.**

Beylik, Ali;

**Uluslararası Transfer Fiyatlaması ve Karşı Düzenlemeler, E – Yaklaşım, Aralık
2004, Sayı**

144,(Çevrimiçi)<http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/makaleler/2004125075.htm>, 21.08.2010

Biltekin, Özdemir;

Küreselleşme Bağlamında Türk Vergi Sisteminin Değerlendirilmesi, Maliye ve Hukuk yayınları, Ankara, 2006.

Biyar, Özgür;

“Rücu Yoluyla Ortaya Çıkan KDV’nin İndirilmesi ve Belgelendirilmesi”, E-Yaklaşım, Sayı:31, Şubat 2006.

Bursal, Nasuhi; Ercan, Yücel;

Maliyet Muhasebesi İlkeler ve Uygulamalar, 8. Basım, Der Yayınları , Yayın No: 103, İstanbul 2000.

Çakmak, Şefik;

“Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Olarak Dağıtılan Kazançlar”, Oluş Mali Hukuk Sirküleri (II / 140), Ankara, 15.11.2007.

Çelik, Orhan (2000);

“Uluslararası Transfer Fiyatlandırma: Teorik Bir Yaklaşım”, Muhasebe ve Denetime Bakış, Sayı:1.

Charles T., Horngren, Srikant M. Datar, George Foster;

Cost Accounting A Managerial Emphasis, Twelfth Edition, Peorson Education, Inc., New Jersey, 2005, s. 773.

Christopher, Adams;

“ International Transfer Pricing: Confusion Over Tax Treatment”, The Financial Times, 2 Eylül 1997.

David Lewis, Lisa Lim;

**“How Companies Approach Transfer Pricing in Asia Pasific”, International Tax Review, Sep 2002 Vol.13, Issue 8, s.37 – 40
[http://www.legalmediagroup.com/internationaltaxreview/](http://www.legalmediagroup.com/internationaltaxreview/includes/print.asp?SID=2090)
[includes/print.asp?SID=2090](http://www.legalmediagroup.com/internationaltaxreview/includes/print.asp?SID=2090), (Çevrimiçi)**

Dembinski, P. (2006);

“Ethical Aspects of Transfer Pricing”, Finance & the Common Good/Bien Commun, No:24, Spring/Summer, s.78-89.

Duman, Aysel;

“Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Düzeltme İşlemlerinin Örnek Üzerinde İrdelenmesi”, Vergi Sorunları, Sayı:234, Mart 2008.

Drury, Colin;

Management and Cost Accounting, Chapman and Hall, London, 1995

Garrison, Ray H. / Noreen, Eric W;

Managerial Accounting, Mc Graw Hill Irwin, USA, 2003

Erdel, Veysel – Okumuş Semi (2002a);

“Uluslararası Transfer Fiyatlaması”, Vergi Sorunları, Sayı:166.

Ersoy, Adnan –Güzeldal, Ömer ;

“Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ile İlgili Problemler (II)”, Vergi Dünyası, Sayı:306, Şubat 2007.

Gençyürek, Levent;

“ Örtülü Kazanç Dağıtımı”, Vergi Sorunları, Sayı:143, Ağustos 2000.

Günaydın, İhsan (1999);

“Uluslararası Transfer Fiyatlamasının Vergisel Amaçları”, Vergi Dünyası, Sayı:216.

Günaydın, İhsan;

1998, a.g.e., s.232, Cravens, (Çev. Günaydın), 2000.

Gündüz, Zeki;

“Vergi İncelemeleri”, Dünya Gazetesi, 10.10.2007.

Gürsoy, Cudi Tuncer;

Yönetim ve Maliyet Muhasebesi, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1999.

Güzeldal, Ömer;

” Transfer Fiyatlandırmasında Uygulanacak Yöntemler “, Vergi Dünyası, Sayı :317 , Ocak 2008.

Güzeldal, Ömer;

“Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ile İlgili Problemler (III)”,Vergi Dünyası, Sayı:313, Eylül 2007.

Hansen, Don R. / Mowen, Maryanne;

Cost Management, South-Western College, USA, 1997

Horngren, Charles T. / Foster, George / Datar Srikant;

Cost Accounting An Managerial Emphasis, Printice Hall, USA, 2000, s.793.

Kaneti, Selim Vergi Hukuku, 2. b., İstanbul: Filiz Kitabevi, 1989, Adnan GERÇEK, “Türk Vergi Hukukunda Vergi Sorumlusu, Sorumluluk Halleri ve Türlerinin İncelenmesi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 54, Sayı:3, 2005.

Kapusuzoğlu, Tuncay,

Transfer Fiyatlandırması, İstanbul 2003.

Kızılot, Şükrü;

KDV Yorum ve Açıklamaları (Föy-Volant), Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 1998.

Kızılot, Şükrü;

Türk Vergi Hukuku'nda Örtülü Kazanç, Yaklaşım Yayıncılık , Ankara 2002.,

Konumu-II", Yaklaşım, Sayı:131.Beylik, Ali (2004a);

"Transfer Fiyatlaması", Yaklaşım, Sayı:142.

Koyuncu,Mesut;

Örtülü Sermaye Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Uluslar arası Transfer Fiyatlandırması, İstanbul 2005.

Maç, Mehmet;

KDV Uygulaması, Denet Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Mali Mevzuat Platform (2006a). "Yeni Kurumlar Vergisi Taslağında Uluslararası Transfer Fiyatlamasına İlişkin Düzenlemeler", İstanbul YMMO, 15 Mayıs 2006.

OECD Transfer Pricing, 2001.

OECD Model Tax Convention, 2000.

Öncel, Mualla;

Kurumlar Vergisi Aşısından Sermaye Şirketlerinde Örtülü Kazan ve Örtülü Sermaye, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 131, Ankara 1978.

Öncel, Mualla; Kumrulu, Ahmet ; Çağan, Nami

Vergi Hukuku, Ankara, 1997, Ankara Üniversitesi Hukuku Fakültesi Yayınları.

Özbalcı Yılmaz;

“Kurumlar Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları”, Oluş Mali Hukuk Bürosu.

(Çevrimiçi)<http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/makaleler/2004125075.htm>, 21.08.2010.

Özbalcı, Yılmaz;

Vergi Usul Kanunu Yorum ve Açıklamaları (Föy-Volant), Oluş Yayıncılık, Ekim,1998.

Sağlam, Erdoğan;

“Ödenmeyen Sermaye Taahhüt Borçlarına Faiz Yürütülmemesi Örtülü Kazanç Dağıtımı Sayılır mı?”, Vergi Dünyası, Nisan 2003, Yıl 22, Sayı 260.

Saraç, Mehmet;

“Çok Uluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlaması ve Amerikan Vergi Sisteminde Bu Konudaki Düzenlemeler”, Vergi Dünyası, Şubat 2005, Yıl: 24, sayı:282.

Saraç, Özgür;

Küresel Vergi Rekabeti ve Ulusal Vergi Politikaları, Ankara 2006.

Saraçoğlu, Fatih, Kaya, Ercan;

“Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”, Vergi Sorunları, Sayı:216.

Sarı, Hamit;

“Sermaye Arttırımı Avansı, Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Örtülü Sermaye”, Vergi Dünyası, Ağustos 2003, Yıl 22, Sayı 264.

Semercigil, Murat;

Türk Vergi Anlaşmaları Yorum ve Açıklamalar, Ankara, 2000, Oluş Yayıncılık Ltd. Şti.

Soydan, Billur Yaltı;

“Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi”, Vergi Sorunları, Sayı:91,Nisan 1996.

Soydan, Billur Yaltı;

“Transfer Fiyatlandırmasında Vergi Anlaşması Uygulaması”; Vergi Sorunları, Sayı:222, 2007.

Soydan, Billur Yaltı;

Uluslararası Vergi Anlaşmaları, Beta Yayınları, İstanbul, 1995.

Şeker, Sakıp;

“Örtülü Sermaye Kullanımı ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Üzerine Bir Değerlendirme”, Yaklaşım, Sayı:184, Nisan 2008.

Şenyüz, Doğan;

Türk Vergi Sistemi, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, Eylül 2004.

Şenyüz, Doğan;

Açıklamalı ve Yorumlu 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2007.

Şükrü, Kızılot;

“Örtülü Kazanç Müessesinin Yalnızca Sermaye Şirketleri için uygulanabileceği” Yaklaşım, s:111,Mart 2002.

Tabg, W.Y. Roger;

**“Multinational Transfer Pricing Canadian & British Perspectives” ,
Butterworths –**

Toronto, 1981.

Tekin, Cem – Kartaloğlu, Emre;

**Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç
Dağıtımında Dönem Sonu İşlemleri, İstanbul SMMMO Yayını, Yayın No:96,
Aralık 2007, İstanbul.**

Tobb, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği;

**Vergilemede Global Eğilimler, AB ve Türk Vergi Sistemi, Özel İhtisas
Komisyonu Raporu, Ankara 2006.**

Tuncer, Selahattin;

“Türk Vergi Hukukunda Muvazaa-III ‘’, Yaklaşım Sayı 82.

Uyanık, Namık Kemal;

Transfer Fiyatlandırma, Türmob Yayınları, Ankara 2006.

TEBLİĞ

Seri Nolu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ, (RG Tarih: 18.11.2007, Sayı: 26704)

GAZETE

Doğrusöz, A. Bumin;

“İlkeler ve Uygulama”, Referans Gazetesi, 26.11.2007.

Doğrusöz, A. Bumin;

“Transfer Fiyatlandırmasının Hukuki Temeli”, Referans, 20.03.2008.

Financial Times, London: 29 Aralık 1976.

Finance Week (2005), “Case of the US\$5 000 toothbrush”, Nisan 27.

ÖZGEÇMİŞ

Merve Koçyiğit 16.04.1982 tarihinde Kayseri’de doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Alanya’da farklı okullarda sürdürmüş, 2000 senesinde Özel Işık Lisesi’nden mezun olmuştur. 2005 senesinde Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden mezun olmuştur. Mezuniyetinden bu yana serbest avukatlık görevini ifa eden Koçyiğit, İngilizce bilmektedir. Temel ilgi alanları, İş hukuku ile icra hukuku’dur.